

Viherfemakot hyysäävät turvapaikkaturisteja ja pikkuhitlerit
kitisevät

– Ryhmien nimeämisestä, rakentamisesta ja toiminnasta
maahanmuuttoaiheisissa verkkokeskusteluissa

Pro gradu -tutkielma
joulukuu 2014
Emmi Lahti
suomen kieli
Suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja
pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos
Humanistinen tiedekunta
Helsingin yliopisto

Sisällys

1 Johdanto	1
1.1 Tutkimuskysymykset ja tutkielman rakenne	2
1.2 Maahanmuuttodiskurssin analyysia meillä ja muualla	3
2 Aineisto	5
2.1 Verkkokeskustelut ja Suomi24	5
2.2 Aineistoni viestiketjujen tarkempaa kuvausta	6
3 Lähtökohtia	10
3.1 Diskurssianalyysi ja kognitiivinen lingvistiikka	11
3.2 Prototyypiteoria, stereotyyppit ja idealisoidut kognitiiviset mallit	12
3.3 Sosiaalisen kategorisaation teoria: sisä- ja ulkoryhmät	13
3.4 Lingvistinen kategoriointi, valinta ja näkökulma	14
3.5 Semantiikan ja pragmatiikan erottamattomuus: kehykset ja taustatiedot	15
3.6 Analysoitavuudesta	17
4 Maahanmuuttajat ryhmänä ja ryhminä	18
4.1 Miten ryhmiä nimetään	18
4.1.1 <i>Maahanmuuttaja</i> ja se muunnelmat	19
4.1.2 Etnonyymit	23
4.1.3 Pakolaistermit	29
4.1.4 Ulkomaalaisuus ja toiseus	31
4.1.5 Kreatiiviset ja metaforiset ilmaukset	33
4.2 Mitä määritteitä ja etuliitteitä nimitykset saavat	38
4.3 Ryhmäksi rakentaminen <i>ihmiset, jotka</i> -määriterakenteella	42
5 Muut ryhmät	45
5.1 Miten keskustelun osapuolia nimetään	45
5.1.1 Poliittiset puolueet ja aatteet nimeämisen perusteena: <i>persut</i> vs. <i>vihervasurit</i>	46
5.1.2 Vastustajat <i>vihaajia, rasisteja</i> ja <i>juntteja</i>	48
5.1.3 Puolustajat <i>kiihkoilijoita</i> ja <i>hyysäreitä</i>	51
5.2 Muita ryhmiä keskustelussa	54

6 Toimintoja ja rooleja	57
6.1 Semanttiset roolit ja agenttiivisuus jatkumoluonteisena käsitteenä	58
6.2 Maahanmuuttajat toiminnoissa ja rooleissa	61
6.2.1 Maahantulo: siirtymis- ja kuljettamisverbit	62
6.2.2 Eläminen: <i>elää</i> vai <i>olla elätettävänä</i>	65
6.2.3 Rikokset, väkivalta, levottomuudet	68
6.2.4 Johdospassiivi <i>työllistyä</i>	70
6.3 Tarvitseminen ja hyötyajattelu: maahanmuuttajat välineellisenä arvona	73
6.4 Yhteenvetoa	75
7 Lopuksi	77
Lähteet	81
Aineistolähteet	81
Kirjallisuus- ja verkkolähteet	81

1 Johdanto

Useita vuosikymmeniä Suomi oli ennemminkin muuttajien lähtömaa kuin vastaanottajamaa – se oli pitkään syrjässä kansainvälisen muuttoliikkeen suurista virroista. Kylmän sodan päättymisen jälkeen maahanmuuttajien määrä on lisääntynyt Suomessa, vaikka se on edelleenkin varsin pieni moniin muihin Euroopan maihin verrattuna. Muuttoliike on vaikuttanut osaltaan suomalaisuuden ja suomalaisen yhteiskunnan muuttumiseen, kansainvälistymiseen ja monikulttuuristumiseen. (Martikainen, Saukkonen & Säävälä 2013: 14.)

Keskustelua maahanmuuttopolitiikan ympärillä käydään jatkuvasti ja toisinaan myös kovin kiivaasti. Kuten muuallakin Euroopassa, myös Suomessa reaktiot maahanmuuttoa ja sen seurauksia kohtaan ovat herättäneet voimakkaita tunteita ja synnyttäneet uusia poliittisia kiistoja (Martikainen et al. 2013: 14). Suomessa julkinen keskustelu maahanmuutosta oli vuosia varsin konsensushenkistä, kunnes se syksyllä 2008 muuttui merkittävästi. Perussuomalaisten kannatus lähti nousuun, ja perussuomalaiset vetivät mukaan keskusteluun muiden puolueiden aktiiveja; maahanmuuttoasiat politisoituivat ja keskustelun pääosaan nousivat maahanmuuton ongelmat. (Keskinen 2009: 33-34.) Näihin aikoihin julkisessa keskustelussa yleistyi myös uusi sana, ”maahanmuuttokriittinen”. Maahanmuuttokriitikoiksi alkoivat kutsua itseään vallitsevaa ulkomaalais- ja pakolaispolitiikkaa arvostelevat sekä maahanmuuton rajoittamista vaativat henkilöt. (Keskinen, Rastas & Tuori 2009: 10-11.)

Vaikka maahanmuuttovastaisuuden lisääntyminen on ollut näkyvä muutos, Keskinen et al. (2009: 9) muistuttavat, että Suomessa käydään rinnakkain ja lomittain monenlaisia keskusteluja. On myös syytä muistaa, että maahanmuuttokeskusteluun osallistuvien joukko on ollut kapea: voimakkaimmin ovat kuuluneet poliitikkojen, viranomaisien ja usein nimettömiksi jääneiden verkkokeskustelijoiden äänet. Median ja poliitikkojen esittämät näkökulmat ovat usein olleet yksipuolisia, ja erilaiset uhkakuvat sekä taloudellisten hyötyjen ja haittojen pohdiskelu ovat saaneet suurta huomiota. (Mas. 8–9.)

Tässä tutkielmassa tarkastelen maahanmuuttokeskusteluja Suomi24-keskustelufoorumilla, eli siellä, missä nämä Keskinen et al. mainitsevat ”usein nimettömiksi jäävät verkkokeskustelijat” muun muassa ovat äänessä. Verkkofoorumit ovatkin oiva paikka kärkkäiden mielipiteiden sekä liioiteltujen, provosoivien ja jopa asiattomien kommenttien ilmaisemiseen, sillä kommentit voi esittää nimettömänä.

Himanen ja Könönen (2010: 7) ajattelevat, että ”nettirasistien” muukalaiskammon taustalla on maailman muuttuminen vieraaksi, erilaisuuden kohtaaminen ja yleinen kodittomuuden kokemus, ja kuvaavat ilmiötä – hieman humoristisestikin – näin:

Keskustelun toinen lähtökohta on identiteetti ja pelko. Kun työpaikan menettäminen tai seuraava kehityskeskustelu tuottaa eksistentiaalista angstia, mikä tahansa selkeä uhkakuva käy identiteetin muodostuksen välineeksi. Muukalaiskammo ei kuitenkaan selitä perussuomalaisten nousua. Ongelma on päinvastainen: maailman muuttuminen vieraaksi, erilaisuuden kohtaaminen tai yleinen kodittomuuden kokemus on meille kaikille arkipäivää ja juuri muukalaisuuden vihaamisen tarjoaminen pakopaikaksi on nettirasistien neronleimaus.

Ottamatta kantaa siihen, **miksi** maahanmuutto on kuuma keskustelun aihe ja miksi siitä keskustellaan siinä sävyssä kuin keskustellaan, totean vain, että siitä keskustellaan – koko ajan, paljon ja kiivaasti. Maahanmuuttoaiheiset (verkko-)keskustelut tarjoavat lingvistille vaikka millä mitalla kiinnostavia tutkimuskohteita; tässä tutkielmassa olen kiinnostunut tutkimaan, millä tavalla keskusteluissa kuvataan erilaisia ihmis- ja kansanryhmiä.

1.1 Tutkimuskysymykset ja tutkielman rakenne

Tutkielmassani tarkastelen siis Suomi24-verkkofoorumien maahanmuuttoaiheisiä keskusteluja. Keskusteluista analysoin erityisesti sekä maahanmuuttaja- että muiden ryhmien nimeämistä ja rakentamista sekä maahanmuuttajiin liittyviä toimintoja ja semanttisia rooleja. Tutkimuskysymykseni ovat:

- Miten eri ihmisryhmiä nimetään?
- Miten nimityksillä rakennetaan ryhmiä? Entä millä muilla keinoilla?
- Millaisissa toiminnoissa ryhmät esitetään?
- Millaisia rooleja ryhmät saavat?

Seuraavassa alaluvussa kuvaan lyhyesti, millaista maahanmuuttodiskurssin analyysejä muualla Euroopassa on tehty sekä miten sitä on tutkittu Suomessa. Luvussa 2 esittelen aineistoni ja luvussa 3 kuvaan niitä teorioita ja lähtökohtia, joiden varaan rakennan tutkimukseni. Tämän jälkeen analysoin maahanmuuttajaryhmän ja -ryhmien nimeämistä, määritteitä ja rakentamista. Muita ryhmiä tarkastelen luvussa 5. Viimeises-

sä analyysiluvussa 6 analysoin toimintoja ja ryhmien semanttisia rooleja. Lopuksi esitän lyhyen yhteenvedon ja pohdin mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

1.2 Maahanmuuttodiskurssin analyysia meillä ja muualla

Kansainvälisesti maahanmuuttodiskurssista ja rasistisesta diskurssista on kirjoitettu melko paljon – myös kielentutkimuksen näkökulmasta. Ideologioiden ja valtasuhteiden ilmenemistä on tutkittu erilaisista teksteistä, yleensä kriittisen diskurssianalyysin keinoin.

Rasistisen diskurssin tutkimisen suurin nimi lienee van Dijk, joka on julkaissut lukemattoman määrän teoksia ja artikkeleita, joissa hän käsittelee esimerkiksi tiettyjen eliittien (media, poliitikot ym.) uusintamaa rasistista diskurssia (ks. esim. van Dijk 1987, 1993b, 1996, 2000, vain joitakin mainitakseni).

Yksi keskeisiä lähteitäni on Blommaertin ja Verschuerenin teos *Debating diversity* (1998), jossa kirjoittajat analysoivat Belgian moninaisuus- ja maahanmuuttokeskustelua. Huomion kohteena on erityisesti ”suvaitsevaisen enemmistön” (*tolerant majority*) käyttämä kieli. Blommaertin ja Verschuerenin huomio on siis itse keskustelussa, ja tutkimuksellaan he pyrkivät osoittamaan, että suurempi ongelma kuin itse moninaisuus voikin olla tapa, jolla siitä keskustellaan. He osoittavat, että itseään suvaitsevana pitävän enemmistön kieli ja retoriikka ilmentää pohjimmiltaan hyvin samanlaista suvaitsemattomuutta, kuin mitä äärioikeistolaisilla radikaaleilla rasisti- ja nationalistiryhmillä on tapana ilmaista eksplisiittisesti. Tutkimuksen aineisto koostuu julkisesti saatavilla olevasta median, hallituksen, poliittisten puolueiden sekä tutkijoiden tuottamasta maahanmuuttajakeskustelusta. Aineistoa tarkastellaan lingvistiikan keinoin – kielen avulla ajatellaan päästävän käsiksi laajempiin käsitteellisiin ja yhteiskunnallisiin prosesseihin (Blommaert & Verschueren 1998: 5).

On kiinnostavaa, miten tämä tutkimani suomalainen, suomalaisella verkkofoorumilla käytävä, maahanmuuttokeskustelu suhtautuu koko eurooppalaiseen maahanmuuttodiskurssiin. Yhtäläisyyksiä tuntuu olevan paljon, ja pyrinkin paikoitellen viittaamaan ja vetämään yhteyksiä muihin eurooppalaisiin tutkimuksiin.

Suomessa maahanmuuttodiskurssin tutkimusta ei toistaiseksi ole tehty kovinkaan laajasti. Tosin maahanmuuttouutisoinnista ja -keskustelusta on tehty useampia pro gradu -tutkielmia, niin suomen kielen oppiaineessa kuin esimerkiksi sosiologian, viestin-

nän, yhteiskuntapolitiikan ja kulttuuriantropologian oppiaineissa. Etenkin viime vuosina aihe on saanut yhä enenevässä määrin suosiota.

Suomen kielen oppiaineessa maahanmuuttouutisointia ovat tutkineet ainakin Blomqvist (1992) ja Kaistinen (2013). Lisäksi ryhmän määrittelemistä ja pronominiiviitauksia maahanmuuttajien televisiohaastatteluissa on tutkinut Kukkamäki (2007), ulkomaalaisuuden ilmaisemista lehtihaastatteluissa on tutkinut Vikgren (2003) ja kuvailua ja nimeämistä maahanmuuttajahaastatteluissa Anttila (2009). Pääkaupunkilaisten tuntemia ulkomaalaisten nimityksiä ovat tutkineet Tempakka ja Viirimäki (1995) sekä etnonymien konnotaatioita Tervonen (2000).

Suomen kielen oppiaineen ulkopuolella esimerkiksi Somari (2012) on tutkinut viestinnän oppiaineessa somalien representointia Helsingin Sanomien uutisoinnissa ja Väisänen (2011) on tutkinut sosiologian pro gradu -tutkielmassaan maahanmuuttokriitikoitten käsityksiä maahanmuutosta ja suomalaisuudesta. Aineiston puolesta lähimmäksi omaa tutkimustani menevät Salosen (2013) yhteiskuntapolitiikan pro gradu ”Kehitysapu ja toiseus. Diskurssianalyttinen tutkimus keskustelupalstojen kehitysapukeskusteluista”, jossa yhtenä aineistona on Suomi24-verkkofoorumien keskusteluja, sekä Ukkosen (2008) kulttuuriantropologian pro gradu ”Rasismi ja Toiseuden ongelma – Maahanmuuttaja-aiheisen internetkeskustelun antropologista tarkastelua”, jonka aineisto on kerätty oman aineistoni tavoin Suomi24-foorumien Maahanmuutto-osion keskusteluista.

Tutkimukseni aihe, näkökulma tai aineisto eivät siis yksinään ole uusia: samankaltaista aineistoa on analysoitu mutta eri oppiaineessa, ja toisaalta lingvististä tutkimusta taas on tehty erityyppisistä aineistoista ja eri näkökulmasta. Juuri tällaista tutkimusta – ryhmien nimeämistä ja rakentamista maahanmuuttoaiheisissa verkkokeskusteluissa – sen sijaan ei ole tehty. Lisäksi katson, että tämänkaltaista tutkimusta tarvitaan lisää (tähän palaan vielä luvussa 7) eikä aihe todellakaan ole vielä kulutettu puhki.

Vaikka maahanmuuttoaiheesta on tehty joukko pro gradu -tutkielmia, ei näitä laajempia tutkimuksia ole juurikaan Suomessa tehty. Laajemmin ihmisryhmiä diskurssissa on tutkinut Pälli (2003) väitöskirjassaan *Ihmisyhmä diskurssissa ja diskurssina*, jota käytänkin suhteellisen paljon analyysini tukena.

2 Aineisto

Tutkielmani aineistona on maahanmuuttoaiheisia viestiketjuja Suomi24-sivuston keskustelufoorumilta, yhteensä viisi keskusteluketjua. Maahanmuuttoa käsittelevät keskustelut löytyvät Suomi24-sivuston keskusteluista Yhteiskunta-otsikon alta, otsikolla Maahanmuutto. Ketjut olen poiminut foorumilta 10.9.2013, ja poimintahetkellä ketjuissa oli viestejä 27, 129, 49, 49 ja 58. Yhteensä aineistoni koostuu siis 312 viestistä.

Seuraavaksi kuvaan lyhyesti taustaksi verkkokeskusteluiden luonnetta yleensä sekä Suomi24-sivustoa ja sen keskusteluja. Sen jälkeen kuvailen tarkemmin valitsemiani viestiketjuja; niiden aloituksia ja pääjuonteita, sekä syitä, miksi valitsin juuri kyseiset ketjut.

2.1 Verkkokeskustelut ja Suomi24

Verkkofoorumeilla käydään valtavasti keskusteluja aiheesta kuin aiheesta. Tyypillistä internetissä käytäville keskusteluille on mm. niiden väittelymäisyys ja se, että keskusteluun voi osallistua anonyymisti, ilman omaa nimeään, keksityn nimimerkin takaa. Ehkä juuri siitä johtuen, että verkossa voi pysyä anonyyminä, esiintyy verkkokeskusteluissa paljon provosointia ja ns. trollaamista¹. Verkkokeskustelut eivät myöskään läheskään aina pysy asiallisina. Omassa Suomi24-sivuston keskustelufoorumilta keräämässäni aineistossa näkyvät kaikki nämä mainitsemani elementit: kirjoittajat kirjoittavat nimimerkeillä, toisinaan provokatiivisesti ja trollaten, osittain asiattomasti ja epäkohteliaasti sekä väittelevät keskenään.

Suomi24 on Suomen suurin sosiaalisen median palvelu (kuukausittaisten kävijöiden perusteella). Vuonna 2013 palvelussa vieraili viikossa 1,41 miljoonaa selailijaa ja kuukaudessa 3,36 miljoonaa. Suomi24 on erityisesti tunnettu keskusteluistaan, ja keskustelupalstoja olikin vuonna 2013 yhteensä lähemmäs 3 000, joihin kirjoitettiin yhteensä 6,74 miljoonaa viestiä. Keskusteluista poistettiin viestejä 1,25 miljoonaa, mistä voi päätellä keskusteluissa esiintyvän paljon asiattomuutta ja häirikköviestejä. (www.suomi24.fi/2013.)

¹ *Trollaaminen* on toisten ihmisten tahallista provosointia internetissä ilkeillä, typerillä tai epäkohteliailla kommentteilla. Sen tavoitteena on saada mahdollisimman moni hermostumaan tai vastaamaan. (www.urbaanisanakirja.com.)

Suomi24-foorumilla onkin maine ilkeämielisenä, osin asiattomana ja ei kovin vakavasti otettavana foorumina. Oleellista foorumissa on, ettei sitä ole kohdistettu milläkään tietylle pienemmälle ryhmälle, vaan se on ikään kuin jokaisen suomalaisen keskustelupaikka, joka ei keskity mihinkään tiettyyn aihepiiriin.

2.2 Viestiketjujen tarkempaa kuvausta

Aineistoni keskustelujen yhteisiä teemoja ovat ainakin maahanmuuttajien hyödyllisyys, hyödyttömyys ja aiheuttamat haitat, maahanmuuttopolitiikka sekä se, keitä ja millä perusteella maahan saisi tulla. Keskustelu näyttyy hyvin väittelymäisenä, ja siinä voi karkeasti hahmottaa kaksi vastakkaista osapuolta: puolustajat ja vastustajat – ne, jotka kannattavat maahanmuuttoa ja ne, jotka vastustavat. Jako on toki hyvinkin karkea eivätkä ihmisten mielipiteet ole aina ehdottomasti joko-tai, mutta jaottelen tässä kohden keskustelijat kuitenkin näin, ja viittaan tästedes keskustelun osapuoliin kahtiajaolla *puolustajat ja vastustajat*.

Viestiketjuja aineistooni kuuluu siis viisi.² Ketjujen otsikot ovat:

K1: Päätäkää jo kummin päin se on!

K2: Saksa epäonnistunut täysin monikulttuurisena maana

K3: Jättäkää mamut jo rauhaan!!!

K4: Mamun hinta.

K5: Maahanmuuttovastainen aika suomessa alkanut!

Seuraavaksi kuvaan lyhyesti kunkin ketjun aloitusta ja pääjuonteita.

K1: Päätäkää jo kummin päin se on!

Keskusteluketju alkaa nimimerkin *InIMMIGRATIONWeTrust* viestillä:

Aina kuulee puhuttavan, että maahanmuuttajat vie suomalaisten työpaikat, sen takia pois. Sitten kun maahanmuuttajat ei tee töitä, niitä väitetään loisijoiksi. Mitä helvettiä niiden pitäisi oikein tehdä kun tulee sanomista teit töitä tai et. (K1)

² Olen merkinnyt keskusteluketjut koodeilla K1, K2, K3, K4 ja K5 ja jatkossa viittaan ketjuihin näillä. Keskusteluketjujen tarkat lähdetiedot löytyvät lähdeluettelosta.

Aloitustiedossa siis kysytään, mitä maahanmuuttajien pitäisi tehdä, jotta heistä ei valittaisi: *Mitä helvettiä niiden pitäis oikein tehdä kun tulee sanomista teit töitä tai et.* Keskustelun aloittaja, nimimerkki *InIMMIGRATIONWeTrust* ('luotamme maahanmuuttoon'), näyttää siis olevan maahanmuuton kannalla ja haastaa kysymyksellään ne, jotka kritisoivat maahanmuuttoa.

Ketjun seuraavassa viestissä vastataan heti kysymykseen seuraavasti: *Parasta olisi kun palaisivat kotimaihinsa – –. Kuten jo kerroit, on kaksi vaihtoehtoa, jotka molemmat ovat suomalaisille pahasta.* Tämän jälkeen loput ketjun 27 viestistä koostuvat pääasiassa väittelystä, pitääkö maahanmuuttajia "ottaa" Suomeen vai ei, ja jos otetaan, niin millaisia ja keitä. Ketjussa väittelevät siis ne, jotka ovat maahanmuuton kannalla, ja ne, jotka vastustavat sitä osittain tai kokonaan. Kannattajien ja vastustajien viestejä on suurin piirtein yhtä paljon.

K2: Saksa epäonnistunut täysin monikulttuurisena maana

Ketjun aloittaa nimimerkki *niin on Ruotsikin* linkittämällä uutisen, jonka mukaan Saksan liittokansleri Merkel on sanonut, että monikulttuurinen Saksa epäonnistui. Linkin jälkeen aloittaja kirjoittaa:

Eiköhän tästä pitäisi lähinnä muiden ottaa opiksi ja sulkea rajansa ? Etenkin muslimeilta.
(K2)

Aloittaja on siis sitä mieltä, että muslimien pääsy Suomeen ja ylipäätään muihin länsimaihin tulisi estää, ja mielellään muidenkin (maahanmuuttajien) pääsy. Argumenttinsa tueksi aloittaja liittää ajankohtaisen uutisen Merkelin sanoista.

Tämä keskusteluketju on ylivoimaisesti aineistoni pisin. Ketjun edetessä keskustellaan Saksan ja Berliinin tilanteesta, Ruotsista ja totta kai myös Suomesta. Aluksi puhutaan pääasiassa muslimeista, mutta keskustelun edetessä keskusteluun tulee myös muita ryhmiä ja puhutaan myös maahanmuutosta yleensä. Keskustelu lähtee myös sivupuoleille sekä inttamiseksi ja toisten keskustelijoiden haukkumiseksi.

K3: Jättäkää mamut jo rauhaan!!!

Ketju alkaa nimimerkin *jenniina* 90 viestillä:

SEnkin juntit, mamuilla on täysi oikeus olla ja tulla suomeen. Ette te omista suomee. Olen seurustellut usean mamun kanssa ja voin sanoa että ihan normaaleit ne on (K3)

Aloitusviestissä sanotaan, että maahanmuuttajilla on oikeus tulla Suomeen, ja jo otsikossa pyydetään jättämään *mamut* rauhaan. Aloituksessa viitataan siis varmaankin forumilla velloviin muihin maahanmuuttokeskusteluihin, joissa maahanmuuttoa vastustetaan.

Tosin kiinnostavaa aloitusviestissä on, että se saattaa myös olla trolli: jospa aloittaja vastustaakin maahanmuuttoa, mutta haluaa esiintyä muka sen puolustajana näyttäen tahallaan naiivilta, jotta lukijoille tulee kuva, että maahanmuuton kannattajat ovat naiiveja tai jopa typeriä. Tähän tulkintaan sopisi myös *jenniina 90* -nimimerkin seuraava viesti:

useilla mamuilla on oma yritys ne tekee pizaa ja kebabbia mut sekään ei riitä teille vaan keksitte sit jotain muuta haukuttavaa hävetkää!!!!!!! Ja arvakkaapas vaan kuinka paljon mamut työllistää suomalaisia mun kamu hassain sanoi että sen isä tilaa kuussa 6000 pizalaatikkoo yhestä suomalaisesta firmasta että niin. mut te ootte niin sokeita vihasta että ette huomaa mitään muutaku sen mitä haluutte huomata (K3)

Voi toki olla, että kirjoittaja on tosissaan, mutta yhtä mahdollista on, ettei ole. Kummin vain, aloitus kirjoittaa suuren määrän viestejä, joissa päivitellään aloittajan naiiviutta ja kerrotaan omasta mielestä totuus maahanmuuttajista: heillä ei ole oikeutta tulla Suomeen, ovat haitaksi jne. Tämän jälkeen keskustelu siirtyy taas muista keskusteluista tutuille urille: väitellään siitä, ketkä Suomeen saavat tulla.

K4: Mamun hinta.

Ketju alkaa nimimerkin *Kalliiksi käy* viestillä, joka sisältää linkin Talouselämä-lehden uutiseen, jossa kerrotaan syrjäytyneen nuoren maksavan yhteiskunnalle 1,2 miljoonaa.

"Yhden nuorena pysyvästi syrjäytyneen henkilön hinta yhteiskunnalle on 1,2 miljoonaa euroa koko elämän ajalta."

<http://www.talouselama.fi/uutiset/syrjaytynyt+nuori+maksaa+12+miljoonaa++vastaisku+yli+100+oppisopimuksella/a2205799>

Ja tämä koskee sitten vain keskivertosuomalaisia syrjäytyneitä. Syrjäytyneiden mamujen kohdalla, ja heitä on paljon, 1 200 000 euron lisäksi tulevat myös hukkaan heitettyt koututtamiskulut, tulkkikustannukset, KELA:n peruskustannukset + rajattomat harkinnanvaraiset avustukset, oikeudenkäyntikulut, Valtionkonttorin maksamat korvaukset rikosten uhreille ym. ym. (K4)

Aloitusviestissä viitataan siis uutiseen, joka koskee suomalaisia syrjäytyneitä nuoria, ja lasketaan sen perusteella, kuinka kalliiksi maahanmuuttaja Suomelle tulee. Keskustelu jatkuu väittelyllä siitä, kumpi tulee kalliimmaksi syrjäytynyt suomalainen vai maahanmuuttaja. Tästä keskustelu etenee maahanmuuttajien rikoksiin ja kouluttamattomuuteen – ja taas siihen, millainen on hyvä ja millainen huono maahanmuuttaja.

K5: Maahanmuuttovastainen aika suomessa alkanut!

Ketjun aloittaa nimimerkki *Erkki esileikkimerkk* viestillä:

Kaikesta kyllä huomaa että mamumyönteisyys on kadonnut ja tilalle on tullut negatiivisuus mamuja kohtaan. Miksi näin? Mitä mamut ovat tehneet? Alkaako skini aika uudestaan. Mun mielestä on kivaa kun suomeen tulee afrikasta porukkaa:) (K5)

Aloittaja ihmettelee, mihin *mamumyönteisyys* on kadonnut ja miksi tilalle on tullut negatiivisuus. Viestin loppu *Mun mielestä on kivaa kun suomeen tulee afrikasta porukkaa:)* on jokseenkin provosoiva; kirjoittaja ainakin tuntuu hakevan sillä vastaväitteitä.

Keskustelu jatkuu niin, että väitellään, kenen syy negatiivisuus on (*rasistien, vihaajien*), ja toisaalta kenen syy on että maahanmuuttajia on ylipäättään koskaan ”hyysätty” (*vihervasurien syy*).

Viidestä keskustelusta siis kolme alkaa – joko aidosti tai näennäisesti – maahanmuuton puolustajan viestillä ja kysymyksellä tai ihmettelystä siitä, miksi maahanmuuttajiin suhtaudutaan niin negatiivisesti. Loput kaksi ketjua alkavat linkillä ajankohtaiseen uutiseen, jota käytetään pontimena omalle maahanmuuttovastaisuudelle. Jo ketjujen aloituksista näkee, että keskustelua on käyty paljon; aloitukset ovat uusia kannanottoja, kysymyksiä tai perusteluita suurempaan diskurssiin ja väittelyyn, joka foorumilla, ja muuallakin, on käynnissä.

Jokaisessa yllä olevista keskusteluketjuista on eräs sama keskustelija, nimimerkki *Jussuf (se sama)*, joka ponnekkaasti yrittää väittää vastaan maahanmuuton vastustajille. Maahanmuuton vastustajien ja kritisoijien viestejä on keskusteluissa jonkin verran enemmän kuin puolustajien. Lisäksi vastustajien viestit ovat useammalta keskustelijalta, kun taas puolustajien viesteistä merkittävä osa on tämän nimimerkin *Jussuf (se sama)*

kirjoittamia. (Tietenkin on mahdollista, että sama kirjoittaja kirjoittaa useamman nimimerkin alla, ja toisaalta että samaa nimimerkkiä käyttää useampi eri kirjoittaja.)

Poimin siis yllä kuvailemani viisi keskusteluketjua foorumilta syksyllä 2013. Aluksi selailin Maahanmuutto-keskustelualan keskusteluiden otsikoita ja katsoin, kuinka paljon mihinkin ketjuun oli kirjoitettu viestejä. Tämän jälkeen valitsin tarkasteluuni ne kahdeksan ketjua, joihin oli kirjoitettu viimeisen viikon sisällä ja joissa oli viestejä useampi kymmenen. Näistä valitsin aineistokseni ne ketjut, joissa näytettiin pysyvän parhaiten aiheessa eikä keskustelu lähtenyt ihan älyttömille sivupoluille.

3 Lähtökohtia

Tämän tutkielman taustalla on kognitiivinen lingvistiikka ja sen näkemys kielestä, minä lisäksi hyödynnän diskurssianalyttistä lähestymistapaa ja sen sisältämää kriittistä diskurssianalyysia. Kuten Núñez-Perucha (2011: 97) toteaa, kriittisen diskurssianalyysin ja kognitiivisen lingvistiikan yhdistelmä tarjoaa erinomaisen työkalun ideologiselle tutkimukselle. Kriittisen diskurssianalyysin piirissä on perinteisesti tutkittu esimerkiksi rassistien ideologioiden ilmenemistä diskurssissa (mp.; ks. esim. van Dijk 1993b, 1996).

Tämä tutkielma ei kuitenkaan ole (ainoastaan) ideologioiden ilmenemisen tutkimusta, mutta tiedostan analyysia tehdessäni, että esimerkiksi erilaisten ilmausten käytön valitsemiseen vaikuttaa – toki muiden tekijöiden ohella – puhujan tai kirjoittajan ideologia, näkökulma ja maailmankatsomus. Kriittinen diskurssianalyysi ja kognitiivinen lingvistiikka eivät myöskään ole ristiriidassa keskenään, sillä molemmat ymmärtävät kielen linkittyvän kognitiivisiin mekanismeihin sekä sosio-kulttuuriseen ympäristöön (Núñez-Perucha 2011: 100). Myös Hart (2011: 271) toteaa, että kognitiivinen lingvistiikka kiinnittää huomiota samoihin ilmiöihin, joista kriittinen diskurssianalyysi on kiinnostunut: miten kieli ja kognitio rakentavat peruskategorioita, kuten aika ja paikka, entiteetit sekä toiminnat ja prosessit.

Seuraavaksi kuvaan lyhyesti sekä diskurssianalyttistä lähestymistapaa että kognitiivista lingvistiikkaa yleisesti. Tämän jälkeen kuvaan niitä taustaoletuksia ja lähtökoh-
tia sekä niitä työkaluja ja kuvausmalleja, jotka vaikuttavat tutkimukseni taustalla.

3.1 Diskurssianalyysi ja kognitiivinen lingvistiikka

Lähestymistapani on siis diskurssianalyttinen. Diskurssianalyysi on perinteisesti ollut kielenkäytön analyysia, ja se asettuu kattokäsitteen diskurssintutkimus alle. Diskurssintutkimus yhdistää eri menetelmiä ja teorioita käyttävät kielen käytön tutkimukset, ja siinä kieltä tutkitaan siten, että kiinnitetään huomiota sekä muotoon että merkitykseen ja kielenkäytön funktioita tarkastellaan kontekstissa. (Mäntynen 2014.) Diskurssintutkimuksen perusajatus on, että kielenkäyttö on sekä kielellistä että sosiaalista toimintaa. Taustalla on kielen funktionaalisuutta korostava tutkimusperinne. Diskurssintutkimuksessa ajatellaan, ettei kieli järjesty pelkästään kieliopin luontaisten sääntöjen mukaisesti, vaan siihen vaikuttavat myös diskursiiviset ja sosiaaliset normit, arvot ja säännöt. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 13.) Pietikäinen ja Mäntynen (2009: 12) toteavat myös: ”- yleensä diskurssintutkija olettaa, että sanoilla ja ilmauksilla – kielellä – ei ole yhtä ainoaa pysyvää merkitystä vaan että merkitykset voiva muuttua ja kieltä voi käyttää useammassakin merkityksessä eri tilanteissa. Merkitykset siis lopulta syntyvät neuvottelemalla kussakin käyttötilanteessa uudelleen.”

Diskurssianalyysin sisällä erotetaan myös kriittisen diskurssianalyysin suuntaus, jonka uranuurtajana pidetään Norman Faircloughia ja yhtenä vaikutusvaltaisimmista tutkijoista Teun van Dijkia (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 19). Kriittinen diskurssianalyysi keskittyy tarkastelemaan diskurssin roolia valtasuhteiden luomisessa ja ylläpitämisessä. Valtasuhteilla käsitetään se sosiaalinen valta, joka tietyillä eliittisillä instituutioilla tai ryhmillä on toisiin ryhmiin nähden. Valta jakautuu epätasaisesti ryhmien välillä ja aiheuttaa näin ollen epätasa-arvoa, jota voi olla mm. poliittista, kulttuurista, luokkien välistä, etnistä tai sukupuolten välistä. Kriittiset diskurssianalytytikot pyrkivät selvittämään niitä rakenteita, strategioita tai muita tekstin, puheen ja kommunikaation ominaisuuksia, jotka uusintavat näitä valtasuhteita. (van Dijk 1993a: 249–250.) Päätaavoite on siis ymmärtää sosiaalista epätasa-arvoa ja epäoikeudenmukaisuutta (mas. 280).

Lisäksi analyysini taustalla on kognitiivisen lingvistiikan näkemys kielestä. Kognitiivisessa kielentutkimuksessa ei ole kyse varsinaisesti mistään tarkkarajaisesta koulukunnasta, vaan enemmänkin suuntauksesta, jonka piiriin kuuluu suuri joukko erilaisia kielentutkijoita ja useita rinnakkaisia analyysimalleja. Kognitiivinen kielentutkimus hylkää näkemyksen kieliopin autonomisuudesta ja lähtee siitä, ettei kielen rakenne ole ihmisen muusta kognitiosta riippumaton. (Leino 1993: 20–21.) Näin ollen, jos valitaan kognitiivisen kielentutkimuksen lähestymistapa, ei ole mahdollista kuvata kieltä sellai-

sella tavalla, joka olisi ristiriidassa niiden tulosten kanssa, joita ihmisen kognitioista tiedetään muilla tieteenaloilla (mts. 42).

Käytän analyysissäni joitakin kognitiivisen lingvistiikan piiriin kuuluvia teorioita ja käsitteitä, kuten prototyyppiteoriaa, ideaalisia kognitiivisia malleja, kehyssemantiikkaa ja analysoitavuuden käsitettä. Lisäksi metaforan kohdalla nojaan kognitiiviseen metaforateoriaan. Esittelen näitä lyhyesti seuraavissa alaluvuissa.

3.2 Prototyyppiteoria, stereotypiat ja idealisoidut kognitiiviset mallit

Prototyyppiteorian mukaan ihmismieleessä olevien kategorioiden järjestäytymistä ohjaa kaksi periaatetta: kognitiivisen ekonomian periaate sekä hahmotetun maailmanjärjestyksen periaate. Organismi (kuten ihminen) kerää tietoa maailmasta minimaalisella kognitiivisella vaivalla ja resursseilla – näin ollen sen sijaan, että varastoisi kaiken tiedon erikseen, ihminen järjestää samanlaiset kategorioihin ja säästää näin resursseja. Lisäksi ihminen nojaa korrelaatioihin, joita maailmassa on: esimerkiksi että siivet useimmiten esiintyvät höyhenten ja lentokyvyn kanssa. Näin ollen ihmisen kategorisaatiosysteemissä kognitiivisen ekonomian periaate määrittää yksityiskohtien tasoa ja maailmanjärjestyksen periaate implikoi kategorian edustavuutta tai prototyyppisyyttä. (Evans & Green 2006: 255–256.)

Eli tietyn kategorian ”ydin” muodostuu tyypillisimmistä – prototyyppisimmistä – jäsenistä; niistä, joilla on eniten korreloivia, tyypillisiä ominaisuuksia ja jotka parhaiten edustavat ryhmää. Kategorian vähemmän prototyyppisillä jäsenillä taas on vähemmän yhteisiä ominaisuuksia ryhmän jäsenten kanssa. (Evans & Green 2006: 265–266.) Esimerkiksi *punarinta* hahmotetaan tyypillisemmäksi linnuksi kuin *strutsi* (Leino 1993: 36).

Tutkimuksessani hyödynnän prototyyppiteoriaa pohtiessani, hahmottuuko aineistossani jonkinlainen ”tyypillinen”, prototyyppinen *maahanmuuttaja* – ja millainen se on. Lisäksi kiinnostavaa on, miten ihmisryhmät ylipäättään aineistossani näyttävät muodostuvan; millaista on kategorioiden ydin, millaisia epätyypilliset jäsenet ja missä menee kunkin kategorian raja?

Kun prototyypit auttavat kategorioimaan ja ymmärtämään maailmaa sekä antavat tietoa siitä, mitä tyypilliset ryhmän ominaisuudet ovat, **stereotyypit** sen sijaan ohjaavat näkemään nämä ominaisuudet yksilössä, vaikka kyseinen ryhmän jäsen ei omaisi niitä (Kuusisto 2000: 38). Stereotypian määritelmä sosiaalipsykologiassa korostaa sen yleis-

tävää luonnetta ja yhteyttä havaintoprosesseihin: stereotypia on tapa havaita yhtäläisyyksiä tietyn ryhmän jäsenten välillä silloinkin, kun niitä ei ole ja eroja suhteessa muihin ryhmiin silloinkin, kun niitä ei ole (Liebkind 1988: 76). Saman (ulko-)ryhmän jäseniä siis voidaan *depersonalisoida*, eli heidän oletetaan olevan keskenään samanlaisia myös sellaisilla alueilla, joilla ei ole mitään tekemistä heidän ryhmäjäsenyytensä kanssa (mp.). Stereotyyppioita esiintyy aineistossani etenkin eri etnonyymien kohdalla.

Lakoffin (1987: 68) mukaan järjestämme tietoaamme rakenteiden, joita hän kutsuu **idealisoituiksi kognitiivisiksi malleiksi** (ICM), mukaan, ja kategoriarakenteet ja prototyyppiajattelu johtuvat näistä. ICM:ien taustalla on neljä teoriaa: Fillmoren kehyssemantiikka, Lakoffin ja Johnsonin metaforateoria, Langackerin kognitiivinen kielioppi sekä Fauconnierin *Mental Spaces* -teoria (mp.). ICM:t ovat rikkaita yksityiskohdiltaan, mutta idealisoituja (*idealised*), sillä ne ovat abstraktioita havainnoista (Evans & Green 2006: 270). Lakoffin mukaan ICM:t ohjaavat kognitiivisia prosesseja, kuten kategoriointia.

Esimerkkinä Lakoff (1987: 70–71) käyttää Fillmoren klassista esimerkkiä *poikamies* (*bachelor*). *Poikamies* määrittyy sellaista idealisoitua mallia vasten, johon kuuluu yhteiskunnan yksiavioinen avioliitto ja tyypillinen naimaikä. ICM ei sano mitään esimerkiksi papeista, avoliitoista, homoseksuaalisuudesta tai muslimeista, joilla saa olla neljä vaimoa mutta joilla on vain kolme, jne. Näin ollen *poikamies* on tätä mallia vasten yksinkertaisesti naimaton aikuinen mies. Malli ei kuitenkaan sovi täysin oikeaan maailmaan: se on yksinkertaistettu. Useissa tapauksissa aikuista naimatonta miestä voi hyvin kutsua *poikamieheksi*, mutta on myös poikkeuksia: malli ei sovi esimerkiksi paaviin tai viidakkoon hyljättyyn ihmiseen kuten Tarzan – nämä naimattomat aikuiset miehet eivät ole poikamies-kategorian edustavia jäseniä.

3.3 Sosiaalisen kategorisaation teoria: sisä- ja ulkoryhmä

Kognitivistinen näkemys sosiaalisesta kognitioista näkee kategorisaation olevan ihmisen keskeinen mentaalinen prosessi. Maailma sisältää loputtoman joukon ärsykeitä, joihin ihmisen täytyy reagoida, ja havaintojen järjestämiseksi ihminen joutuu käyttämään yleistäviä kategorioita. (Condor & Antaki 1997: 324.) (Yleistävistä kategorioista puhuin jo prototyyppiteorian kohdalla.) Kognitiivisen kategorisaatiomallin ja siihen pohjautuvien ryhmäteorioiden pohjalta voidaan sanoa, että kategorisaatio on kognitiivi-

nen prosessi, jota käytetään erottelemaan sosiaalisia ryhmiä toisistaan; tämä johtaa siihen, että ryhmien erotteluihin kytketään mm. erilaisia arvoja (Pälli 2003: 40).

Kognitiivisen tutkimuksen paradigmaan kuuluvat sellaiset käsitteet kuin sisäryhmä ja ulkoryhmä. Sosiaalisen kategorisaation perusajatuksiin kuuluu se, että yksilöllä on ryhmiä, joihin hän samastuu (sisäryhmät) ja ryhmiä, joihin hän ei kuulu tai katso kuuluvansa (ulkoryhmät). Sisä- ja ulkoryhmien määrittelyyn liittyy olennaisesti suosimisen käsite: sisäryhmää suositetaan ja ulkoryhmää hyljeksitään. Lisäksi sisäryhmän yhteisöllisyys on positiivista ja sisäryhmä tulkitaan erillisten yksilöiden heterogeeniseksi yhteisöksi, kun taas ulkoryhmän yhteisyys saa negatiivisia piirteitä ja ulkoryhmä tulkitaan homogeeniseksi sosiaaliseksi kategoriaksi. (Pälli 2003: 41.) Ihmisellä on sisäryhmän jäsenenä tapana tehdä yleistyksiä ulkoryhmistä yksittäisten ulkoryhmän jäsenten sekä yksittäisten tapahtumien perusteella, ja tällainen yleistämisen malli pätee normaalisti vain negatiivisissa asioissa (van Dijk 1987: 198).

Sosiaalista ryhmää voidaan katsoa siten, että ryhmän luomisen keinot ovat olemassa järjestelmän tasolla ja toisaalta ryhmä luodaan kielenkäyttötilanteessa. Kielessä on siis olemassa sellaisia rakenteita, joiden kautta ryhmän olemassaolo tai puhujan suhtautuminen ryhmään voidaan puhunnassa ilmaista. Myös sosiokulttuuriset tekijät ovat läsnä niissä tulkinnoissa, joita ryhmistä ja kategorioista konstruoidaan kielenkäyttötilanteissa. (Pälli 2003: 59.)

3.4 Lingvistinen kategoriointi, valinta ja näkökulma

Kieli liittyy läheisesti maailmankatsomukseen luokittelevan funktionsa vuoksi: kieli on työkalu, jolla luokittelemme kokemuksemme maailmasta monella eri tavalla ja eri tasolla (Lee 1992: 1). Lee (mts. 21) toteaa myös, että kykymme selvittää monimutkaisessa ympäristössä johtuu siitä, että lingvistiset kategoriat antavat meidän tehdä onnistuneita ennustuksia siitä, miten maailma todennäköisesti toimii. Kieli ei ole vain peili, joka heijastaa todellisuutta, vaan se myös määrittää sitä. Kieli on myös todella valikoivaa, ja kun kuvaamme jotakin tiettyä tapahtumaan jollakin lauseella, nostamme siitä esiin vain tietyn puolen. (Mts. 8–9.)

Nimeämisessä eli lingvistisessä kategoriointissa on kyse siitä, miten puhuja tai kirjoittaja nimittää tapahtumaan tai prosessiin osallistuvia henkilöitä. Nimeämisen avulla tapahtuva kategoriointi on kytköksissä kirjoittajan tai puhujan näkökulmaan, ja nimeämisellä voi myös tietoisesti vahvistaa mielipiteen välittymistä. (Kalliokoski 1996:

20.) Kalliokoski (mp.) lisää myös, että nimeämistä voi hyödyntää erityisen tehokkaasti sukupuoleen tai syntyperään perustuvan diskriminoinnin keinona – sillä voi vahvistaa erilaisia stereotyyppioita.

Eli jos jotakin ihmistä tai ihmisryhmää voi nimetä monella eri tavalla, riippuu se, mitä nimitystä valitaan käyttää, puhujan näkökulmasta. Nimityksen valinnalla voi myös tietoisesti tuoda esiin tiettyjä asenteita tai aktivoida tiettyjä tietotaustoja. Van Dijk (2000: 39) toteaa, että kun jonkin asian ilmaisemiseen on useampi vaihtoehto, tietyn ilmauksen valitsemiseen vaikuttaa mm. puhujan mielipiteet nimeämästään henkilöstä, ryhmästä tai ryhmän toiminnasta. Lisäksi puhujan valitsema kielellinen ilmaus toimii lukijalle tai kuulijalle herätteenä, joka aktivoi tämän omia ajatteluprosesseja – sillä saadaan herätettyä hänessä se tietotausta ja ne arvot ja asenteet, jotka hänen mielessään kuhunkin sanaan liittyvät (Mäntynen & Onikki 1997: 620). Esimerkiksi valinta siitä, sanoitanko *maahanmuuttaja*, *muukalainen* vai *elintasoturisti*, kuvaa puheena olevaa asiaa eri näkökulmasta sekä rakentaa merkitystä – jokainen valinta tuo mukanaan aikaisempien käyttökontekstien ja -tapojen painolastia (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 16).

Nimitykset voivat olla myös metaforisia, kuten aineistoni *loinen* ja *holhokki*. Metaforan käyttö korostaa ilmiön (tai esimerkiksi tässä tapauksessa ihmisryhmän) joitakin puolia ja piilottaa täysin muut (Lakoff & Johnson 1980: 10). Nojaankin metaforia käsitellessäni kognitiiviseen metaforateoriaan, jossa nähdään, etteivät metaforat ole vain runollisen tai retorisen kielen erityispiirre, vaan ne ovat osa jokapäiväistä puhetta, joka vaikuttaa siihen, miten hahmotamme, ajattelemme ja toimimme (Lakoff & Johnson 1980).

3.5 Semantiikan ja pragmatiikan erottamattomuus: kehykset ja taustatiedot

Kuten edellä totesin, tietty sana herättää puhujassa tai kuulijassa sen tietotaustan sekä ne arvot ja asenteet, jotka tämän mielessä kuhunkin sanaan liittyvät. Kognitiivisessa lingvistiikassa nähdäänkin, ettei semantiikkaa ja pragmatiikkaa voi erottaa toisistaan, kuten ei voi lingvististä tietoa ja maailmantietoa. Semanttinen rakenne tarjoaa yhteyden suureen varastoon järjestäytyneitä tietoa, ja ensyklopedinen tieto perustuu ihmisten vuorovaikutukselle toistensa kanssa ja maailman kanssa (Evans & Green 2006: 206).

Yksi tämän ensyklopedisen mallin omaksumiseen vaikuttanut teoria on Charles Fillmoren **kehysesemantiikka** (Evans & Green 2006: 222). Fillmore esittää, että kehys on kokemuksen skemaattisuus, tietorakenne. Sanat ja kieliopilliset konstruktiot ovat yh-

teydessä kehyksiinsä, ja tietyn ilmauksen merkitystä ei voi ymmärtää erillään sen kehystä. (Mp.) Kehys on siis monimutkainen tietorakenne, johon kuuluu se maailmantieto ja kokemus, jota meillä on tietystä sanasta.

Valintaa ja näkökulmaa voi tarkastella myös kehyssemantiikan kautta. Saman tilanteen voi nähdä, ja näin ollen kielentää, eri tavoin (Evans & Green 2006: 230). Evans ja Green antavat esimerkeiksi ilmaukset *stingy* ja *thrifty*, joita voi käyttää henkilöstä, joka ei mielellään luovu rahoistaan; nämä voisi suomentaa vaikka ilmauksiksi *saita* ja *säästeliäs*. Ilmaukset ymmärretään erilaisia taustakehyksiä vasten: *saita* hahmottuu kehystä ANTAMINEN JA JAKAMINEN vasten ja saa näin ollen negatiivisen arvion, kun taas *säästeliäs* heijastuu kehystä TALOUDENHALLINTA vasten, jolloin se saa positiivisen arvion. Näin kieli edustaa usein tiettyä näkökulmaa, josta emme useinkaan kielenkäyttäjinä ole tietoisia. (Evans & Green 2006: 230.)

Langackerin teoria alueista (*domains*) perustuu kehyssemantiikan tavoin ensyklopediseen merkitysnäkemykseen ja näkemykseen, että leksikaalista käsitettä ei voi ymmärtää erillään suuremmasta tietokehikosta (Evans & Green 2006: 230). Alue on kehysten tavoin tietokehikko, joka tarjoaa taustan tietyn sanan ymmärtämiselle ja käytölle. Sanasta ja sen taustasta käytetään käsitettä hahmo/kehys -jako³ (*profile/base*). Me esim. ymmärrämme sanan *hypotenuusa* suorakulmaisen kolmion kehystä vasten: ilman kehystä hahmo on merkityksetön (mts. 236).

Eri sanavalinta valitsee siis eri kehysten. Ja kuten *saita/säästeliäs* -esimerkistä kävi ilmi, sanavalinta voi kehystään vasten saada negatiivisen tai positiivisen tulkinnan. Esimerkiksi aineistossani esiintyviä nimityksiä *maahanmuuttaja*, *sosiaaliasiakas*, *loinen*, *ulkomaalainen* ja *muslimi* voidaan käyttää kuvaamaan samaa yksilöä, mutta ero on huomattava siinä, millaiset taustatiedot ja -oletukset kukin ilmaus aktivoi – millaista kehystä vasten ilmaus heijastuu. Tutkimukseni kannalta ei liene suurta merkitystä sillä, käytätkö juuri kehyssemantiikan termejä vai puhuisinko mieluummin esim. alueista, taustatiedoista, tulkinta- ja tietokehyksistä vai kuviosta ja taustasta, joten tästä eteenpäin käytän vain yksinkertaisesti käsitettä (tulkinta- ja tieto-)**kehys**, kun kuvaan niitä taustatietoja, mielikuvia ja tietorakenteita, joita tietyt kategorianimitykset aktivoivat.

³ Siis sekä Fillmoren kehyssemantiikan käsite *frame* että tämän yleisemmän *profile/base* -jaon *base* on käännetty suomeksi *kehukseksi*.

3.6 Analysoitavuudesta

Useimmat ilmaukset ovat symbolisesti kompleksisia, eli ne koostuvat pienemmistä symbolisista elementeistä (Langacker 2008: 60). Langacker (mp.) antaa tästä esimerkiksi ilmauksen *lipstick maker*, joka koostuu osista *lipstick* ja *maker*, jotka edelleen osista *lip* ja *stick* sekä *make* ja *-er*. Kun me käytämme kompositionaalista ilmausta *lipstick maker*, pääsemme käsiksi ilmausten *lipstick* ja *maker* merkityksiin ja muodostamme tätä kautta uuden käsitteen LIPSTICK MAKER.

Omassa aineistossani tällainen kompositionaalinen ilmaus on esimerkiksi *maahanmuuttaja*, joka koostuu samoin tavoin pienemmistä elementeistä *maahan* ja *muuttaja*, jotka edelleen koostuvat elementeistä *maa* ja *-han* sekä *muutta(a)* ja *-ja*. Kun käytämme ilmausta *maahanmuuttaja*, se on etualalla, ja sen taustalla ovat elementit *maahan* ja *muuttaja*, joiden taustalla edelleen *maa*, *-han*, *muuttaa* ja *-ja*.

Komposiitti-ilmaukset vaihtelevat siinä, kuinka **analysoitavia** ne ovat (Langacker 2008: 61). Analysoitavuudessa on kyse sen havaitsemisesta, mikä on minkin komponentin osuus kokonaiskäsitteistyksestä (Leino 1993: 167). Langacker (mp.) sanoo, että hänen esimerkkinsä *lipstick maker* on täysin analysoituva, sillä se on uusi ilmaus. LIPSTICK MAKER ei ole valmiiksi pakattu käsitteellinen yksikkö, vaan se täytyy rakentaa erikseen symboloitujen käsitteiden LIPSTICK ja MAKER pohjalta (mp.). Eli rakennamme ilmauksen merkityksen sen osien pohjalta, ja toisaalta on helppo havaita, mistä ilmaus tulee. Ilmaus ei siis myöskään pelkästään luokittele, vaan se myös luonnehtii.

Näin on myös ilmauksen *maahanmuuttaja* kohdalla: ymmärrämme sen merkityksen sen osien *maahan* ja *muuttaja* pohjalta: vaikka ilmaus olisi kuulijalle uusi, hän voisi päätellä sen merkityksen sen osista. Tähän palaan vielä analyysissäni.

Lyhyenä, hyvin yksinkertaistettuna yhteenvetona voisin tiivistää edeltävät alaluvut kahteen pääideaan: Ensiksikin, ihmismieli toimii niin, että kategorioimme samantyyppiset oliot samaan kategoriaan resurssien säästämiseksi ja ennustamisen helpottamiseksi. Luokittelemme näin myös ihmisiä, joita kategorioimme sisä- ja ulkoryhmiin (*meiksi* ja *heiksi*). Toisekseen oleellista on se, **miten** nimeämme näitä kategorioita. Kategorianimityksen valintaan vaikuttavat nähdäkseni kaikki ne asenteet, kokemukset ja taustatiedot, joita kuhunkin kategoriaan liittyy, ja toisaalta oleellisesti myös se, mitä asenteita ja tietotaustoja puhuja tai kirjoittaja haluaa lukijassa tai kuulijassa herättää.

4 Maahanmuuttajat ryhmänä ja ryhminä

Maahanmuuttajiin viitataan luonnollisesti aineistossani paljon. Erilaisilla nimityksillä rajataan ja luodaan erilaisia maahanmuuttajaryhmiä – toisinaan maahanmuuttajista rakennetaan suurta kokonaista sumearajaista massaa, toisinaan taas tehdään hyvinkin spesifeillä ilmauksilla selväksi, keistä juuri tietyistä maahanmuuttajista puhutaan. Lisäksi nimityksiä tarkennetaan ja erotellaan erilaisilla määritteillä. Nimeämisen lisäksi ryhmiä rakennetaan konstruktoilla, kuten määriterakenteella *ihmiset, jotka--*.

Seuraavissa alaluvuissa analysoin maahanmuuttajaryhmien nimityksiä, nimitysten saamia määritteitä ja etuliitteitä sekä ryhmien rakentamista *ihmiset, jotka -* määriterakenteilla.

Oleellista maahanmuuttajaryhmien määrittymisessä on se, että ne rakentuvat ja määrittyvät ulkoapäin; ryhmiä rakentavat kielellisesti ne, jotka eivät itse ole maahanmuuttajia. Kuten Blommaert ja Verschuerenkin (1998: 24) toteavat, enemmistön ja vähemmistön välillä on harvoin suoraa dialogia ja enemmistö määrittää ryhmät. Tässä maahanmuuttajadiskurssissa maahanmuuttajat ovat vähemmistö ja he hyvin harvoin ovat itse äänessä.

4.1 Maahanmuuttajien nimitykset

Nimeämisessä eli lingvistisessä kategorisoinnissa on siis kyse siitä, miten puhuja tai kirjoittaja nimeää tapahtumaan tai prosessiin osallistuvia henkilöitä. Kuten edellisessä luvussa esitin, valittuun nimitykseen vaikuttaa puhujan näkökulma sekä nimityksellä voidaan tarkoituksellisesti vahvistaa omaa mielipidettä sekä herättää lukijassa tai kuulijassa tiettyjä asenteita ja tietotaustoja. Nimityksen valinnalla voi esimerkiksi korostaa jotakin tiettyä ryhmän ominaisuutta (esim. maantieteellinen alkuperä, ero suomalaisiin, pakolaisstatus tai toiminta).

Teksteissä viitatus ihmisryhmät voidaan karkeasti jakaa kahtia sen perusteella, onko kyse konstruoinnista vai representoinnista. Konstruoinnilla tehdään (näkyväksi) ryhmä tai kategoria, kun taas representointi on viittaamista yhteiskunnallisesti sovinnaisesti oleviin kohteisiin. (Pälli 2003: 137.) Representointia on esimerkiksi nimityksen *maahanmuuttaja* käyttäminen silloin, kun sillä viitataan yhteiskunnallisesti sovittuun, konventionaaliseen maahanmuuttajien ryhmään. Konstruointia taas on esimerkiksi sellaisten vakiintumattomien nimitysten, kuten *elintasoturisti*, käyttö, sillä sellaista ryhmää

ei sovinnaisesti ja vakiintuneesti ole. Koski (1993: 237) puhuu samasta asiasta termeillä kategorioinnin konventionaalisuus ja kreatiivisuus. Konventionaalista kategoriointi on silloin, kun käytetään tarkoitteelle kieliyhteisössä vakiintunutta määränimitystä. Kreatiivista se taas on silloin, kun käytettävässä rekisterissä ei ole tarkoitteelle täysin sopivaa ilmausta tai sitä ei haluta käyttää.

Aineistossani eri maahanmuuttaja- ja ulkomaalaisihmisryhmiin viitataan ensinnäkin erilaisin etnonyymein. Maahanmuuttajiin viitataan lisäksi erilaisin *maahanmuuttaja*-sanan muunnelmin, johdoksien ja yhdyssanojen (*mamu*, *musmamukki*, *maahanmuuttaja-aines*) sekä erilaisin pakolaistermein (*pakolainen*, *turvapaikanhakija*). Lisäksi esiintyy nimityksiä, jotka korostavat ryhmien toiseutta ja ulkomaalaisuutta (*ulkomaalaiset*, *muukalaiset*), sosiaaliturvalla elämistä ja tuottamatonta oleilua (*loiset*, *elintasoturistit*, *sosiaaliasiakkaat*) sekä holhottavuutta (*holhokit*). Seuraavissa alaluvuissa tarkastelen näitä erilaisia nimeämisperusteita ryhmittäin.

4.1.1 Maahanmuuttaja ja sen muunnelmat

Nimitykset *maahanmuuttaja* ja *mamu* esiintyvät luonnollisesti aineistossani tiheään. *Maahanmuuttaja* tai *mamu* näyttäisi olevan nimityksistä geneerisin ja kattavan suuremman joukon kuin muut nimitykset. Tästä *maahanmuuttajat*-ryhmästä sitten poimitaan pienempiä ryhmiä tai annetaan tarkempia esimerkkejä esimerkiksi etnonyymeillä. *Maahanmuuttajan* ja siitä lyhennetyin, epävirallinen, muodon *mamu* lisäksi aineistossani esiintyy kerran myös sellaiset muodot kuin *maahanmuuttaja-aines*, *maahanmuuttaja-taustainen* ja *maahanmuuttanut*.

Ilmaus *maahanmuuttaja* saa usein eteensä erilaisia määritteitä – koska se on itsessään niin geneerinen ilmaus ja kategoriana laaja, määritteillä tehdään tarkennuksia ja jaotteluja kategorian sisällä. Tässä kohden keskityn kuitenkin tarkastelemaan yhteyksiä, joissa *maahanmuuttaja* tai *mamu* esiintyy ilman määritettä, ja niiden saamia määritteitä analysoin omassa alaluvussaan (alaluku 4.2).

Aineistossa esiintyy muoto *mamu* lähes yhtä useasti kuin muoto *maahanmuuttaja*. Ehkä yllättävästikin niitä näkyy käytettävän lähes synonyymisesti eikä *mamu* vaikuta tässä ympäristössä yhtään affektiivisemmältä, vaikka niin voisi ennalta olettaa. Myös sekä maahanmuuton puolustajat että vastustajat käyttävät kumpaakin muotoa, ja samakin kirjoittaja saattaa käyttää niitä rinnakkain samassa viestissä, kuten seuraavassa esimerkissä.

- 1) No mulla olis ehdotus - annetaan **mamujen** tulla Suomeen mutta kun ovat Helsinki-Vantaalle laskeutuneet ja passintarkastuksen ohittaneet niin se oli sitten siinä. -- Itsekin olin vuosia ulkomailla ja kun palasin Suomeen en noin ensihataan saanut mitään apua ja sitten myöhemmin en tarvinnutkaan (kun painoin duunia ja elatin itseni). Joten pitaahan **maahanmuuttajalla** olla samat edut kuin mullakin... (K3)

Kirjoittaja käyttää siis ensin nimitystä *mamu* ja myöhemmin samassa viestissä nimitystä *maahanmuuttaja*, ja viittaa koko ajan samaan ryhmään ja puhuu samasta aiheesta. Toisaalta kirjoittaja tuntuu kaiuttavan maahanmuutosta käytäviä keskusteluja, mikä voi omalta osaltaan motivoida korrektion ilmauksen *maahanmuuttaja* käyttämistä – kirjoittaja viittaa johonkin maahanmuuttajien eduista käytävään keskusteluun, josta adaptoi omaankin kommenttiinsa *maahanmuuttaja*-sanan.

Suuri osa nimityksistä *mamu* keskittyy kuitenkin yhteen samaan viestiketjuun, jonka otsikko on ”Jättäkää mamut jo rauhaan!!!” Koska jo ketjun otsikossa ja aloitusviestissä käytetään sanaa *mamu*, se varmasti vaikuttaa siihen, että kyseiseen ketjuun vastaavat käyttävät pääasiassa sitä.

Yksi oleellinen ero nimitysten *maahanmuuttaja* ja *mamu* välillä on niiden analysoitavuus, sillä *maahanmuuttaja* on kompositionaalinen, eli läpinäkyvä, *mamu* ei. Analysoitavuudessa kun on kyse siitä, miten eri komponentit hahmottuvat kokonaiskäsitteistyksestä (Leino 1993: 167). *Maahanmuuttaja* on täysin analysoituva, ja se voidaan pilkkoa osiin *maahan* ja *muuttaja*, jotka voidaan edelleen jakaa osiin *maa* ja *-han* sekä *muutta(a)* ja *-ja*. Nimitys *maahanmuuttaja* siis rakentuu osista, joista sen merkitys voidaan päätellä: henkilö, joka muuttaa maahan.

Mamu taas on menettänyt analysoitavuutensa, vaikkakin on helppo edelleen havaita sen olevan lyhenne *maahanmuuttajasta*. Mutta ehkä jos *mamu*-nimityksen käyttö lisääntyy ja merkitys eriytyy *maahanmuuttajasta*, jossain vaiheessa voi olla enää vaikea havaita sen alkuperää. Silloin *mamu* olisi ikään kuin läpinäkymätön nimilappu: sen ensimmäistä kertaa kuuleva ei osaisi päätellä sen merkitystä sen osista.

En siis väitä, että *maahanmuuttaja* ja *mamu* olisivat synonyymeja (vähintäänkin ne kantavat erilaisia konnotaatioita), mutta koska niillä tässä aineistossa ei näytä olevan merkittävää eroa, käsittelen niitä nyt rinnakkain.

Nimitystä *maahanmuuttaja* käytetään yksinään (=ilman määritteitä) pääasiassa silloin, kun puhutaan maahanmuutosta yleisellä tasolla Suomessa tai viitataan johonkin puheeseen maahanmuutosta. Eli viitataan johonkin laajempaan, käynnissä olevaan kes-

kusteluun tai kaiutetaan muita rinnakkain käytäviä keskusteluja. Näin tapahtuu esimerkiksi 1 lisäksi seuraavissa esimerkeissä:

- 2) Aina kuulee puhuttavan, että **maahanmuuttajat** vie suomalaisten työpaikat, sen takia pois. Sitten kun **maahanmuuttajat** ei tee töitä, niitä väitetään loisijoiksi. Mitä helvettiä niiden pitäisi oikein tehdä kun tulee sanomista teit töitä tai et. (K1)
- 3) Asun eurooppalaisessa vauraassa suurkaupungissa, jonka asukkaista noin 50% on ulkomaalaistaustaisia. Työttömyys on 4% ja elintaso hulpeasti Suomea parempi. Turha siis sanoa, että missä **maahanmuuttajia**, siellä työttömyyttä. Jos muissa kaupungeissa ei osata hoitaa asioita, niin turha kitistä, päättäjät vaihtoon vain. (K1)

Esimerkissä 2 kirjoittaja viittaa johonkin usein kuultuun väitteeseen (*aina kuulee puhuttavan, väitetään*). Väite (todellinen tai ei) on esitetty hyvin yleisesti ja yksinkertaisena, skematisoituna. Koska väite esitetään näin yksinkertaistettuna, on myös luontevaa käyttää geneeristä *maahanmuuttajat*-nimitystä. Esimerkissä 3 kirjoittaja antaa ensin spesifistä tietoa, kuten tarkkoja prosentteja, minkä jälkeen hän osoittaa yleisen tason väitettä *missä maahanmuuttajia, siellä työttömyyttä* epäpäteväksi.

Myös seuraavissa esimerkeissä liikutaan hyvin yleisellä tasolla.

- 4) Sopeutuminen vain tahtoo olla kaksisuuntainen prosessi. Jos ympäristö torjuu täysin kaikki **maahanmuuttajan** lähestymisyrietykset, ei vuorovaikutusta synny. Syntyy vain outo oma käsitys siitä mitä ympäristö mahtaa muuttajalta haluta. (K2)
- 5) Suomikin on epäonnistunut. Täällä **maahanmuuttajataustaiset** eivät juurikaan työkentele. Heidän lapsensa eivät pärjää ja syrjäytyvät. Suomi on Saksan tiellä. Suomi huijaa myös itseään: Suomi tarvitsee **maahanmuuttajia**... He tulevat työhön.... Väki vanhenee ja huoltosuhde huononee... (K2)

Esimerkissä 4 liikutaan yleisellä tasolla: puhutaan *ympäristöstä* ja *vuorovaikutuksesta*. Kirjoittaja ei sido kommenttiaan mihinkään tiettyyn paikkaan tai aikaan. Esimerkissä 5 taas maahanmuuttajista puhutaan kontekstissa *täällä* ja Suomessa. Ilmiöstä puhutaan siis Suomen tasolla yleisesti, eikä viitata mihinkään tiettyihin tapahtumiin.

Esimerkin 5 *maahanmuuttajataustaiset* on poikkeuksellinen ilmaus aineistossani. Sillä voidaan viitata myös toisen ja useamman polven maahanmuuttajiin. Esimerkissä puhutaan myös *heidän lapsistaan*, joille ennustetaan samaa kohtaloa. Näin tässä esimerkissä ”maahanmuuttajuus” ja ”maahanmuuttajataustaisuus” sekä sen mukanaan tuoma työn tekemättömyys ja syrjäytyminen on jotakin, joka säilyy ja siirtyy sukupolvelta toiselle.

Seuraavissa esimerkeissä 6–8 käytetään nimityksiä *maahanmuuttaneet*, *maahanmuuttaja-aines* sekä *mamu*.

- 6) Kyllä Turkki ja Ruotsi ovat suuresti hyötyneet **maahanmuuttaneista**. Ja niin on moni suomalainenkin, joka ajelee turkkilaisten tekemällä Mersulla tai jugoslaavien ja suomalaisten tekemällä Volvolla tai Saabilla. (K2)
- 7) Otettakoon sitten **maahanmuuttaja-ainesta** sellaisista maista joissa on työmoraali kohdallaan. Kuten Aasiasta. (K2)
- 8) Saksa nousi monien sotien jälkeen uuteen kukoistukseen. Silloin **mamuja** tarvittiin liukuhihnoille.

Nyt **mamuja** ei enään tarvita liukuhihnoilla. Koulutustaso on surkea ja siksi he ovat työttöminä.

Saksaa ei enää nosta **mamut**, vaan he ovat kiviriippa. Suomea **mamut** eivät ole nostaneet jaloilleen **vaan ihan aidot suomalaiset**. Suomen liukuhihnoilla **mamuja** ei ole ollut. Suomessa **mamut** ovat kiviriippa. He ovat aikapommi. (K2)

Esimerkin 6 *maahanmuuttaneet* on kiinnostava, ja sitäkin voi tarkastella analysoitavuuden kannalta, etenkin sen ero *maahanmuuttajaan* on kiinnostava. Nimityksen *maahanmuuttanut* NUT-partisiippiosa ilmaisee, että henkilö on muuttanut maahan, eli prosessi on päättynyt. *Maahanmuuttaja*-nimityksen *-ja*-tekijäjohdin sen sijaan luo kuvaa, että henkilö vain jatkuvasti muuttaa; toiminta on toistuvaa tai jatkuvaa. Näin voi ajatella, että *maahanmuuttanut* hahmottuu uuden kotimaansa pysyväksi asujaksi ja kiinteämmäksi osaksi uutta kotimaataan, kun *maahanmuuttaja* siihen verrattuna taas henkilöksi, joka jää irralleen maasta, johon muuttaa. Lisäksi siis kun *maahanmuuttaneen* prosessi on jo käyty loppuun, on helpompi ajatella, että nimitys ei ole pysyvä, kun taas jos *maahanmuuttaja* hahmotetaan olevan jatkuvasti prosessissa, niin nimityskin kulkee mukana.

Esimerkin 7 ilmaus *maahanmuuttaja-aines* saa maahanmuuttajat näyttämään masalta, aineksena, jonka arvoa mitataan sillä, miten se hyödyttää Suomea. Taloudellisen hyödyn mittaaminen onkin yksi keskeisiä teemoja maahanmuuttajista puhuttaessa (Keskinen et al. 2009: 14). Nimitys *maahanmuuttaja-aines* piilottaa kaikki maahanmuuttajien inhimilliset piirteet, koko ihmismäisyyden, ja he ovat kuin jotakin materiaalia, jota voi ”ottaa”. Yhteistä esimerkeille 6–8 onkin se, miten niissä näkyy sama ajatus maahanmuuttajien hyödyllisyydestä ja tarvitsemisesta: heillä tuntuu olevan arvoa vain, jos heistä on hyötyä, heitä tarvitaan tai he voivat ”nostaa Suomen jaloilleen”.

Esimerkissä 8 *maahanmuuttaja* myös saa vertailukohdakseen ryhmän *ihan aidot suomalaiset*, joka asetetaan vertailuun *vaan*-konjunktioilla. Seuraavassa esimerkissä 9

vertailukohtana on *kantasuomalaiset*, joihin *maahanmuuttajia* verrataan *kuin*-vertailusanalla:

- 9) **Maahanmuuttajat** saavat usein parempaa palkkaa kuin **kantasuomalaiset**, johtuen paremmasta koulutuksesta ja kokemuksesta. Palkan sitten käyttää jokainen miten parhaaksi näkee.
Maahanmuuttajat saavat itse asiassa paljon vähemmän tukia kuin **kantasuomalaiset**. (K3)

Kantasuomalaiset asettuvat siis *maahanmuuttajien* vastakohtaksi: joksikin, joihin *maahanmuuttajia* kontrastoidaan. Eikö *maahanmuuttaja* määrity juuri *kantasuomalaisten* (tässä tapauksessa, yleisemmin minkä vaan kantaryhmän) avulla? Ei kai olisi relevanttia nimittää ryhmää maahanmuuttajat, jos ei olisi maassa jo valmiiksi olevien ryhmää?

Nimityksen *maahanmuuttaja* kohdalla voi vielä pohtia, millaisen ryhmän se rakentaa ja rajaa. Viitataan sille ainoastaan ensimmäisen polven maahanmuuttajiin vai myös heidän lapsiinsa? Milloin maahanmuuttaja lopettaa olemasta maahanmuuttaja?

Kun *maahanmuuttajista* puhutaan tulemisen yhteydessä (esimerkit 1 ja 7), voi hahmottaa puheen olevan nimenomaan ensimmäisen polven maahanmuuttajista, ja jopa sellaisista, jotka juuri tulevat. Samaten silloin, kun esimerkissä 4 puhutaan *maahanmuuttajan* ja *muuttajan* lähestymisyhteyksistä. Työllistymisestä puhuttaessa (esimerkit 2 ja 3) taas on vaikea saada kiinni, tarkoittavatko kirjoittajat ensimmäisen vai myös toisen polven maahanmuuttajia ja kuinka kauan Suomessa olleita. Esimerkissä 5 taas, kuten totesin, kun puhutaan *maahanmuuttajataustaisista* ja *heidän lapsistaan*, tuntuu *maahanmuuttaja*-leima kaikkein pysyvimmältä – se siirtyy sukupolvelta toiselle.

4.1.2 Etnonyymit

Erilaisia kansallisuusnimityksiä eli etnonyymejä aineistossani on yli kaksikymmentä. Blommaert ja Verschueren (1998: 45–46) listaavatkin yhdeksi käytetyksi maahanmuuttajien luokitteluperusteeksi juuri maantieteellisen alkuperän (muut heidän mainitsemansa luokitteluperusteet ovat laillisuusstatus ja maahanmuuton motivaatio). Myös Pälli (2003: 142) toteaa, että kansalaisuuden (tai valtion tai etnisen taustan) perusteella tehdyt luokittelut on hyvin yleinen sosiaalisen kategorisaation tarkoitealue.

Blommaert ja Verschueren (1998: 102) kiinnittävät huomiota siihen, miten silmiinpistävän tarkkaan maahanmuuttokeskustelussa seurataan kansallisia valtion rajoja sen sijaan, että puhuttaisiin esimerkiksi laajemmista etnisistä ryhmistä (käytetään esi-

merkiksi ryhmiä *Moroccans, Tunisians, Turks, Poles* ja *Italians* eikä ilmauksia *Rif-Berbers, Anatolians* tai *Toscans*). Omassa aineistossani voi huomata saman: kansallisuusryhmät määrittyvät usein tietyn maan kansalaisuuden perusteella. Toisinaan ryhmä kuitenkin rajautuu laajemmin, maanosan perusteella, kuten *afrikkalaiset*.

Etnonyymien käyttö korostaa ryhmän (maantieteellistä, etnistä) alkuperää ja näin ollen alkuperä tai kansallisuus toimii ryhmän dominoivimpana piirteenä ja toisaalta sen käyttö rakentaa kaikista samaa alkuperää olevista homogeenisen näköisen ryhmän.

10) Liian monia esimerkkejä on huonosti työllistyvistä ja jopa työtä vieroksuviista mamuisista. Ne ovat niitä muita kuin työn perässä tulleita. Jos tosissasi luulet, että **afrikkalainen tai palestiinalainen** (Lähi-Itä, afgat, iran, irak jne) 0-tasoinen työllistyy olet väärässä. Juuri NÄMÄT ovat niitä joita täällä tarkoitetaan sossuturvapakolaisina. (K1)

11) Mihin heitä tarvitaan? Mihin työhön? Ei siistijän palkalla perhettä elätetä? Bussikuskit ovat pääosin **virolaisia ja venäläisiä**.

Otettakoon sitten maahanmuuttaja-ainesta sellaisista maista joissa on työmoraali kohdallaan. Kuten Aasiasta. **Afrikkalaiset ja palestiinalaiset Lähi-idän- ja Välimeren maista tulleet** työttöminä heikkoine työmoraalinsa. He ovat niitä ovat siitä surkeimmasta päästä joita EI tänne pidä ainoatakaan tuoda. Nythän Espanjasta ja Aasiasta tulevat sairaanhoitajatkin. Täällä jo valmiina työttöminä olevat muukalaiset senkuin vain makoilevat. (K2)

Esimerkissä 10 puhutaan ensin *huonosti työllistyvistä* ja *työtä vieroksuviista mamuisista*, minkä jälkeen käytetäänkin etnonyymejä *afrikkalainen* ja *palestiinalainen*. Näin tarkennetaan, ketkä ovat näitä huonosti työllistyviä; mistä päin maailmaa tällaiset ”sossuturvapakolaiset” tulevat.

Kiinnostavaa on myös, miten ilmaus *palestiinalainen* ei näytä viittaavan yleisesti sovittuun palestiinalaisten joukkoon, vaan kirjoittaja määrittelee *palestiinalaisen* viestissään Lähi-idästä, Afganistanista, Iranista, Irakista *jne.* kotoisin olevaksi henkilöksi. Näin kaikkia samalta suunnalta olevia konstruoidaan yhdeksi samaksi *palestiinalaisten* ryhmäksi. *Palestiinalainen* näyttää siis olevan yleistävä nimitys kaikille Lähi-idästä päin tuleville ei-toivotuille maahanmuuttajille. *Palestiinalainen* lisäksi rinnastuu *tai*-konjunktilla *afrikkalaiseen*, joka taas viittaa koko Afrikan maanosan ihmisiin. Ilmaus *afrikkalainen tai palestiinalainen* siis tarkentaa, mutta viittaa silti hyvin laajoihin kategorioihin, jotka vaikuttavat myös keskenään samanlaisilta rinnastuksen ansiosta.

Myös esimerkissä 11 tehdään tarkennuksia etnonyymeillä. Ensin määritellään, että bussikuskit ovat pääosin *virolaisia ja venäläisiä*. Sen jälkeen siirrytään puhumaan *maahanmuuttaja-aineiden* ottamisesta, ja tarkennetaan, että *afrikkalaiset, palestiinalai-*

set sekä *Lähi-idän ja Välimeren maista tulleet* ovat työttöminä ja heillä on heikko työ-moraali – he ovat sellainen osa ”maahanmuuttajamassaa”, jota ei pidä tuoda Suomeen. Näin maantieteellinen ja/tai etninen alkuperä tekee kaikista yhtä huonoja, kaikki näyt-täytyvät homogeenisena massana.

Etnonyymejä voidaan käyttää myös havainnollistavina esimerkkeinä, kun puhu-taan ensin maahanmuuttajista yleisesti ja yleisellä tasolla ja halutaan sen jälkeen vahvis-taa omaa argumenttia tarkemmalla esimerkillä. Tällaista argumentointistrategiaa, jossa ensin esitetään sääntö, jota sen jälkeen havainnollisestaan esimerkin avulla kutsutaan retoriikan analyysissä havainnollistukseksi (Perelman 1996: 122).

- 12) Kyllä Turkki ja Ruotsi ovat suuresti hyötyneet maahanmuuttaneista. Ja niin on moni suomalainenkin, joka ajellee **turkkilaisten** tekemällä Mersulla tai **jugoslaavien ja suo-malaisten** tekemällä Volvolla tai Saabilla. (K2)
- 13) Työllisyysprosentti on yli 90 %. Suomalaisilla paluumuuttajilla alhaisempi, mutta heis-sä on paljon eläkeläisiä. **Amerikkalaiset, ranskalaiset ja saksalaiset** ovat työllistyneet oikein hyvin, ja tunnen heistä useita. (K2)
- 14) Ja nykyisinkin parinvuoden maassaolon jälkeen nykyiset pakolaiset työllistyvät oikein hyvin. **Esim somaleja** on paljon palvelualan töissä. (K2)
- 15) Voi herranen aika.... nyt ensiksi, muistakaa pakolaisen ja siirtolaisen ero. Nyt **esimerkiksi somalit**. He joutuivat tanne vakisin kotimaansa vaarojen takia. (K3)

Esimerkissä 12 kirjoittaja puhuu ensin *maahanmuuttaneista* ja kuinka heistä voi hyötyä. Sen jälkeen hän antaa esimerkiksi *turkkilaisten tekemät Mersut* sekä *jugoslaavien teke-mät Volvot ja Saabit*. (*Turkkilaisten tekemät Mersut* -nominaalistuksen voi purkaa ra-kenteeksi *Mersut, jotka turkkilaiset ovat tehneet*.) Näin maahanmuuttajien hyötyä ha-vainnollistetaan mainitsemalla jokin tietyn etnisen ryhmän aikaansaannokset: koska turkkilaiset tekevät autoja, kaikki turkkilaiset, homogeeninen ryhmä, ovat hyödyllisiä.

Esimerkissä 13 on puhe maahanmuuttajien työllistymisestä ja kirjoittaja väittää maahanmuuttajien työllisyysprosentin olevan yli 90%. Väitteensä tueksi hän nimeää esimerkiksi *amerikkalaiset, ranskalaiset ja saksalaiset*, joiden sanoo työllistyneen hyvin omien havaintojensa pohjalta. Esimerkeissä 14 ja 15 kirjoittajat itse merkitsevät etno-nyymien käytön esimerkeiksi ilmauksilla *esim* ja *esimerkiksi*. Ensin he puhuvat pakolai-sista ja siirtolaisista, jonka jälkeen molemmat käyttävät havainnollistamiseen esimerk-inä ryhmää *somalit*. Ryhmänimitys toimii vain esimerkkinä ja esimerkiksi valitaan jo-kin sopiva ryhmä, jollaisia voisi olla enemmänkin.

Eräs kirjoittaja, käyttäessään nimitystä *kongolainen*, sanoo suoraan, että kyseessä on vain esimerkki ja *kongolaisen* tilalla olisi voinut yhtä hyvin käyttää montaa muutakin kansallisuusnimitystä:

- 16) Ei tietoa, Kongolainen oli vaan esimerkki...olisin voinut yhtä hyvin kirjoittaa Somali, Ruandalainen, Sierra Leonelainen jne. (K4)

Esimerkissä 16 kirjoittaja käyttää siis *kongolaista* esimerkkinä ja näyttää viittaavan sillä lähinnä keneen tahansa afrikkalaiseen, sillä mainitsee, että olisi voinut sen tilalla käyttää mm. nimityksiä *Somali*, *Ruandalainen*, *Sierra Leonelainen*, jotka ovat afrikkalaisia kansallisuuksia. Kirjoittaja ei siis myöskään näe eroa eri afrikkalaisten kansallisuuksien välillä. Jos vertaa tätä aiempaan esimerkkiin 11, jossa käytettiin geneeristä nimitystä *afrikkalaiset*, voi ajatella, että kaikki Afrikassa asuvat näyttäytyvät keskustelussa useamminkin yhtenäisenä homogeenisenä ryhmänä. *Kongolainen* edustaa siis esimerkissä ketä tahansa afrikkalaista, ja näin sitä voi pitää afrikkalaisen prototyypinä.

Kansallisuusnimitystä käyttämällä siis usein poimitaan suuremmasta *maahanmuuttaja*-ryhmästä jokin pienempi, tarkempi ryhmä. Sillä, mikä kansallisuus valitaan, ei näyttäisi aina olevan niin paljon merkitystä: nimitys edustaa muitakin ryhmiä kuin sitä, mihin sillä konventionaalisesti viitataan (esim. *palestiinalainen* esimerkissä 10) sekä nimityksiä käytetään esimerkkeinä ja havainnollistuksina. Näin ei tietenkään ole aina, ja aineistossa on myös kohtia, joissa etnonyymillä tarkoitetaan nimenomaan sitä ryhmää, johon nimitys viittaa ja puhutaan vain siitä ryhmästä. Esimerkiksi *kreikkalaiset* tarkoittaa juuri 'kreikkalaisia'.

- 17) Suomessa **palestiinalaiset** sopivat paremminkin pitserioihin ja harjanvarteen. Nurmi-konleikkuussa kun ei oikein voi lintsata. **Kreikkalaisilla** taas on jo ravintoloitakin. (K2)

Esimerkissä verrataan toisiinsa *palestiinalaisia* ja *kreikkalaisia*, joista toisten todetaan sopivan pitserioihin ja harjanvarteen ja toiset katsotaan kyvykkäiksi pitämään omia ravintoloita. Näin etnonyymejä käytetään, kun vertaillaan kahta ryhmää.

Esimerkistä 17 näkee myös, miten etnonyymejä käytetään stereotyyppinä ja eri kansallisuuksille määritellään omat tehtävänsä: palestiinalaiset sopivat siivoamaan, kreikkalaiset taas pitämään ravintoloita. Stereotyyppioita luodaan ja vahvistetaan myös esimerkeissä 11 ja 12: virolaiset ja venäläiset toimivat usein bussikuskeina ja turkkilaiset tekevät Mersuja. Stereotyyppien viljeleminen ja vahvistaminen onkin tyypillistä aineistolleni. Kuten Kuusisto (2000: 38) toteaa, stereotyyppit ohjaavat ihmisiä ajattele-

maan, millainen tyypillisen kategorian jäsenen pitäisi olla: ne ohjaavat näkemään ryhmän tyypilliset ominaisuudet yksilössä, vaikka kyseinen ryhmän jäsen ei omaisi niitä. Käsitys tietyistä vähemmistöryhmän jäsenestä määräytyy siis usein sen mukaan, mikä on käsitys kyseisestä vähemmistöryhmästä yleensä (Liebkind 1996: 209).

Näin stereotyypit ohjaavat esimerkiksi ajattelemaan, että *palestiinalaiset* sopivat siivoamaan ja *kreikkalaiset* pitämään ravintoloita. Tällaiset stereotyyppit ovat voineet lähteä yksittäisen ryhmän jäsenen toiminnasta. Ulkoryhmä-ajatteluun kun kuuluu, että yksittäisen ulkoryhmän jäsenen toiminnan perusteella tehdään yleistyksiä koko ryhmästä (van Dijk 1987: 198).

Voisi väittää, että kansallisuusnimitykset ovat lähtökohtaisesti neutraaleja. Osa niistä on kuitenkin ajan myötä kielenkäytössä saanut negatiivisia konnotaatioita. Vertaa esimerkiksi alkuperään viittaavaa nimitystä *nekeri*, joka on alun perin ollut neutraali, mutta on nykyään kaikkea muuta (tästä esim. Maamies 1995, Mäntynen & Onikki 1997). Yllä käsittelemistäni nimityksistä esimerkiksi *somali* vaikuttaa kantavan myös negatiivisia konnotaatioita; ainakin Tervosen (2000: 70–71) tutkimuksen mukaan sen konnotaatioiden tulkinta on vaikeaa ja osa ihmisistä kokee sen epäkohteliaaksi tai sopimattomaksi.

Muslimeihin viittaavat nimitykset, kuten *muslimi*, *musmamukki* ja *musulmaani*, ansaitsevat vielä oman huomionsa. Nimitys *muslimi* ei ole kansallisuusnimitys, vaan sillä viitataan uskonnolliseen, toisinaan myös kulttuuriseen, ryhmään. Käsittelemistäni nimityksistä *muslimi* kuitenkin tämän alaotsikon alla, koska sitä voidaan toisinaan käyttää – ja käytetäänkin – etnonyymin tapaan.

- 18) sitä paitsi meil on velvollisuus päästää **muslimit ja afrikkalaiset** suomeen ku ne sotii siel kotimaissaan (K3)

Esimerkissä 18 rinnastetaan *ja*-konjunktioilla *muslimit* ja *afrikkalaiset*, niitä käsitellään siis jollakin tapaa samantyyppisinä ryhminä.

Jos eri kansallisuuksista puhuminen tuo keskusteluun toisia kansallisuuksia, esim. *suomalaiset*, vertailuasetelmaan, tuo muslimieista puhuminen vertailuun länsimaat ja meidän (kirjoittajien *me*-sisäryhmä) yhteiskunnan ja kulttuurin.

- 19) **Länsimaat** ovat ottaneet avosylin **muslimimaahanmuuttajat** vastaan, tarjonneet heille ilmaisen koulutuksen, katon päälle, terveydenhuollon, päivittäisen lämpimän ruuan jne. Tästä kaikesta huolimatta **muslimit** eivät osoita pienintäkään kunnioitusta **länsimaalaista yhteiskuntaa** kohtaan, vaan he lietsovat sitä vastaan vihaa moskeijoissaan,

yrittävät kumota sen lait, tekevät kymmeniä/satoja kertoja enemmän rikoksia kuin kantaväestö ja eristäytyvät gettoihinsa. (K2)

- 20) Kestääkö kansantaloutemme elättää uusia ja jo olevia **mamukkeja**. Tyytymättömyys lisääntyy molemmin puolin ja **nämä musmamukit** saavat rahoitusta islamilaisista maista jotta saadaan aikaan levottomuuksia ja omia omituisuuksiin liittyviä asioita, esim pyllistelyt päivittäin, sianlihan syöntikielto päiväkoteihin ja eri uskontojen ei kunnioittaminen. (K3)

Esimerkissä 19 asetetaan vastakkain *länsimaat* ja *muslimimaahamuuttajat*: miten muslimit eivät kunnioita länsimaalaista yhteiskuntaa ja ”rappeuttavat” sitä. Sama näkyy esimerkissä 20, vaikka siinä ei mainita länsimaita tai Suomea, mutta ensimmäisen virkkeen *kansantaloutemme* viittaa, että muslimit asetetaan meidän (kirjoittajan) yhteiskuntaamme vastaan. Myös Blommaert ja Verschueren (1998: 62) puhuvat siitä, miten eurooppalaisessa diskurssissa länsimainen kulttuuri ja kristilliset arvot asetetaan korkeammalle kuin islam eikä niitä nähdä yhdenvertaisina. Esimerkissä 20 käytetään nimityksiä *mamukki* ja *musmamukki* viittaamaan muslimeihin. Myös siis tällaisia uudismuodosteita käytetään etnonymien tapaan.

Myös Martins Branco Correia Lopes (2013: 29–30) puhuu tutkielmassaan siitä, miten englantilainen toimittaja kirjoittaa muslimeista kuin he olisivat samanlaisia kaikkialla ja kuin me kaikki valmiiksi ”tietäisimme” heidän vastustavan sananvapautta, alistavan naisia ja kannattavan monia muita ahdasmielisiä asioita; heistä puhutaan uhkana vapaudellemme. Keskustelun tematiikka ja sävy on siis täällä, Suomen keskusteluissa hyvin samanlaista kuin Englannissakin.

Muslimeista puhuttaessa nousee keskusteluun myös rikollisuus, mikä myös on yleistä muuallakin Euroopassa tapahtuvassa maahanmuuttokeskustelussa (esim. Blommaert & Verschueren 1998: 67, van Dijk 2000) Esimerkissä 19 muslimit *tekevät kymmeniä/satoja kertoja enemmän rikoksia* ja esimerkissä 20 puhutaan *levottomuuksista*. Rikollisuus ja levottomuus ovat teemoja, jotka nousevat maahanmuuttokeskustelussa vähän väliä esiin muutenkin, mutta erityisesti ne näyttävät esiintyvät muslimeiden yhteydessä. (Ks. myös luku 6.3.)

- 21) Todellisuudessa Saksan kaupungit ovat täynnä **muslimien gettoja**, ja maahanmuuttajien **rikollisuus** rehottaa. (K2)

Esimerkissä 21 puhutaan ensin *muslimien getoista*, minkä jälkeen mainitaan *maahanmuuttajien rikollisuus*. Nimitys *muslimi* vaihtuu geneerisempään *maahanmuuttajaan*.

Miksi; rakentaako kirjoittaja muslimin tyypilliseksi, prototyyppiseksi, maahanmuuttajaksi ja näin ollen käyttää nimityksiä rinnakkain? Vai rakentaako nimitysten rinnakkainen käyttö kuvaa siitä, että yleinen maahanmuuttajien rikollisuus johtuu juuri muslimista vai hahmotetaanko muslimit ja maahanmuuttajat samaksi kategoriaksi?

Muslimit siis ”kutsuu keskusteluun” *länsimaisen kulttuurin* sekä negatiivisia kollokaatioita, kuten *rikollisuuden*. Tämä ryhmä näyttää aiheuttavan kaikista suurimman vastustuksen.

22) [Otsikko: Saksa epäonnistunut täysin monikulttuurisena maana]

<linkki>

Eiköhän tästä pitäisi lähinnä muiden ottaa opiksi ja sulkea rajansa ? **Etenkin muslimeilta.** (K2)

Esimerkissä 22 kirjoittaja kehottaa maita ”sulkemaan rajansa” eli olemaan päästämättä maahanmuuttajia maahan ja lisää sen jälkeen omana virkkeenään: *Etenkin muslimeilta*. *Etenkin*-ilmauksella kirjoittaja korostaa, että erityisesti kehoitus liittyy muslimeihin: kaikkein tärkeintä on estää heidän maahanpääsynsä. Silverstein (2005: 366) sanookin, että muslimit näyttävät vallanneen keskustelussa sen ”pahimman vihollisen” lokeron, joka on aiemmin historiassa kuulunut juutalaisille ja romaneille.

4.1.3 Pakolaistermit

Geneerisen *maahanmuuttaja*-termin ohella käytetään sellaisia pakolaistermejä kuin *pakolainen*, *kiintiöpakolainen* ja *turvapaikanhakija*. Näillä kirjoittajat näyttäisivät viittavan pienempiin, spesifimpiin ryhmiin *maahanmuuttajat*-ryhmän sisällä – niin, että tällä kertaa oleellista ei ole tarkentaa, mistä henkilö on kotoisin, vaan mikä on tämän (virallinen) status. Toisaalta *pakolainen* näyttää välillä olevan erillään *maahanmuuttajista* ja näistä ryhmistä puhutaan rinnakkain: *maahanmuuttajat ja pakolaiset*.

23) Jotain Suomessa mättää Saksaan verrattuna, kun ei osata eikä haluta työllistää **pakolaisia ja maahanmuuttajia**. (K2)

Blommaert ja Verschueren (1998: 45) puhuvat siitä, miten Belgian julkisessa diskursissa *maahanmuuttajat* (*migranten*) kategorioidaan eri ryhmään *pakolaisten* (*vluchtelingen – refugees*) ja *turvapaikanhakijoiden* (*asielzoekers – asylum seekers*) kanssa. Esimerkissä 23 voi havaita saman kategorioinnin.

Näillä pakolaistermeillä on oma virallinen merkityksensä, ja kiinnostavaa onkin, viitataan nimityksellä siihen samaan ryhmään, jonka se virallisesti ja konventionaalisesti määrittää, vai määritelläänkö ryhmiä uudestaan.

Toisaalta kiinnostavaa on, että Tervosen (2001: 80) mukaan *pakolainen* koetaan toisinaan epäkohteliaaksi tai loukkaavaksi. Ja kuten Tervonenkin (mp.) toteaa, tämä suhtautuminen nimitykseen *pakolainen* on ongelmallista, sillä sitä käytetään mm. lainsäädännössä, jolloin sen tulisi olla täysin neutraali.

Pakolainen toimii kahtena hyvin erilaisena kategoriana: toisaalta ongelmaryhmänä, toisaalta ryhmänä, joka eniten tarvitsee ja myös ansaitsee apua.

- 24) Sinulla ei ole mitään tajua kuinka suuria ongelmia ruotsilla on juuri tumman porukan kanssa, jos osaat ruotsia niin netistä saa kyllä tietoa asioista siellä. Ongelma on juuri **pakolaiset ja turvapaikanhakijat** sekä heidän perheensä, onhan tässä jo pari ruotsalaista tutkijaakin sanonut että homma on pahasti pielessä. (K2)
- 25) Suomeen tuleet **pakolaiset ja turvapaikanhakijat** - erityisesti muslimimaista tulleet - nimenomaan ovat holhokkeja; heidän työttömyytensä on vuosi toisensa jälkeen 50% huonommalla puolella. (K2)

Esimerkeissä 24 ja 25 *pakolaiset* ja *turvapaikanhakijat* esiintyvät yhdessä ja nämä ryhmät määritellään *ongelmaksi* ja *holhokeiksi*. Juuri tällaiset negatiiviset asenteet pakolaisia kohtaan ovat varmaankin vaikuttaneet nimityksen *pakolainen* saamiin negatiivisiin konnotaatioihin, kuten Tervonenkin (2001: 80) pohtii.

Seuraavissa esimerkeissä 26–28 päinvastaisesti taas *pakolaiset*, *oikeat pakolaiset* ja *kiintiöpakolaiset* ovat ryhmiä, joita ei saa verrata tai sotkea muihin, ”huonompiin”, ryhmiin, kuten *somaleihin*, ”*humanitaariseen*” *maahanmuuttoon* tai ”*toissijaisen*” *suo-jelun tarpeessa oleviin*.

- 26) Somaliensa työllisyysaste on luokkaa 10%, ja näistäkin valtaosa on suojatöissä. Äläkä vertaa karjalaisia ja muita **oikeita pakolaisia** somaleihin. Suomen somaleista vain murto-osa on pakolaisia. (K2)
- 27) Älä sotke tähän **pakolaisia**. Kysymys on ”humanitaarisesta” maahanmuutosta ja perheen-yhdistämisistä. Edelliset tulevat ihmisalakuljettajien roudaamina ja jälkimmäiset lentävät reteästi suomalaisten laskuun Finnairilla. (K2)
- 28) Tulevat itse? Jaa, että varaton somali päättää että kävelenpä tästä joutessani Suomeen? Äläkä vertaa näitä ”toissijaisen” suojelun tarpeessa olevia **kiintiöpakolaisiin** - se on halventavaa jälkimmäisiä kohtaan. (K2)

Myös Blommaert ja Verschueren (1998: 185) nostavat esiin kiinnostavan ”kielipelin”: ’oikeiden pakolaisten’ ja muiden välillä tehdään selkeä rajanveto. Näillä oikeilla pakolaisilla katsotaan olevan oikeus turvapaikkaan, suojeluun ja tukeen, muilla ei (mp.). Blommaertin ja Verschuerenin mukaan (mp.) ’oikeiden pakolaisten’ toisella puolella, skaalan toisessa päässä ovat ’laittomat maahantulijat’. Omassa aineistossani näyttää esimerkkien 26–28 perusteella (*oikeiden*) *pakolaisten* ja *kiintiöpakolaisten* vastapuolella olevan ainakin *somalit*, ”*humanitaarisen*” *maahanmuuton* ja *perheenyhdistämisten* kautta maahan tulevat sekä ”*toissijaisen*” *suojelun tarpeessa olevat*.

Toissijainen suojelu ja humanitaarinen suojelu ovat muun muassa Maahanmuuttoviraston käyttämiä määritelmiä. Maahanmuuttoviraston (www.migri.fi) mukaan, jos turvapaikan saamisen edellytykset eivät täyty, voi henkilö saada oleskeluluvan toissijaisen suojelun perusteella. Tämä lupa voidaan myöntää, jos henkilöä uhkaa kotimaassa esimerkiksi kuolemanrangaistus, teloitus tai kidutus. Humanitaarisen suojelun perusteella oleskeluluvan voi saada, jos henkilö ei voi palata kotimaahansa siellä tapahtuneen ympäristökatastrofin tai vallitsevan huonon turvallisuustilanteen takia (www.migri.fi).

Kiinnostavaa on lainausmerkkien käyttö ilmauksissa ”*humanitaarinen*” ja ”*toissijainen*”. Pällin (2003: 138) mukaan lainausmerkit kertovat tällaisessa tapauksessa siitä, että käytetty kategorian nimitys ei ole täysin osuva tai se poikkeaa sovitusta tai totunnaisesta. Trask (1997) kutsuu tällaista lainausmerkkien käyttöä englanniksi termillä *scare quotes*, ’pelotuslainausmerkit’, ja kuvaa niitä käytettävän silloin, kun kirjoittaja haluaa etäännyttää itsensä ilmauksesta ja tehdä selväksi, että ilmaus on jonkun muun suusta, ei hänen omastaan. Etäännyttämisen syynä voi olla esimerkiksi, että kirjoittaja pitää lainausmerkeissä olevaa sanaa epäsovivana, tuntemattomana, epäselvänä, epäkuvaavana tai harhaanjohtavana (mt.). Lainausmerkeillä siis merkitään osa tekstistä ei-omaksi ja vieritetään näin vastuu tältä osin jollekulle toiselle, nimeämättömälle taholle (Kallio-koski 2005: 247). Esimerkeissä 27 ja 28 voikin ajatella, että kirjoittaja pitää *humanitaarista maahanmuuttoa* ja *toissijaista suojelun tarvetta* harhaanjohtavina ilmauksina, joita ei itse allekirjoita.

4.1.4 Ulkomaalaisuus ja toiseus

Nimitystä *ulkomaalainen* käytetään lähinnä samasta ryhmästä kuin *maahanmuuttajat*. Eli sillä ei jaotella tai tarkenneta mitään ryhmiä *maahanmuuttaja*-ryhmän sisällä, kuten etnonyymeillä tai pakolaissanoilla. Sen sijaan se korostaa ryhmän ulkomaalaisuutta, toi-

seutta, muukalaisuutta. *Ulkomaalaisella* voitaisiin toki viitata esimerkiksi kaikkiin niihin, jotka asuvat Suomen ulkopuolella, mutta aineistossani näyttää, että kun käytetään nimitystä *ulkomaalaiset*, sillä viitataan nimenomaan Suomessa oleviin ulkomailta tulleisiin ihmisiin, eli maahanmuuttajiin.

Samalla tavalla, kuin *maahanmuuttaja* vertautui *kantasuomalaiseen* (esimerkki 9), nimitys *ulkomaalainen* kutsuu keskusteluun *suomalaisen* ja asettuu sen vastakohtaksi. Tai kuten Lepola (2000: 328, 354) sanoo: käsite 'suomalainen' toimii käsitteen 'ulkomaalainen' vastakohtana ja ulkomaalaisuus määrittyy suomalaisuuden puuttumiseksi.

- 29) Mitä tarkoittaa "maatukiaisjärjestelmä" ja miten se liittyy siihen että **ulkomaalaisten** sallitaan kupata **suomalaista** sosiaaliturvaa? (K2)
- 30) itselläni on useitakin **ulkomaalaisia**, myös tummempi-ihoisia jopa lahisukulaisissa, ja eivät koskaan ole tunteneet **Suomalaisten** vihaavan heita tai heittävän rasistisia kommentteja heita kohtaan, mutta se varmaan johtuu siitä että ovat korkeasti koulutettuja ja palkattuja ammattilaisia. (K4)

Esimerkissä 29 puhutaan *ulkomaalaisista* ja *suomalaisesta sosiaaliturvasta*. *Ulkomaalaisten* ja *suomalaisten* vastakohtaisuus ja vastakkain asettaminen asettaa *ulkomaalaisen* todella kauas *suomalaisesta sosiaaliturvasta*. Näin argumentti on selkeä: suomalainen sosiaaliturva ei missään nimessä kuulu ulkomaalaisille. Esimerkissä 30 puhutaan myös ryhmistä *ulkomaalaiset* ja *suomalaiset* sekä *suomalaisten* suhtautumisesta ja kommentteista *ulkomaalaisia* kohtaan. Näistä konteksteista voi päätellä, että *ulkomaalaisella* viitataan nimenomaan Suomessa olevaan ulkomaalaiseen, jos kerran tämä käyttää suomalaista sosiaaliturvaa ja tekemisissä suomalaisten kanssa.

Suomalaisen lisäksi *ulkomaalainen* kutsuu vastakohtakseen *Suomen, Suomen yhteiskunnan* ja paikkailmauksen *täällä*.

- 31) Muutenkin **ulkomaalaisten** maaraa liioitellaan nykyisin. Prosentuaalisesti heita on tosi vahan. Muutenkin pyritään sopeuttamaan **Suome. Yhteiskuntaan** jotta he voisivat elättää itsensä. Löytyy varmasti jotai tapauksia jotka eivät ole niin mieluisia mutta niin löytyy **suomalaisistaki**. (K3)
- 32) **Suomessa** on paljon **ulkolaisia**. Mutta he ovat tulleet vuosikymmenien aikana ja töihin. Niiden kanssa ei ole ollut mitään kismaa. (K3)
- 33) **Täällä** jo valmiina työttöminä olevat **muukalaiset** senkuin vain makoilevat. (K2)

Esimerkissä 31 puhutaan *ulkomaalaisista* ja heidän sopeuttamisestaan *Suomen yhteiskuntaan* sekä heitä verrataan vielä *suomalaisiin*. Esimerkissä 32 puhutaan *Suomesta* ja

ulkolaisista. Esimerkissä 33 käytetty paikka on *täällä*, jonka voi ajatella viittaavaan Suomeen, sillä keskustelu pyörii suomalaisen maahanmuuton ympärillä ja keskustelijat rakentavat itsestään *suomalaiset*-sisäryhmää. Paikassa *täällä* nimetään olevan *muukalaisia*: jotakin, jotka eivät tänne kuulu.

Ilmauksessa *ulkomaalainen* on komponenttina *ulko-*, joka eksplisiittisestikin viittaa ulkopuolella olemiseen ja ulkoryhmään. Sen sijaan *Suomessa*, *täällä*, sisällä on paikka, jossa me-sisäryhmä, *suomalaiset* ovat.

Esimerkin 32 *ulkolaiset* on *ulkomaalaisia* affektiivisempi, sillä sillä voidaan viitataan sekä ihmisiin että muihin asioihin (esim. *ulkolaiset tomaatit*), kun taas *ulkomaalainen* viittaa aina ihmiseen. *Ulkolainen* ei myöskään ole yhtä vakiintunut tai hyväksytty, ja esimerkiksi Kielitoimiston sanakirja suosittelee sen tilalle mieluummin ilmauksia *ulkomainen* tai *ulkomaalainen* (KS s.v. *ulkolainen*). Huomattavaa on kuitenkin, että vaikka nimitys *ulkolainen* on affektiivinen, esimerkissä 32 *ulkolaisista* ei puhuta negatiiviseen sävyyn: päinvastoin todetaan, että heidän kanssaan *ei ole ollut mitään kismaa*. Kirjoittaja ei siis tunnu tarkoittavan valitsemallaan nimityksellä mitään erityisen negatiivista.

Esimerkin 33 *muukalaiset* on huomattavasti affektiivisempi kuin nimitys *ulkomaalaiset*. Se korostaa vielä enemmän vierautta ja toiseutta; erilaisuutta ”meihin” verrattuna, eli jotakin, joka on kaukana ”meistä”.

4.1.5 Kreatiiviset ja metaforiset ilmaukset

Edellisten lisäksi aineistossa esiintyy suuri joukko nimityksiä, jotka ovat huomattavasti affektiivisempia sekä vähemmän virallisia ja vakiintuneita, kuten *sossuturvapakolainen*, *elintasoturisti*, *loinen* ja *holhokki*. Osa näistä nimityksistä on metaforisia ja (myös) näillä korostetaan ryhmän jotakin puolta ja piilotetaan muut. Esimerkiksi maahanmuuttajan kutsuminen *loiseksi* korostaa toisesta hyötymistä, mutta ei näytä maahanmuuttajasta mitään inhimillisiä puolia. Lisäksi osa näistä nimityksistä esiintyy rinnan sellaisten kategorioiden kuin *sopeutumattomat* ja *rikolliset* kanssa. Tämän ryhmän nimitykset erottuvat myös sillä tavoin edellisistä, että näitä käyttävät aineistossani vain maahanmuuton vastustajat.

Tällaisten vakiintumattomien ja itse keksittyjen nimitysten käyttö on representationin sijaan konstruointia ja kreatiivista kategoriointia: ei käytetä ryhmälle olemassa olevaa, yleisesti sovittua ilmausta. Kuten Pälli (2003: 138) toteaa, mahdollisuuden tä-

mänkaltaiseen nimeämiseen ovat käytännössä rajattomat: mitä tahansa fyysistä, aistein havaittavaa tai toimintaa kuvaavaa ominaisuutta voidaan käyttää niin, että se viittaa monikollisesti ihmisiin eli kategorisoi. Koska kategoriointi on kreatiivista, aineistossani kirjoittaja usein myös selittää ja määrittelee, mitä ryhmää nimityksellään tarkoittaa.

- 34) Jos tosissasi luulet, että afrikkalainen tai palestiinalainen (Lähi-Itä, afgat, iran, irak jne) 0-tasoinen työllistyy olet väärässä. Juuri NÄMÄT ovat niitä joita täällä tarkoitetaan **sos-suturvapakolaisina**. Näistä on aivan tarpeeksi negatiivisia. He eivät kulttuurillisesti-kaan kuulu näihin länsimaisiin kuvioihin. He ovat rasisteja ja he aiheuttavat rasismia. He tulevat Suomeen pelkästään asunnon ja sossuetujen vuoksi. (K1)
- 35) Kaikissa noissa Suomi on kansainvälistä huippua. ”Kouluttamaton” kantasuomalainen osaa lukea ja kirjoittaa ja omaa varsin pätevät yleistiedot. Samaa ei voi sanoa läheskään kaikista **elintasoturisteista** joita tänne päästetään tai haetaan. Melkoinen osa on vielä sellaisia joita ei edes kiinnosta – tarvitsevat vain ilmaiset vaatteet ja kämpän, taskuraha, ja yhteiskunnan täydet palvelut. (K2)
- 36) Mamuthan ne tänne änkeää **sosiaaliasiakkaisiksi** eikä jätä suomalaisia ja suomen verovaroja rauhaan, tarkoitan niitä haittamamuja, joidenka ystävä olet. Hyvät mamut ovat asia erikseen. (K3)

Esimerkeissä 34–36 kirjoittaja itse määrittelee, mitä tarkoittaa käyttämällään nimityksellä. Esimerkissä 34 kirjoittaja käyttää nimitystä *sos-suturvapakolaiset*, jonka määrittelee niiksi, jotka *tulevat Suomeen pelkästään asunnon ja sossuetujen vuoksi*. Esimerkissä 35 *elintasoturistit* määrittyvät sellaisiksi *joita ei edes kiinnosta – tarvitsevat vain ilmaiset vaatteet ja kämpän, taskuraha, ja yhteiskunnan täydet palvelut*. Esimerkissä 36 *sosiaaliasiakas* on sellainen, joka ei *jätä suomalaisia ja suomen verovaroja rauhaan*.

Sos-suturvapakolaiset, elintasoturistit ja sosiaaliasiakkaat hahmottuvat suurin piirtein synonyymisiksi. Samantyyppinen on myös seuraavan esimerkin *turvapaikkaturistit*, joka määritellään ryhmäksi, jolla on alhainen työllisyysaste.

- 37) Työperäisten maahanmuuttajien suhteen on lunnollista että heidän työllisyysasteensa on korkea. Mutta tämänkaltaisista maahanmuuttajista ei ollut tässä lainkaan kyse, kuten hyvin tiedät. Väitit ylempänä että pakolaisten työllisyysaste on 90% - sitä se ei ole, ja **turvapaikkaturisteilla vielä heitänkin huomattavasti alhaisempi.** (K2)

Näillä esimerkkien 34–37 nimityksillä rakennetaan ryhmää, joka oleilee Suomessa huvikseen ja elää sosiaaliturvalla, tai on jopa tullut sosiaaliturvan takia Suomeen (*asunnon ja sossuetujen vuoksi, tarvitsevat vain ilmaiset vaatteet ja kämpän...*).

Näitä ryhmänimityksiä voisi verrata Blommaertin ja Verschuerenin (1998: 186) esiin nostamiin nimityksiin *adventurers* ja *fortune hunters*, joilla viitataan maahanmuuttajaryhmiin, joiden kuvitellaan tulleen vain helpon rahan perässä ja olevan lähempänä turistia. Näiden kategorioiden jäseniä ei oteta tosissaan; heidän nähdään välttelevän oikeita velvollisuuksiaan ja etsivän onnea länsimaista (mp.).

Toisaalta edellä olevien nimitysten määrittelyminen ei olisi niitä käyttävälle välttämätöntä, sillä vaikka ne eivät ole vakiintuneita, ne ovat kuitenkin kompositionaalisia, läpinäkyviä. Täten ne ovat pitkälle analysoituvia, joten lukija ymmärtää, mistä ne kumpuavat ja mihin niillä viitataan. Niillä myös aktivoidaan tietokehyksiä ja mielikuvia turistista, asiakkaasta, elintasosta ja sosiaalieduista, ja nämä yhdistetään maahanmuuttosanastoon, kuten *pakolaiseen* ja *turvapaikkaan*.

Nimitysten *turvapaikkaturisti* ja *elintasoturisti* kohdalla voi tarkastella, miten joidakin idealisoituja malleja määritellään uudestaan. Näissä tuttua, vakiintunutta ilmausta *turisti* käytetäänkin epäkonventionaalisesti, viittamaan johonkin muuhun kuin mihin sillä yleensä viitataan. Maahanmuuttajaa ei voi pitää turisti-kategorian prototyyppisenä jäsenenä, eikä välttämättä sen jäsenenä ollenkaan, mutta etuliitteet *turvapaikka-* ja *elintaso-* määrittelevät *turisti*-kategoriaa uudelleen. Näin tuttua turisti-kategoriaa muokataan ja laajennetaan niin, että siihen saadaan myös uudenlaisia jäseniä. Ilmaukset myös aktivoivat lukijan mielessä kehyksen TURISTI, johon liittyy esimerkiksi ajatus turistien toiminnasta: lomaileminen vieraassa maassa.

Nimityksissä *turvapaikkaturisti* ja *elintasoturisti* on kiinnostavaa, miten sellaiset yleensä *turistiin* liitettävät ominaisuudet kuten maassa hetken aikaa vierailu ja oman elämisen kustantaminen eivät liity *elintasoturistin* määritelmään. Tätä voi kuvata *blending*-teorian – sulaumien – avulla. Teorian pääajatus on, että ilmauksen merkitys on usein enemmän kuin osiensa summa (Evans & Green 2006: 400). Sulaumassa on muuntuva rakenne, joka muotoutuu lähde- ja kohdealueen rakenteista ja rakentuu omanlaisekseen (mts. 405). Yksi esimerkki sulaumista on yhdyssanat – kun kaksi tai useampi morfeemi sulautuu ja muodostaa uuden sanan (mts. 415). Tästä Evans & Green (mp.) käyttävät esimerkkinä Turnerin ja Fauconnierin käyttämää yhdyssanaa *landyacht* – suomeksi vastaava lienee *maantielaiva* – joka viittaa suureen ja kalliiseen luksusautoon. Siinä on kaksi aluetta, joihin kuuluvat *maantie* ja *laiva*, ja vain tietyt merkitykset, jotka assosioituvat *maantiehen* ja *laivaan* heijastuvat sulaumaan. Näin yhdistämisen seurauksena syntyy sana, jonka merkitys on enemmän kuin sen osien summa. Sama tapahtuu

siis myös ilmauksissa *elintasoturisti* ja *turvapaikkaturisti*: sulauma muodostaa merkityksen, joka on enemmän kuin yhdyssanojen osien summa.

Samoin yhdyssana *soisuturvapakolainen* muokkaa *pakolainen*-kategoriaa: jos konventionaalisessa merkityksessä 'pakolainen' on henkilö, joka paennut kotimaastaan ihmisoikeusrikkomuksia, sotaa ja levottomuuksia (www.pakolaisneuvonta.fi), nyt kirjoittaja luokittelee samaan pakolais-kategoriaan myös sosiaaliturvan perässä maahan muuttaneen. Tai vaihtoehtoisesti kirjoittaja tulkitsee pakolaisen maahantulon motiiviksi ennemmin suomalaisen sosiaaliturvan kuin kotimaan turvattomuuden.

Nimityksessä *sosiaaliasiakas* itsessään ei ole mitään maahanmuuttoon tai ulkomaalaisuuteen viittaavaa, mutta sen kontekstista *Mamuthan ne tänne änkeää sosiaaliasiakkaiksikin* käy kyllä ilmi, että kategoria sisältää ainakin maahanmuuttajia. *Asiakas* aktivoi mm. kehyksen PALVELUTAPAHTUMA, johon kuuluu sellaisia osallistujaroolleja kuin ASIAKAS ja ASIAKASPALVELIJA. Tässä kehyksessä rooliin ASIAKAS liittyy mielikuva aktiivisesta ja palvelun halujasta ja pyytäjistä, joka tietää mitä haluaa ja saattaa olla hankalakin (vrt. esim. ilmaus *hankala asiakas* tai sanonta *asiakas on aina oikeassa*). Toisaalta ja lisäksi kategoriaa *asiakas* laajennetaan niin, että myös sosiaalieläimet ovat jotakin, jota asiakas voi vaatia ja hakea kassalta.

Nämä yhdyssananimitykset siis yhdistävät mielikuviin pakolaisista mielikuvia turistimaisuudesta, sosiaaliturvasta, elintasosta ja asiakasmaisuudesta: jo olemassa olevia malleja ja kehyksiä aktivoidaan ja muokataan.

Keskustelussa käytetään myös nimityksiä *sosiaalieläimiä* ja *loinen* viittaamaan kategoriaan, jonka jäsenet eivät hyödytä yhteiskuntaa – päinvastoin haittaavat. Näiden yhteydessä esiintyy myös kategoriat *rikollinen* ja *sopeutumaton*.

38) **Rikollisia, sopeutumattomia ja sosiaalieläimiä** tänne ei kaivata. Ja rasismilla ei ole tämän asian kanssa mitään tekemistä. (K3)

39) Kyse on siitä että tässä maassa elää ihmisiä jotka yhteisestä sopimuksesta tekevät töitä, maksavat veroja ja yrittävät rakentaa tätä maata. Tänne ei kaivata **rikollisia eikä loisia** muualta. (K3)

Esimerkissä 38 jaetaan maahanmuuttajat kolmeen ryhmään: *rikolliset*, *sopeutumattomat* ja *sosiaalieläimet*, jotka rinnastetaan *ja*-rinnastuskonjunktioilla. Rinnastuskonjunktioilla niistä tehdään rinnastettavia kategorioita.

Loista käytetään esimerkissä 39 metaforana ihmiselle, joka hyötyy toisesta ja aiheuttaa tälle haittaa. *Loista* on myös jo historiallisesti käytetty maaseudun tilattomaan

väestöön kuuluvasta henkilöstä, joka on asunut vakituisesti isäntäväkensä taloudessa (KS s.v. *loinen*). Nyt *loisella* näytetään vastaavasti kuvattavan henkilöä, joka asuu uudessa isäntämaassaan toisten elätettävänä. Ilmausta *elätti* taas on yleensä käytetty lemmikkinä elätettävästä (villi-)eläimestä (KS s.v. *elätti*). Esimerkissä 38 maahanmuuttajiin siis liitetään jotakin samaa kuin lemmikkinä elätettäviin eläimiin.

Aineistossa esiintyy myös nimitys *holhokki*, jolla luodaan mielikuva holhottavasta, holhouksen tarpeessa olevasta henkilöstä. *Holhokki* on sellainen, joka ei pysty toimimaan itse, tarvitsee holhoojan – kuten lapsi. Kaikki keskustelun osapuolet eivät kuitenkaan hyväksy nimitystä *holhokki*:

- 40) Ronnie Parker: No jos tilanne on tuo niin kannattaako sitä pahentaa tuomalla tänne lisää **holhokkeja** muualta?

Jussuf: Ei Suomeen tuoda "holhokkeja". Ne 700 vuosittaista pakolaista jotka sopimuksen mukaan Suomeen otetaan, tulevat varmasti aikanaan hyödyttämään yhteiskuntaa omalla panoksellaan.

12+2: Onhan näillä holhokeilla ollut aikaa jo yli 20 vuotta hyödyttää Suomen yhteiskuntaa omalla panoksellaan. Vielä eivät kuitenkaan ole tehneet näin. Kauanko vielä saamme odottaa "kultamunien" kuoriutumista? (K2)

Esimerkin 40 keskustelussa nimimerkki *Ronnie Parker* käyttää nimitystä *holhokki* sujuvasti kysyessään kannattaako Suomen tilannetta pahentaa tuomalla lisää ”holhokkeja”, mutta keskustelija *Jussuf* tarttuu ilmaukseen *holhokki* ja kiistää, ettei Suomeen tuoda sellaisia. Tästä jatkaa edelleen nimimerkki 12+2 käyttämällä *holhokkia* ja osoittamalla, miten se hänen mielestään perustelee paikkansa.

Maahanmuuttajauutisointia tutkineet Anttila (2009: 18) ja Blomqvist (1992: 78–79; 1996: 135–136) kiinnittävät molemmat huomiota siihen, miten turvapaikanhakijat näyttävät ”potilasmaisina” tai avuttomina ja huolenpitoa vaativina uutisissa; miten heidät esitetään niin, että he ovat menettäneet päätäntävällän omasta kohtalostaan. *Holhokin* voi ajatella toisaalta toimivan samalla tavalla: esittävän maahanmuuttajat (t. pakolaiset ja turvapaikanhakijat) potilasmaisina ja avuttomina. Toisaalta sillä myös korostetaan sitä, miten heidän elämisensä joudutaan maksamaan eivätkä he hyödytä Suomen yhteiskuntaa: *Onhan näillä holhokeilla ollut aikaa jo yli 20 vuotta hyödyttää Suomen yhteiskuntaa omalla panoksellaan. Vielä eivät kuitenkaan ole tehneet näin; heidän työttömyytensä on vuosi toisensa jälkeen 50% huonommalla puolella.*

Nimityksiä *maahanmuuttaja* ja *mamu* käytetään siis, kun puhutaan maahanmuutosta yleisellä tasolla tai Suomen tasolla tai kun viitataan maahanmuuttodiskurssiin. Kansallisuusnimityksillä poimitaan pienempiä ryhmiä *maahanmuuttajat*-ryhmän sisältä, täsmennetään, havainnollistetaan ja annetaan esimerkkejä. Kansallisuusnimityksiä käytetään myös eri kansallisuusryhmien vertailuun ja vahvistetaan niihin liittyviä stereotypioita. Nimitykset *pakolainen* ja *turvapaikanhakija* viittaavat joko myös pienempiin ryhmiin maahanmuuttajien sisällä tai rakentuvat kokonaan omiksi kategorioiksi. Nimitys *ulkomaalainen* toimii *maahanmuuttajan* tavoin laajana kategoriana mutta korostaen suomalaisuuden puuttumista ja vastakohtaa. *Elintasoturistin* ja *sossuturvapakolaisen* kaltaiset kreatiiviset kategoriat korostavat maahanmuuttajaryhmän tiettyjä puolia: ”huvikseen” olemista ja sosiaaliturvan (hyväksi-)käyttöä, mitä tekevät myös metaforiset nimitykset *loinen* ja *holhokki*.

Yhteistä kaikille edellä käsittelemilleni nimityksille on, että ne rakentavat vahvasti ulkoryhmää ja ulkoryhmiä, *heitä*, ja kukin rakennettu ryhmä hahmotetaan homogeeniseksi. Lisäksi, viimeistä nimitysrystä (kreatiiviset ja metaforiset) lukuun ottamatta, nimityksiä käyttävät sekä maahanmuuton puolustajat että vastustajat samanlaisissa tehtävissä.

4.2 Mitä määritteitä ja etuliitteitä nimitykset saavat

Edellä kuvaamani nimitykset, etenkin *maahanmuuttaja*, saavat aineistossa eteensä usein erilaisia määritteitä ja välillä myös etuliitteitä. Näillä tehdään eroa erilaisten maahanmuuttajien välillä, esim. työntöön ja tekemättömyyden tai toimeentulotavan perusteella (*työtön, työtä tekevä, sossuilla elelevä maahanmuuttaja*) sekä erotellaan ’oikeita’ pakolaisia muista (*oikea, aito pakolainen*) tai ’hyviä’ maahanmuuttajia huonoista (*hyvä mamu, haittamamu*). Usein määritteillä nimenomaan kontrastoidaan, asetetaan vastakkain kaksi ryhmää *maahanmuuttajat*-ryhmän sisällä. Ryhmistä toinen on yleensä selkeästi hyvä ja toinen huono.

Merkittävä osa määritteistä liittyy tavalla tai toisella työntekoon tai tekemättömyyteen.

- 41) En usko, että kyse on **rehellisten työtä tekevien tai opiskelevien maahanmuuttajien** vastustamisesta. Kyse on siitä, että nykyinen huono politiikka päästää maahan paljon sellaisia ihmisiä, joita ei kiinnosta työ tai opiskelu vaan loisiminen ja rikosten tehtaileminen. (K1)

- 42) Liian monia esimerkkejä on **huonosti työllistyvistä ja jopa työtä vieroksuista mamuista**. Ne ovat niitä muita kuin työn perässä tulleita. (K1)
- 43) Mutta älkää tuoko matkamuuistoja, ne tulevat kalliiksi suomalaisille veronmaksajille - oli sitten kyseessä **työtön petikaveri**, avioton lapsi tai HIV-tartunta. (K3)

Esimerkissä 41 on *rehelliset työtä tekevät tai opiskelevat maahanmuuttajat*, joita verrataan niihin, joita ei kiinnosta työnteko tai opiskelu. Esimerkissä 42 pääsana *mamut* on saanut määritteen *huonosti työllistyvät tai jopa työtä vieroksuvat*. Esimerkissä 43 pääsanaa *petikaveri* määrittää *työtön*.

Työn perusteella määrittely tuntuu suurelta tekijältä, sillä työn tekeminen on perinteisesti ollut suomalaisille tärkeää. Työtä tekevä suomalainen hahmottuu suomalaisen prototyypiksi; muodostaa suomalaisten kategorian ydinryhmän. Täten voi ajatella, että työtä tekevä maahanmuuttaja on lähempänä ”suomalaisuutta”. Lisäksi, kuten Anttilakin (2009: 23) osuvasti toteaa, työ on yhteiskunnassamme merkittävimpiä yksilön arvostukseen liittyviä asioita: ihmistä arvostetaan hänen työnsä tähden, ja työttömyys taas on häpeä.

Myös Anttila (2009: 26) tekee havainnon, että hänen tutkimassaan aineistossa (artikkeleja lehdistä Helsingin Sanomat ja Suomen kuvalehti) määrite *työtön* määrittää usein pääsanoja *somali* ja *maahanmuuttaja*, ja osassa artikkeleja työttömyys ja työ ovat tekstien pääteemoja.

Aina ei kuitenkaan käytetä määritettä *työtön* vaan työttömyys ilmaistaan muilla määritteillä.

- 44) No jos tilanne on tuo niin kannattaako sitä pahentaa tuomalla tänne lisää holhokkeja muualta? Parantaako **sossutuilla elelevä mamu** suomalaisten työetiikkaa? (K2)
- 45) Mietin usein, että kuinka monen suomalaisen työpanos tarvitaan yhden **loisivan so'malin** elättämiseen? (K3)
- 46) Suomella oli velvollisuus ottaa Valjakkala vastaan. Sen sijaan meillä ei ole mitään velvollisuutta elättää esim. **veronmaksajien rahoilla loisivia ja rikoksia tehtailevia somaleja**. (K4)

Esimerkissä 44 pääsanaa *mamu* määrittelee määrite *sossutuilla elelevä*, esimerkissä 45 pääsanaa *somali* on määrittämässä *loisiva* ja esimerkissä 46 *somaleja* määrittää määrite *veronmaksajien rahoilla loisivat ja rikoksia tehtailevat*.

Esimerkeissä 44–46 valittu määrite ei korosta sitä, ettei tee töitä, vaan sitä, että ”loisii”. Edellisessä alaluvussa käsitelin metaforista nimitystä *loinen*, ja tässä nimitys *loisiva somali* on hyvin samantyyppinen. Määritteet *sssutuilla elelevä* ja *loisiva* korostavat työttömyydestä eri puolta kuin *työtön*: aktivoivat erilaiset kehykset ja mielikuvat sekä kuvaavat tilanteen eri näkökulmasta. Määrite *työtön* aktivoi työntekoon ja työelämään liittyvät kehykset, *sssutuilla elelevä* taas sosiaaliturvaan ja tuottamattomaan oleiluun liittyvät sekä *loisiva* herättää mielikuvat taloudellisesta hyväksikäytöstä.

Lienee aiheellista kiinnittää tässä huomiota myös valittuihin pääsanoihin, jotka ovat *mamu* ja *somali*. Sellaisten niin negatiivissävyisten määritteiden, kuin *sssutuilla elelevä*, *loisiva* ja *rikoksia tehtaileva*, yhteydessä on odotuksenmukaista, että myös pääsana on negatiivisia konnotaatioita kantava. *Mamu* ja *somali* eivät ole negatiivisimmasta päästä, mutta niiden voi kyllä nähdä kantavan negatiivisia konnotaatioita (ks. luku 4.1.2).

Kuten jo aiemmin aihetta sivusin, puhutaan myös *oikeista maahanmuuttajista* ja *oikeista pakolaisista*. Määrite *oikea* erottelee ikään kuin hyväksytyin syin tulleet maahanmuuttajat niistä, joiden katsotaan tulleen vääristä syistä.

- 47) Erittäin hyvä kysymys. Miksi ei leikata " maahanmuutosta ". **Oikea maahanmuuttaja** ei tule Suomeen sosiaaliturva hyväksi käyttämään. **Oikea maahanmuuttaja** tulee Suomen jossa on jo työpaikka valmiina ja asunto. Muut ovat joko turisteja tai vierailijoita jonkun ystävän/tutun luona. Muut ovat pimeän työn tekijöitä, elintaso pakolaisia, ryöstäjäturisteja, varkaita tai muita rikollisia. (K5)
- 48) Äläkä vertaa karjalaisia ja muita **oikeita pakolaisia** somaleihin. Suomen somaleista vain murto-osa on pakolaisia. (K2)

Esimerkissä 47 puhutaan *oikeasta maahanmuuttajasta*, joka kontrastoituu *muihin*, jotka määritellään *turisteiksi* ja *vierailijoiksi* sekä toisaalta *pimeän työn tekijöiksi*, *elintasopakolaisiksi*, *ryöstäjäturisteiksi*, *varkaita* ja *muiksi rikollisiksi*. *Oikea maahanmuuttaja* on siis jotakin muuta kuin näitä. Esimerkissä 48 puhutaan *oikeista pakolaisista*, jotka taas vertautuvat *somaleihin* – ovat näiden vastakohta. *Oikea maahanmuuttaja* on siis sellainen, joka tulee Suomeen tekemään töitä, eli taas työnteko liitetään ”hyvään” ja ”oikeaan” maahanmuuttajuuteen.

Myös Blommaert ja Verschueren (1998: 185) puhuvat siitä, miten *oikeaksi pakolaiseksi* luetaan se, jolla katsotaan olevan oikeus turvapaikkaan, suojeluun ja tukeen.

Esimerkistä 48 voi päätellä, että esimerkiksi *somaleilla* tätä oikeutta ei siis katsota olevan.

Välillä maahanmuuttajan ”hyvyys” ja ”huonous” kuvataan ihan eksplisiittisesti sanomalla *hyvä mamu* ja *haittamamu*:

- 49) Mamuthan ne tänne änkeää sosiaaliasiakkaiksikin eikä jätä suomalaisia ja suomen verovaroja rauhaan, tarkoitan niitä **haittamamuja**, joidenka ystävä olet.
Hyvät mamut ovat asia erikseen. (K3)

Esimerkissä 49 puhutaan siis *haittamamuista* ja *hyvistä mamuista*, jotka asetetaan vastakkain. *Haittamamuiksi* kuvaillaan ne, jotka *änkeävät sosiaaliasiakkaiksi* eivätkä *jätä suomalaisia ja suomen verovaroja rauhaan*. *Hyvät mamut* taas ovat *asia erikseen*, eli erillinen ja erilainen ryhmä. Taas hyvyys ja huonous määrittyy sen kautta, tekeekö töitä vai käyttääkö suomalaisten verovaroja.

Anttilan (2009: 46) mukaan hänen tutkimissaan maahanmuuttajahaastatteluisissa esiintyy maahanmuuttajien yhteydessä sellaisia psyykkistä ominaisuutta kuvaavia adjektiiveja, jotka kuvaavat arvostettua taitoa tai ominaisuutta ja saavat voimakkaasti positiivisen konnotaation. Tällaisia ovat Anttilan aineistossa ainakin *ahkera* ja *sisukas*. Samantyyppisinä voi pitää oman aineistoni adjektiivimääritteitä *rehellinen* ja *reipas*.

- 50) Suomi ei tarvitse sosiaaliturvaloisijoita asuntoineen vaan **reippaita hyvän työmoraalin omaavia ihmisiä**.

Esimerkissä 50 puhutaan *reippaista hyvän työmoraalin omaavista ihmisistä*, ja vaikka pääasana on *ihminen*, voi sen päätellä tässä kontekstissa viittaavan maahanmuuttajiin. Määrite *rehellinen* esiintyi aiemmassa esimerkissä 41, jossa puhuttiin *rehellisistä työtä tekevästä tai opiskelevista maahanmuuttajista*. Näin siis positiiviset ominaisuudet reippaus ja rehellisyys liitetään työntekoon ja hyvään työmoraaliin ja niillä rakennetaan erittäin positiivista kuvaa toisista maahanmuuttajista, joita verrataan mm. *sosiaaliturvaloisijoiden* ryhmään.

Määritteillä hahmotettavan maahanmuuttajaskaalan toisessa päässä ovat siis *työtä tekevät, rehelliset, reippaat, oikeat* ja *hyvät maahanmuuttajat* sekä toisessa päässä *työtömät, loisivat ja sossutuilla elelevät maahanmuuttajat* ja *haittamamut*. Välimuotoja tällä skaalalla ei näytä juuri esiintyvän, vain ääripäät.

Toki aineistossa esiintyy myös muita – ei absoluuttisesti negatiivisia tai positiivisia – määritteitä, joilla kategoriaa tarkennetaan, koska *maahanmuuttajat*-kategoria on itsessään niin laaja ja geneerinen. Näitä on kuitenkin suhteessa vähän, ja pääasiassa määritteitä käytetään siis nimenomaan kahden erilaisen maahanmuuttajan, yleensä jollakin tavalla hyvän ja huonon, vertailuun ja erotteluun.

4.3 Ryhmäksi rakentaminen *ihmiset, jotka* -määriterakenteella

Nimeämisen lisäksi ryhmiin viitataan ja ryhmiä rakennetaan myös muilla keinoin. Pällin (2003: 138) mukaan ryhmäksi rakentamisina voidaan nähdä myös sellaiset kuvaustavat, joissa ryhmää ei varsinaisesti nimetä, vaan se kuvataan jollain muulla tavoin. Tyypilliseksi esimerkiksi Pälli (mp.) antaa restriktiivisellä relatiivilauseen käytöllä aikaansaadun kategoriakuvauksen: *ihmiset, jotka--*.

Aineistossani esiintyy tällaisia *ihminen, joka* ja *ihmiset, jotka* -rakenteita, joissa nomini *ihminen* on siis joko yksikössä tai monikossa. Näissä tapauksissa yksikössäkin ollessaan *ihminen* edustaa ryhmää, toimii kollektiiviyksikkönä.

- 51) Sinun mielestäsi on oikein, että **ihminen, joka on lähtenyt vainojen ja sotien keskeltä etsimään parempaa elämää** pitäisi lähettää tapettavaksi, vieläpä kun olisi voinut kehittää sitä maata minne lähti? (K1)
- 52) En ole koskaan tavannut **ihmistä jolle "menestys" tarkoittaisi vankilassaoloa, minimitoimeentuloa, toisten kustannuksella olemista**. Sellaisia ihmisiä ei ole missään kulttuurissa. (K2)

Esimerkissä 51 rakennetaan ryhmä ilmauksella *ihminen, joka on lähtenyt vainojen ja sotien keskeltä etsimään parempaa elämää*. Kirjoittaja ei puhu kenestäkään tietystä yksittäisestä henkilöstä, vaan *ihminen, joka--* kuvaa kenet tahansa tällaisen ihmisen – sitä käytetään geneerisesti. Esimerkissä 52 on ensin *ihminen, jolle--*, minkä jälkeen ilmaus muuttuu monikolliseksi: *sellaisia ihmisiä*. Taas siis *ihminen, jolle "menestys" tarkoittaisi vankilassaoloa, minimitoimeentuloa, toisten kustannuksella olemista* kuvaa ryhmää, johon kuuluu kuka tahansa tällainen henkilö.

Tällaisissa rakenteissa esiintyy *ihmisen* lisäksi myös nominit *maahanmuuttaja* ja *mamu*. Samalla tavalla kuin määritteillä, relatiivilauseillakin näytetään useimmin korostettavan maahanmuuttajien työn tekoa tai tekemättömyyttä.

- 53) ja **kaikki mamut jotka tekevät töitä verokirjalla ja noudattaa suomen lakeja** ovat todella tervetulleita mun puolestani (K3)
- 54) **Niitä mamuja jotka käyvät töissä, maksavat veroja ja elättävät itsensä** ei tyypillisesti syrjitä ryhmänä eikä yksilöinä. Henkilökohtaista syrjintää saattaa kohdata ryhmänsä poikkeusyksilö jos kuuluu ryhmään joka ei keskimäärin halua sopeutua eikä työllistyä. (K5)

Esimerkeissä 53 ja 54 on relatiivilauseella ilmaistu töiden tekeminen, joka ilmaistaan toisinaan määritteellä (ks. alaluku 4.2). Samalla tavalla tässäkin rakennetaan työssä käyvien maahanmuuttajien ryhmää eli erotellaan laajemman *maahanmuuttajat*-kategorian sisällä pienempiä ryhmiä.

Seuraavissa esimerkeissä ryhmä on ennemminkin kohteena: se, jota tarvitaan tai se, joka työllistetään:

- 55) Työvoimapula on mokuttajien keksimä peitekeino maahanmuuton perustelemiseksi rahapiireille. Halvan työvoiman toivossa elinkeinoelämä on jossakin määrin lähtenyt kelkkaan, mutta harvassa ovat **ne maahanmuuttajat, joita tämä "elinkeinoelämä" on tarvinnut**. (K1)
- 56) Koska **ne harvat, jotka ovat työllistyneet**, on palkattu virkoihin, jotka aiheuttavat vain lisäkuluja tuottamalla täysihoidokkeja lisää. (K1)

Esimerkissä 55 rakennetaan relatiivilauseella niiden maahanmuuttajien ryhmä, joita *"elinkeinoelämä" on tarvinnut* ja esimerkissä 56 rakennetaan ilmauksella *ne harvat, jotka ovat työllistyneet* työllistyneiden maahanmuuttajien ryhmä, joka on harvalukuinen.

Taloudellisen näkökulman ja työn tekemisen lisäksi myös loisiminen ja rikokset ilmaistaan toisinaan relatiivilauseella:

- 57) En usko, että kyse on rehellisten työtä tekevien tai opiskelevien maahanmuuttajien vastustamisesta. Kyse on siitä, että nykyinen huono politiikka päästää maahan paljon **sellaisia ihmisiä, joita ei kiinnosta työ tai opiskelu vaan loisiminen ja rikosten tehtäminen** (K1)
- 58) [Mitäpä] jos ei päästettäisi tänne **sellaisia mamuja, joilla on korkea riski syllistyä rikoksiin?** (K4)

Esimerkissä 57 (aiempi esimerkki 41) ensimmäinen ryhmä rakennetaan määritteellä (*rehelliset työtä tekevät tai opiskelevat maahanmuuttajat*) ja tähän ryhmään verrattava ryhmä relatiivilauseella *sellaiset ihmiset, joita ei kiinnosta työ tai opiskelu vaan loisimi-*

nen ja rikosten tehtaileminen. Esimerkissä 58 rakennetaan ryhmä *sellaiset mamut, joilla on korkea riski syyllistyä rikoksiin*.

Molemmissa esimerkeissä 57 ja 58 on pääsanoja *ihmiset* ja *mamut* määrittämässä määrite *sellaiset*. Näissä *sellainen* tarkoittaa 'sitä laatua tai lajia oleva, josta tulee puhe' (KS s.v. *sellainen*). Relatiivilauseella kuvaillaan tietynlaiset *ihmiset* ja *mamut*, ja määritteellä *sellaiset* rakennetaan määriteltyjen kaltaisista, heidän laatuaan tai lajiaan olevista, yhtenäinen ryhmä.

Toisinaan muuta nominiä ei ole ollenkaan, vaan relatiivilauseetta edeltää pelkkä pronomini *ne*.

- 59) Minä tunnen vihaa **niitä kohtaan jotka uhkaavat minua, perhettäni, sukuani, kavereitani, ja omaisuuttani**. Lisäksi tunnen vihaa **niitä kohtaan jotka** uhkaavat isänmaatani, ja niitä arvoja jotka tunnen omikseni - vapaus, yhdenmukaisuus ja tasa-arvo. (K3)

Esimerkissä 59 puhutaan *niistä, jotka uhkaavat*. Esimerkin *minä* ei ole halunnut spesifioida, että tuntee vihaa juuri esimerkiksi uhkaavia maahanmuuttajia kohtaan, vaan ”yleisesti kaikkia niitä”, jotka uhkaavat hänelle tärkeitä asioita. Kirjoittaja rakentaa ryhmät *ne, jotka uhkaavat minua, perhettäni, sukuani, kavereitani, ja omaisuuttani* sekä *ne, jotka uhkaavat isänmaatani, ja niitä arvoja jotka tunnen omikseni - vapaus, yhdenmukaisuus ja tasa-arvo*. Vaikka *maahanmuuttajia* ei mainita, maahanmuuttokeskustelun kontekstissa ja esimerkiksi *isänmaan* esiintymisen yhteydessä ei ole vaikea tulkita, että kirjoittaja viittaa *niillä* maahanmuuttajiin, joilla on esimerkiksi erilaiset arvot.

Näissä kaikissa konsturoidaan jonkinlaista maahanmuuttajaryhmää, johon relatiivilauseella liitetään oleellinen – tai sellaiseksi koettu – ominaisuus. Relatiivilauseella rakennetaan esimerkiksi, samalla tavalla kuin määritteillä, työssäkävien ja käymättömien maahanmuuttajien ryhmää. Lisäksi rakennetaan rikoksia ja levottomuuksia aikaansaavaa ryhmää tai mm. tarvitsemiemme maahanmuuttajien ryhmää. Rakennustapa on siis eri, mutta teemat ovat samat.

Työssäkäynti on yhteiskunnassamme arvostettua ja tärkeää ja esimerkiksi työssä käyvälle tai työttömälle maahanmuuttajalle ei ole kielessä yksisanaista nimitystä, niinpä se rakennetaan ryhmän ominaisuudeksi joko kaksi(tai useampi-)osaisella nimityksellä tai relatiivilauseella. Samoin rikokset ja uhka halutaan liittää osaksi konstruoitua ryhmää. Pelkkä nimitys ei siis riitä kuvaamaan tarpeeksi sitä ryhmää, josta halutaan puhuta, vaan ryhmä on rakennettava monisanaisemmalla rakenteella. Tällaiseen hetkelliseen

konstruointiin kielen rakenteet, kuten juuri relatiivilause, antavatkin mahdollisuuden (Pälli 2003: 138).

5 Muut ryhmät

Eri maahanmuuttajaryhmien lisäksi keskustelussa nimetään ja rakennetaan muitakin ryhmiä. Näistä seuraavaksi näkyvimmit ryhmät ovat keskustelun osapuolet, jotka jakautuvat kahtia ns. maahanmuuton puolustajiin ja vastustajiin, mikä on odotettavaa, kun ottaa huomioon keskustelun väittelymäisyyden. Lisäksi keskustelussa vilahtelee joukko muitakin ryhmiä. Käsittelen tässä luvussa ensin keskustelun osapuolia, minkä jälkeen tarkastelen muita ryhmiä.

5.1 Keskustelun osapuolet – puolustajat ja vastustajat

Kuten tämän tutkielman alkupuolella totesin, keskustelun osapuolet voi karkeasti jakaa kahtia: maahanmuuton puolustajiin ja vastustajiin. Jako ei toki ole ongelmaton, sillä moni keskustelija ja moni kommentti sijoittuu johonkin näiden kahden ääripään väliin. Suhtautumista maahanmuuttoon voisi ehkä kuvata eräänlaisena jatkumona, jonka vastakkaisissa päissä ovat ehdoton maahanmuuttomyönteisyys ja ehdoton maahanmuuton vastustus. Osa aineistoni viesteistä sijoittuu jatkumon jompaankumpaan ääripäähän, mutta merkittävä osa viesteistä sijoittuu jonnekin niiden välille. Olen kuitenkin selkeyden vuoksi ja analyysin mahdollistamiseksi päättänyt tässä puhua vain *puolustajista* ja *vastustajista* – niin, että *puolustajiksi* hahmotan ne keskustelijat, joiden viestit vaikuttavat olevan lähempänä ehdotonta maahanmuuttomyönteisyyttä kuin -kielteisyyttä, ja *vastustajiksi* vastaavasti ne, jotka näyttävät kommentteineen enemmän kielteisiltä.

Toinen ryhmien rajaamisen vaikeuteen liittyvä seikka on se, miten keskustelussa on läsnä siihen aidosti osallistuvat keskustelijat mutta myös samaan aikaan laajempi, tämän kyseisen keskustelun ja foorumin ulkopuolella oleva, maahanmuuton puolustajien ja vastustajien (kannattajien ja ”maahanmuuttokriitikoiden”) joukko, ja kyseiset verkkokeskustelut ovat vain yksi laajemman diskurssin ilmenemismuoto. Tarkoitin tässä sitä, että kun aineistoni keskustelijat rakentavat vastapuolen ryhmää, he eivät (aina) viittaa pelkästään kyseisessä keskustelussa keskusteleviin, vaan rakentavat näitä osaksi laajempaa toista osapuolta.

Kuten jo totesin, keskustelun osapuolet määrittyvät ryhmiksi pääasiassa toisten osapuolten rakentamina. Kukaan ei nimitä itseään miksikään tai määrittele itseään osaksi mitään ryhmää. Erilailta ajattelevat rakennetaan *heiksi* tai *teiksi*, homogeeniseksi ulkoryhmäksi, kun taas samalla lailla ajattelevat ovat omaa heterogeenistä sisäryhmää, jota ei ole tarpeen – tai edes mahdollista – yksinkertaisesti määritellä tai nimetä.

5.1.1 Poliittiset puolueet ja aatteet nimeämisperusteina: *persut* vs. *vihervasurit*

Yksi merkittävä toisen osapuolen nimeämistapa on poliittiseen puolueeseen tai sijoittumiseen viittaaminen. Esimerkiksi maahanmuuton vastustajia nimetään usein *persuiksi*.

- 60) Höpösis. Maailmassa on 1.4 miljardia muslimia. Järjetön väite että 700 miljoonaa heistä olisi työttömänä.... varsinkin kun mikään tilasto ei tuota tue. **Persuilla** on toinen todellisuus jossa elellä. (K2)
- 61) Missä kohdassa puhuttiin "työttömien tuomisesta"? Onko **teillä persuilla** ihan oma tapanne lukea suorasanaisia tekstiä? (K2)

Esimerkeissä 60 ja 61 puhutaan molemmissa *persuista*, joka on lyhennelmä *perussuomalaisista* eli Perussuomalaisen puolueeseen kuuluvista henkilöistä. *Persu* on epävirallinen nimitys, jota ei esimerkiksi hyväksytä eduskuntasalin puheissa (Yle uutiset 2.9.2014). Nimitys tuntuu myös kantavan negatiivisia konnotaatioita: se assosioituu muotonsa takia esimerkiksi sellaisiin ilmauksiin kuin *perso* ja *perse*.

Esimerkissä 61 sanotaan myös *te persut*, jolla puhutellaan selkeästi keskusteluun osallistuvia ja *te* rakentaa vahvasti ulkoryhmää, josta puhuja erottautuu. *Te*-kategorisaatio onkin hyvin eksplisiitti tapa ilmaista toiseus (Pälli 2003: 130). Pälli (mp.) lisää myös, että ulkoryhmä-ilmion kannalta on odotuksenmukaista, että puhuja impliittisine sisäryhmineen esitetään oikein ajattelevaksi ja toimivaksi ja ulkoryhmä väärin ajattelevaksi tai toimivaksi. Esimerkissä 61 kysytäänkin kritisoivasti *teidän persujen* tavasta lukea tekstiä; siinä hahmotetaan jotain huonoa tai väärää.

Nimityksen *persu* käyttö maahanmuuttokeskusteluissa onkin odotuksenmukaista, sillä kuten Keskinen et al. (2009: 9) toteavat, lisääntynyt maahanmuuttovastaisuus liittyy usein perussuomalaisen kannatuksen kasvuun.

Maahanmuuton puolustajia taas nimetään usein vihreyteen ja vasemmistoon liittyvillä ilmauksilla, kuten *vihervasurit*, *vihervasemmisto* ja *viherpiipertäjät*.

- 62) On se kumma kun **vihervasurit** eivät edes usko Merkelin suoraa puhetta. (K2)
- 63) Maahanmuuttajat ovat itse syyllisiä mamu kielteisyyden ja rasismien nousuun ei Suomi tai Suomalaiset niinkuin **vihervasemmisto** antaa valheellisesti ymmärtää... (K5)
- 64) Työvoimapula on mokuttajien keksimä peitekeino maahanmuuton perustelemiseksi rahapiireille. Halvan työvoiman toivossa elinkeinoelämä on jossakin määrin lähtenyt kelkkaan, mutta harvassa ovat ne maahanmuuttajat, joita tämä "elinkeinoelämä" on tarvinnut. **Viherpiipertäjien** haaveena on ilmeisesti oma (yhteiskunnan kustantama) pikka. Eihän nämä **femakkopirut** voi itse omaa kotiaan siivota. (K1)

Esimerkissä 62 nimetään *vihervasurit*, esimerkissä 63 puhutaan metonyymisestä personifioidusta *vihervasemmistosta* ja esimerkissä 64 nimetään *viherpiipertäjät*. Poliittinen vihervasemmisto suhtautuukin maahanmuuttoon myönteisesti.⁴ Näin ollen nimitykset motivoituvat osittain siitä. Myös Salonen (2013: 56) havaitsee, että hänen aineistossaan kehitysapuun tunteellisesti ja epärationaalisesti suhtautuviksi kuvattuja ryhmiä nimetään myös *vasemmiston ja vihreiden naisiksi, vihervasemmistoksi ja viherpiipertäjiksi*.

Nimityksen *viherpiipertäjä* osa *piipertäjä* viittaa pieniin liikkeisiin ja pienten asioiden kanssa puuhasteluun (vrt. verbi *piipertää*, joka kuvaa liikkumista nopein ja lyhyin askelin [KS s.v. *piipertää*]). *Piipertäjä* siis mahdollisesti keskittyy pieniin irrelevantteihin asioihin suurten linjojen sijaan.

Kiinnostava on myös esimerkin 64 *femakkopirut*, joka viittaa samaan ryhmään kuin *viherpiipertäjät*. Myös siis feminismi liitetään maahanmuuttomyönteisyyteen. Sama tapahtuu myös seuraavassa esimerkissä, jossa puhutaan *viherfemakoista*:

- 65) Kauhulla muistelen A-studio paneeleja ym. propagandaa, jossa **viherfemakot** syyllisti ja haukkui kaikki suomalaiset, jotka tohti ajatella toisin kuin he. (K5)

Nimityksessä *viherfemakko* yhdistyy siis vihreys ja feminismi. Se on kreatiivinen ja täysin analysoitava yhdyssana, joka koostuu komponenteista *viher-* ja *femakko*.

Femakko viittaa *feministiin* ja sitä kautta naiseuteen (naiseudesta lisää alaluvussa 5.1.3). *Feminististä* väännetty nimitys *femakko* kantaa negatiivista konnotaatiota, joka korostuu etenkin ilmauksessa *femakkopiru*. *Femakko* assosioituu esimerkiksi *emakkoon*,

⁴ Ks. esim. Vihreiden (www.vihreat.fi) ja Vasemmiston (www.vasemmisto.fi) poliittiset linjat ja periaatteet.

eli emäsikaan, joka ei ole ihmisestä käytettynä kovin mairitteleva ilmaus. Myös *piruksi* kutsuminen halventaa ja demonisoi vastapuolta.

Maahanmuuton vastustajia taas nimetään kerran ”*maahanmuuttokriitikoiksi*”

- 66) kehtaan naureskella kun ”**maahanmuuttokriitikot**” eivät tiedä mistään mitään ja tietävät omasta mielestään kaiken paremmin (K1)

On jopa yllättävää, että nimitys *maahanmuuttokriitikko* esiintyy aineistossani vain kerran, sillä, kuten johdannossakin totesin, maahanmuuttoa vastustavat alkoivat keskustelun politisoitumisen myötä kutsua itseään maahanmuuttokriitikoiksi, ja sana yleistyi nopeasti. Ehkä ilmauksen vähäistä esiintymistä aineistossani selittää mm. se, että keskustelijat eivät juuri ollenkaan nimitä tai määrittele itseään, vaan tekevät sitä toisilleen. Ja jos *maahanmuuttokriitikko* on nimitys, jolla maahanmuuttoa kritisoiivat kuvaavat itseään, se ei siitä syystä esiinny enempää aineistossani.

Nimitys on koettu ongelmalliseksi ja tässä ainoassakin aineistoni esiintymässä se on lainausmerkeissä – sen käyttäjä ilmaisee lainausmerkein, ettei allekirjoita ilmausta. Maahanmuuton puolustajat ovatkin nähneet *maahanmuuttokriitikko*-nimityksen vain kaunisteltuna sanana, jonka takana henkilöt toimivat rasistisesti. Esimerkiksi Urbaaniin sanakirjaan (www.urbaanisanakirja.com) on *maahanmuuttokriitikon* määritelmäksi kirjoitettu ”rasisti” sekä ”nettifoorumeilla öykkäroivä rasisti, aseistautunut äärioikeistolainen tai sellaisten hyysääjä ja myötäilijä”.

5.1.2 Vastustajat – *vihaajia, rasisteja ja juntteja*

Edellisten poliittisten puolueiden ja näkemysten innoittamien nimitysten lisäksi maahanmuuton vastustajia nimetään sellaisilla vihaan viittaavilla nimityksillä kuin *vihaajat* ja *vihakirjoittaja-ihmiset* sekä fasismiin ja rasismiin viittaavilla nimityksillä *pikkuhitlerit* ja *rasistit*. Lisäksi käytetään mm. nimityksiä *juntit*, *maajussit* ja *suomalainen kotisohvaraati*.

Vastustajien vihaan viitataan siis nimityksillä *vihaajat* ja *vihakirjoittaja-ihmiset*:

- 67) **vihaajat** vihaa, haters gonna hate.
Olette **vihaajia** ette osaa muuta, surullista (K3)
- 68) Halveksun tutkijoita, jotka nuolee rasisteja: rasismi on rasismia ja rasismi ei muuksi muutu sillä, että rasismia koetetaan ”ymmärtää” tahi että jos yritetään tieteellistää yk-

sinkertaisesti typerien **vihakirjoittaja-ihmisten** tyhmyys, että jos tyhmä nettikäyttäminen on muka joku asia, että ihmiset kirjoittaa. (K5)

Esimerkissä 67 sanotaan *vihaajat vihaa*, jonka taustalla on *Haters gonna hate* – interteksti⁵. Kirjoittaja toteaa vastapuolen olevan *vihaajia*, jotka eivät *osaa muuta*. Vastustajia määrittää siis vain *viha* eikä heillä nähdä olevan muita ominaisuuksia tai heidän nähdä tekevän muuta kuin *vihaavan*.

”Vihaaminen” saattaa olla noussut keskusteluun myös viime vuosina mediassa esiintyneen *vihapuhe*-termin vaikutuksesta. Ainakin esimerkin 68 nimityksen *vihakirjoittaja-ihmiset* voi hahmottaa motivoituneen sanasta *vihapuhe*. Viime vuosien aikana sana *vihapuhe* on siis esiintynyt paljon sosiaalisessa mediassa ja poliittisessa keskustelussa, ja sitä on käytetty usein mm. viittaamaan maahanmuuttokriittisten henkilöiden rasistisina pidettyihin puheisiin (Vitikka 2014: 1).

Käsite ’rasismi’ pulpahtelee keskustelussa esiin siellä täällä. Näin ollen myös nimitys *rasisti* on esillä.

- 69) Otsikossa "Mamun hinta" annetaan ymmärtää, että seuraava laskelma koskee kaikkia maahanmuuttajia (perinteinen **rasistien** taktiikka). Sitten siirrytäänkin yhtäkkiä käsittelemään pysyvästi syrjäytyneiden nuorten kustannuksia, antaen varomattomalle lukijalle käsitys, että tämä laskelma koskee kaikkien maahanmuuttajien kustannuksia. (K4)
- 70) Kuinkahan monta muslimia mahdat tuntea? Omassa tiimissänikin Suomessa ollessani oli pari muslimia jotka olivat saaneet tutkintonsa Sveitsissä ja Englannissa, elivät ihan kuin muutkin, mutta ehkä vain paremmin kotimaitaan arvostaen kuin esim tänne kirjoittavat **rasistit** ikinä. (K2)

Esimerkeissä 69 ja 70 *rasisteilla* tarkoitetaan keskusteluun osallistuvia, maahanmuuton vastustajia.

Rasistin määritelmä ei myöskään ole aina selvä ja jotkut katsovat, että heitä nimitetään *rasisteiksi* väärin perustein. Esimerkiksi eräs kirjoittaja kertoo kokemuksistaan ja näkemyksistään, minkä jälkeen toteaa: *eli leimatkaas mut nyt sitten rasistiksi näillä pohjin*.

- 71) olen asunut kreikassa, intiassa, thaimaassa. siis asunut en lomailnut, oma vaimo on intiasta ja nyt asumme täällä suomessa, hän on alle 2:dessä vuodessa suorittanut suomen-

⁵ *Vihaajat vihaa* (*Haters gonna hate*) on internetissä paljon kiertävä lause, jolla yleensä ilmaistaan totaalista piittaamattomuutta toisen negatiiviseen kommenttiin. (www.urbandictionary.com)

kielen perus ja jatkokurssin, maahanmuuttaja työelämän valmistavan kurssin ja aloitti juuri lähihoitaja opinnot. hän pitää suomalaisia todella ystävällisinä ja kuuluu marttoihin, ihmetteli vähän kun peruskurssilla oli jotkut 3 matta kertaa ja kävivät miten kävivät koulutunneilla. en sano mitä uskontoa tai kansalaisuuksia nämä luumut olivat, tasapuolisuuden vuoksi sanon myös etten pidä kotimaisistakaan luumuilijoista mutta ne nyt on jotenkin huollettava. olishan hienoo ku kaikki sais vaan sluipailla mutta jos nyt kuitenkin vaan ne joilla on siihen oikeat syyt, raha ei vaan riitä ja toivoisin ettei oma vero% tosta 33sta enään hirveesti nousis. eli leimatkaas mut nyt sitten **rasistiksi** näillä pohjin. (K3)

Esimerkin 71 kirjoittajan mielestä ”rasisti-leiman” saa liian helposti ja hän aavistelee, että saattaa itsekin saada sen, vaikkei ole omasta mielestään rasisti. Lauseella *eli leimatkaas mut nyt sitten rasistiksi näillä pohjin* kirjoittaja jo valmistautuu siihen, että *rasisti*-nimitys nousee esiin.

Myös erään kommentoijan nimimerkki *Eirasistivaanrealisti* antaa ymmärtää, että kommentoija ei pidä itseään *rasistina* vaan *realistina* – *rasisti*-nimitys on väärä. ”En ole rasisti vaan realisti” -lause onkin tuttu maahanmuuttodiskurssista.

Eräs kirjoittaja myös kääntää *rasisti*-nimityksen koskemaan vastapuolen edustajaa:

- 72) Sinä olet ihan sairas **rasisti**. Suomalaiset omistavat Suomesta suurimman osan, joten kyllä suomalaiset maan omistavat. Loisia ei täällä kaivata. (K3)

Esimerkissä 72 maahanmuuton vastustaja päättää kutsua puolustajaa *rasistiksi*. Näin ilmeisesti siksi, koska on tottunut itse olemaan nimityksen kohteena ja haluaa vääntää sen koskemaan vastapuolta.

Kerran vastustajia nimetään myös *pikkuhitlereiksi*:

- 73) mamut kuuluu suomeen yhtäläillä kun "suomalaiset" ja jos oikein tarkkoi ollaan suomalaiset ovat mamui. suomi kuului alunperin saamelaisille. lukekaa historiaa **pikkuhitlerit** niin teillä olisi vähän faktaa ja tietoa näihin aivopieruihinne. (K3)

Esimerkissä 73 kirjoittaja kutsuu vastapuolen edustajia *pikkuhitlereiksi*, joka on hyvin affektiivinen nimitys. Kirjoittaja liittää maahanmuuton vastustajiin mielikuvia Hitleristä ja ilmeisesti hahmottaa näiden näkemyksissä tai pyrkimyksissä jotakin samaa kuin Hitlerillä oli.

Sellaiset nimitykset kuin *suomalainen kotisohvaraati*, *juntit* ja *maajussit* rakentavat maahanmuuton vastustajista tietämätöntä ja sivistymätöntä kuvaa.

- 74) Todellisuudessa? Tänne sitten faktaa missä Münchenin lähiössä on niitä gettoja ja missä rikollisuus rehottaa. Tilastot linkkinä mukaan, kiitos. Paikallisilla ei ole siitä tietoa, mutta tietenkin **suomalainen kotisohvaraati** tietää asiat etänä kaikkein parhaiten. (K2)
- 75) SEinkin **juntit**, mamuilla on täysi oikeus olla ja tulla suomeen. Ette te omista suomee. (K3)
- 76) Esimerkiksi minä en tuo tähän keskusteluun liikennevälineiden omistukseen liittyviä aiheita, kuten sinä teet. Tai onko niin että nimimerkilläsi kirjoittelee taas parikin eri **maajussia**? (K3)

Esimerkin 74 *suomalainen kotisohvaraati* rakentaa mielikuvaa ryhmästä, joka istuu kotisohvalla arvostelemassa. Kirjoittaja korostaa vastapuolen tietämättömyyttä ja sivistymättömyyttä viittaamalla ajatukseen, että tietoa ja sivistystä ei saa vain istumalla Suomessa kotonaan sohvalla.

Esimerkissä 75 vastapuolta nimitetään *junteiksi*, jota Kielitoimiston sanakirjan mukaan käytetään halventavasti ”kömpelöstä, tyhmästä tm. miehestä” (KS s.v. *juntti*), eli sillä rakennetaan kuvaa typeristä ja tietämättömistä (miespuolisista) henkilöistä. *Juntti* viittaa yleensä myös jonkinlaiseen sivistymättömyyteen ja maalaisuuteen. Keskinen et al. (2009: 9) viittaavatkin siihen, miten nationalismi, sivistymättömyys ja rasismi on usein liitetty vain pieneen yhteiskunnalliseen ryhmään, joka koostuu lähinnä työväenluokkaisista miehistä.

Myös esimerkin 76 *maajussi* on selkeästi miestarkoitteinen; onhan siinä osana miehen nimi *jussi*. Myös *maajussi* on usein halventava nimitys (KS s.v. *maajussi*), ja halventavasti sitä käytetään myös aineistoni esimerkissä. *Maajussilla* viitataan maanviljelijään tai myös yleisesti maalla asuvaan, ja halventavasta sävystä päätelleen esimerkin 76 kirjoittaja liittää maalaisuuteen sivistymättömyyttä ja tietämättömyyttä. Maalaisuus siis pejoratiivistetaan.

5.1.3 Puolustajat – kiihkoilijoita ja hyysäreitä

Vasemmistolaisuuden ja vihreyden ilmaisemisen lisäksi puolustajia nimitetään esimerkiksi *kukkahattutädeiksi*, *mamukiihkoilijoiksi* ja *mamuhyysäriämmiksi*.

- 77) Hehehe! **Kukkahattutädit** eivät näytä sietävän kritiikkiä mamuista... (K3)

- 78) Nyt kun kiihkomielisimmät **mamuhyysäriämmät** ovat jo onneksi eläkkeellä korkeista viroistaan tai peräti kuopassa, alkaa kuulua hieman tosikritiikkiä heidän toimistaan ja hyvä niin. (K5)
- 79) Leena ja Jenniina on malliesimerkkejä **aivopesdyistä mamu kiihkoilijoista** joille to- tuudesta puhuminen aiheuttaa pahoinvointireaktion joka taas johtuu pitkäaikaisesta val- heiden syöttämisestä ja sosiaalisen paineen luomasta harhakuvasta että mamu on aina se heikko jota tulee sympatiseerata ja suojella rasisteilta vaikka he oikeasti vain kertoisi- vatkin totuuden miten mamu hyväksikäyttää suomalaisten hyväuskoisuutta ja ottaa kai- ken mitä vain kehtaa pyytää. (K3)

Nimitys *kukkahattutäti* viittaa esimerkissä 77 maahanmuuton puolustajiin. Sillä luodaan negatiivista kuvaa moralisoivasta, hyysäävästä ja ehkä naiivistakin henkilöstä.⁶ Mattila (2009) toteaa trendikkäästä ja nyt kovassa käytössä olevasta ilmauksesta *kukkahattutäti* osuvasti: ”Verkossa tuskin käydään kansalaiskeskustelua, jossa nimitys *kukkahattutäti* ei pulpahtaisi esiin. Kukkahattutädeiksi nimitetään yleensä rasististen purkausten arvostelijoita, eläintensuojelijoita, joukkoliikenteen kannattajia, jääkiekkoväkivallan tuomit- sijoita, lastensuojelun ammattilaisia ja sosiaalityöntekijöitä yleensäkin.”

Näin ollen nimityksiä *kukkahattutäti*, *mamuhyysäriämmä* ja *mamukiihkoilija* voi pitää (tässä kontekstissa) merkitykseltään läheisinä. Esimerkkien 77 ja 79 *kukkahattutä- dit* ja *aivopestyt mamukiihkoilijat* viittaavat selkeästi kyseisen keskustelun keskusteli- joihin, toisin kuin esimerkin 78 *mamuhyysäriämmät*, jolla viitataan joihinkin korkeissa viroissa olleisiin naisiin. Käsittelen näitä kuitenkin tässä samassa nipussa, sillä nimityk- set ovat hyvin samantyyppisiä ja *mamuhyysäriämmäkin* on maahanmuuton puolustaja ja maahanmuuttajien ”hyysääjä” (vaikkei tässä kyseisessä keskustelussa, niin jossakin toi- sessa keskustelussa ja laajemmassa diskurssissa).

Eräs oleellinen seikka näiden nimitysten kohdalla on niiden naistarkoitteisuus, joka esiintyy ilmauksissa *mamuhyysäriämmä* ja *kukkahattutäti* eksplisiittisestikin. Myös Salonen (2013: 56) puhuu kehitysapukeskustelussa rakentuvasta ”kukkahattutäti- kategoriasta”, johon kuuluu pääosin keski-ikäisiä, vihreitä arvoja kannattavia naisia, jotka eivät tarkoita pahaa, mutta suhtautuvat kehitysapuun tunteellisesti ja epärationaali- sesti. Kategoria vaikuttaa siis hyvinkin samalta kuin nämä aineistoni maahanmuuton puolustajat. Sukupuoleen liittyvä toiseus onkin klassinen toiseuden rakennusperuste (ks. esim. Beauvoir 1980). Näin puolustajien ryhmä kontrastoituu myös tällä tavalla vastus-

⁶ Urbaanin sanakirjan määritelmä *kukkahattutädistä*: ”Kukkahattutäti on vastenmielinen mora- lisoija, joka tietää miten muiden tulisi elää elämäänsä. Kukkahattutäti omistaa tiukan moraalin ja vaalii hyvää kotikasvatusta. Kukkahattutäti on useimmiten vanhemmanpuoleinen naishenki- lö.” (www.urbaanisanakirja.com)

tajiin: heitähän nimettiin tosinaan selkeästi miestarkoitteisilla ilmauksilla (*maajussi, juntti*).

Kukkahattutäti, mamuhyysäriämmä ja mamukiihkoilija rakentavat kuvaa jonkinlaisista naiiveista intoilijoista, hyysääjistä ja moralisoijista. Kiihkoilu ja todellisuudesta irti oleminen onkin perinteisesti liitetty naiseuteen (esim. Beauvoir 1980: 338). *Kukkahattutäti* on kyseisessä diskurssissa pejoratiivinen, halventava. Samoin *ämmä* on vahvasti pejoratiivinen. Vastapuolta siis halvennetaan.

Mamuhyysäriämmä ja *mamukiihkoilija* ovat myös läpinäkyviä ja analysoitavia. *Mamuhyysäriämmä* koostuu komponenteista *mamu*, *hyysäri* ja *ämmä*, ja näin ilmaus rakennetaan niiden merkityksistä: 'ämmä, joka hyysää mamuja'; 'nainen, joka hyysää maahanmuuttajia'. *Hyysääminen* on liiallista huolehtimista jostakusta tai jonkun sellaisen auttamista tai luonaan pitämistä, joka ei sitä ansaitsisi (KS s.v. *hyysätä*). *Mamuhyysärillä* siis rakennetaan kuvaan henkilöstä, joka huolehtii kirjoittajan mielestä maahanmuuttajista liikaa tai auttaa heitä, vaikka he eivät kirjoittajan mielestä ansaitsisi apua. Samaten *mamukiihkoilija* on 'ihminen, joka kiihkoilee maahanmuuttajiin liittyvistä asioista'.

Nimitykset *hyysäri* ja *kiihkoilija* on tehty *hyysätä-* ja *kiihkoilla-*verbeistä tekijäjohtimilla *-ri* ja *-ja*. (kuten aiempi *vihaaja* verbistä *vihata*). Näin siis ryhmien toiminta (*hyysääminen, kiihkoilu* ja *vihaaminen*) on sisällytetty nimitykseen, tai toiminta määrittää sen, miten ryhmää nimetään: ryhmällä ei nähdä muita ominaisuuksia.

Yhteistä kaikille vastapuolesta käytetyille nimityksille on, että ne ovat suurimmaksi osaksi negatiivissävyisiä, osan voi lukea jopa haukkumanimiksi. Väittelyssä onkin yleistä, että argumentit kohdistuvat toisinaan henkilöön. Hyökkäyksen kohdistaminen henkilöön osoittaa kuitenkin Perelmanin (1992: 111) mukaan huonoa makua. Myös Ylikoski (1998: 162) listaa henkilöä vastaan kohdistetun argumentin (*argumentum ad hominem*) argumentointivirheeksi, kun argumentoija viittaa joihinkin vastapuolen piirteisiin, jotka ovat keskusteltavalle aiheelle irrelevantteja.

Vastapuolesta halutaan (sen haukkumisen lisäksi) rakentaa myös naiivia tai sivistymätöntä kuvaa, jotta tämän argumentitkin näyttäisivät huonoilta ja näin ollen oma kanta paremmalta ja järkevämältä.

5.2 Muita ryhmiä keskustelussa

Edellisten lisäksi keskustelussa esiintyy ryhmiä, joita ei voi katsoa kuuluvaksi mihinkään maahanmuuttajaryhmään tai joiden ei voi katsoa olevan mitään keskustelun osapuolten muodostamia ryhmiä. Maahanmuuttoaiheinen keskustelu ”kutsuu mukaan” esimerkiksi sellaisia ryhmiä kuin *päätäjät* ja *poliitikot*. Lisäksi keskustelussa esiintyy sellaisia metonyymisiä, personifioituja toimijoita kuin *elinkeinoelämä*, *huono politiikka*, *länsimaat* ja *Suomi*, jotka eivät siis itsessään ole ihmisryhmiä, mutta jotka toisinaan esitetään ihmismäisinä, intentionaalisina toimijoina. Tarkastelen näitä niissä yhteyksissä, joissa niitä selvästi käytetään edustamaan jotakin ihmisryhmää tai instituutiota.

Oleellinen keskusteluissa esiintyvä ryhmä on myös *suomalaiset*, jonka, kuten luvussa 4 mainitsin, *maahanmuuttajat* ja *ulkomaalaiset* kutsuvat vertailu- ja vastakohtakseen.

Koska maahanmuutto liittyy tiukasti politiikkaan ja maahanmuuttokysymykset myös mielletään vahvasti poliittisiksi, ei liene yllättävää, että maahanmuuttoaiheisessa keskustelussa vilahtelevat ryhmät *päätäjät* ja *poliitikot* sekä ryhmänimitys *hallitus*.

- 80) Turha siis sanoa, että missä maahanmuuttajia, siellä työttömyyttä. Jos muissa kaupungeissa ei osata hoitaa asioita, niin turha kitistä, **päätäjät** vaihtoon vain. (K1)
- 81) Olet oikeassa! Uutisotsikot ovat täynnä maahanmuuttoasioista vastuussa olevien **poliitikkojen** kielteisiä kannanottoja maahanmuuttoasiaan. (K5)
- 82) Tämän me haluamme maksaa ihan vaan huvin vuoksi ja koska mielisairas **hallitus** on sitä mieltä, että sijoitus on kannattava. (K4)
- 83) Miten **hallituskin** kehtaa yllyttää Suomalaisia yrittäjyyteen ennenkuin heitä kohdanneet epäkohdat on korjattu?!? (K5)

Esimerkissä 80 puhutaan *päätäjistä*, esimerkissä 81 *poliitikoista* sekä esimerkeissä 82 ja 83 *hallituksesta*. *Hallitus* on metonyyminen ryhmätarkoite, joka viittaa hallituksen jäseniin. Se on myös näissä käytöissä selkeästi inhimillinen, sillä se *on sitä mieltä* ja *kehtaa yllyttää*.

Hallituksen lisäksi aineistossa esiintyy sellaisia personifioituja metonyymisiä toimijoita, kuten *elinkeinoelämä*, *Suomi* ja *Länsimaat*, joissa kategoria ei ole selvästi inhimillinen. Nämä edustavat hyvin abstraktia ihmis- ja ryhmätarkoitteisuutta, mutta ovat

luettavissa sosiaalisiksi kategorioiksi tai jäsenkategorioiksi, sillä ihmiset yleensä käsittelevät näitä kategorioita ihmisryhminä (Pälli 2001: 143).

- 84) Työvoimapula on **mokuttajien** keksimä peitekeino maahanmuuton perustelemiseksi rahapiireille. Halvan työvoiman toivossa **elinkeinoelämä on jossakin määrin lähtenyt kelkkaan**, mutta harvassa ovat ne maahanmuuttajat, joita tämä "elinkeinoelämä" on tarvinnut. (K1)
- 85) **Suomi otti aikoinaan avosylin vastaan** maahanmuuttajia ja ei siitä monella ollut sen kummempaa sanottavaa... Sitten tapahtui jotain mikä oli kiitos mitä saimme? (K5)
- 86) **Länsimaat ovat ottaneet avosylin muslimimaahanmuuttajat vastaan**, tarjonneet heille ilmaisen koulutuksen, katon pään päälle, terveydenhuollon, päivittäisen lämpimän ruuan jne. (K2)

Esimerkin 84 *elinkeinoelämä* hahmottuu ihmisryhmäksi, sillä se esitetään toimijana (*on lähtenyt kelkkaan*) sekä tuntevana ja ajattelevana – jonakin, jolla on toiveita (*halvan työvoiman toivossa*). Samaten inhimillisiä ryhmiä ovat *Suomi* ja *Länsimaat* esimerkeissä 85 ja 86: ne ovat *ottaneet avosylin vastaan*. Esimerkeissä *Suomi* ja *Länsimaat* kuvaavat samaan aikaan yleisesti *suomalaisia* ja *länsimaalaisia* sekä sitä pienempää ryhmää toimijoita, jotka ovat päättäneet maahanmuuttajien vastaanottamisesta.

Esimerkin 84 *mokuttajat* ansaitsee oman huomionsa. *Moku* on lyhennelmä *monikulttuuri-* tai *monikulttuurisuus-*sanasta; se on muodostettu samalla tavalla lyhentämällä kuin *mamu* sanasta *maahanmuuttaja*. *Mokuttaja* on halventava nimitys monikulttuurisuuden kannattajasta tai edistäjästä (fi.wiktionary.org). Esimerkistä 84 on hankala saada kiinni, keitä nämä *mokuttajat* tarkalleen ovat: liittyvätkö he politiikkaan vai ovatko he toisaalta se keskustelun toinen osapuoli (maahanmuuton puolustajat), jota käsittelemme edellisessä alaluvussa. Esimerkin kirjoittajan mielestä he ainakin ovat jonkin salaliiton taustalla: *mokuttajien keksimä peitekeino*.

Käsittelemme vielä *suomalaiset* ihmisryhmänä. Aineistossani *suomalalaiset* esiintyvät yleensä aina *maahanmuuttajien* yhteydessä: niiden vastakohtana tai muulla tavoin ryhmänä, johon *maahanmuuttajia* verrataan.

- 87) Kuten jo kerroit, on kaksi vaihtoehtoa, jotka molemmat ovat **suomalaisille pahasta**. Oikeasti tuottavia työpaikkoja (joista poikii vientituloja) ei niin vaan synny lisää vaikka väkeä tulisikin lisää. **Jos maahanmuuttaja työllistyy Suomessa joku suomalainen jää työttömäksi. Jos maahanmuuttaja ei työllisty, suomalaisten pitää elättää hänet.** (K1)

- 88) Esimerkkejä työhön tulevista työn perässä Suomeen muuttavista on monia. Osa tulee valmiiksi pedattuun työpaikkaan, viipyy jonkin aikaa ja muuttaa pois. **Osa tulee aloille jotka eivät suomalaisille oikein kelpaa.** Esim bussikuskeiksi. (K1)

Esimerkissä 87 asetetaan *suomalaiset* ja *maahanmuuttajat* vastakkain: kilpailemaan samoista työpaikoista sekä toisaalta *suomalaiset maahanmuuttajien* elättäjiksi. *Suomalaiset* ja *maahanmuuttajat* ovat siis kaksi erillistä, erilaista ja toisistaan kaukana olevaa ryhmää. Esimerkissä 88 puhutaan maahanmuuttajista, jotka tulevat *aloille, jotka eivät suomalaisille oikein kelpaa.* *Maahanmuuttajat* siis eroavat *suomalaisista* myös siinä, millaisia töitä he ovat valmiita tekemään: ryhmällä on erilaiset näkemykset kelpaavista työpaikoista.

Myös seuraavassa esimerkissä 89 vertaillaan *suomalaisia* ja *maahanmuuttajia*, mutta näkökulma on eri, sillä viestin kirjoittaja puolustaa maahanmuuttoa ja jopa haukkuu viestissään *suomalaisia*.

- 89) Ihmisillä on tarve menestyä, olla esimerkkinä lapsilleen, tehdä työtä yhteiskunnan eteen, rakentaa tulevaisuutta, kehittyä ihmisenä. On hyvin harvinaista että ihmisellä ei tällaista tarvetta ole, mutta **eräiltä suomalaisilta tosiaan tällainen tarve näyttää puuttuvan. Maahanmuuttajilta ei puutu**, sillä he katsovat aina eteenpäin, eikä taaksepäin. (K2)

Esimerkki 89 on harvinainen esimerkki aineistostani siinä, että siinä *suomalaisista* puhutaan huonoon sävyyn. Toisaalta korostetaan, että kyse on vain **eräistä suomalaisista**, eli ei kaikista. Tässä *eräät suomalaiset* rakennetaan ulkoryhmäksi ja sillä viitataan luultavasti ironisesti joihinkin keskustelun osallistujiin. *Eräs*-pronominin monikkoa käytetäänkin toisinaan luomaan ironinen implikaatio, että tiedetään, kuka on kyseessä (VISK § 749).

Toisinaan *suomalaisista* rakennetaan vahvasti sisäryhmää lisäämällä eteen *me: me suomalaiset*.

- 90) Näitä **ME suomalaiset** emme kaipaa. Tämä on väärä maa heille. He kuuluvat muslimimaihin tai afrikkalasiim heimoihinsa sinne mistä ovat tulleetkin. (K1)
- 91) Eihän **me suomalaiset** olla muihin maihin häiriköimän menty edes. Mamuthan ne tänne änkeää sosiaaliasiakkaiksikin eikä jätä suomalaisia ja suomen verovaroja rauhaan, tarkoitan niitä haittamamuja, joidenka ystävä olet. (K3)

Esimerkeissä 90 ja 91 on siis sisäryhmä *me suomalaiset*. Esimerkissä 90 me-sisäryhmä kontrastoidaan *heihin: tämä on väärä maa heille, he kuuluvat*. Esimerkissä 91 sisäryh-

mä kontrastoidaan *mamuihin: mamuthan ne*. Kirjoittaja vertaa omaa sisäryhmäänsä *me suomalaiset* ryhmään *mamut*.

Seuraavissa esimerkeissä *suomalaiset* esitetään veronmaksajina ja sosiaaliturvaan oikeutettuina:

- 92) Mutta älkää tuoko matkamuistoja, ne tulevat kalliiksi **suomalaisille veronmaksajille** - oli sitten kyseessä työtön petikaveri, avioton lapsi tai HIV-tartunta. (K3)
- 93) Ja mikä pakko on Suomeen tulla jostain tuhansien kilometrien päästä täysin erilaisiin oloihin ja kalliiseen maahan syömään **Suomalaisten sosiaaliturvaa**. (K5)
- 94) Ainakin nämä epäkohdat on korjattava ennenkuin Suomeen otetaan yhtään maahanmuuttajaa lisää. Mainittakoon vielä lisäksi se että monet **Suomalaiset veronmaksajat jotka pitävät Suomea pystyssä** eivät tienaa kuin 1200euroa kuussa. (K5)

Esimerkissä 92 puhutaan *suomalaisista veronmaksajista*, esimerkissä 93 *suomalaisten sosiaaliturvasta* ja esimerkissä 94 *suomalaisista veronmaksajista jotka pitävät Suomea pystyssä*. Sosiaaliturva ja verot näytetäänkin yhdistettävän usein *suomalaisiin* ja suomalaisuuteen. Myös veroista ja sosiaaliturvasta puhuminen korostaa *suomalaisten* ja *maahanmuuttajien* eroa ja ryhmien erillisyyttä: suomalaiset ovat niitä, jotka maksavat veroja, pitävät Suomen pystyssä ja joilla on oikeus sosiaaliturvaan.

Kiinnostavaa *suomalaisten* ryhmän kohdalla on myös se, keitä tähän ryhmään hahmotetaan kuuluvan: Suomessa asuvat, Suomen kansalaiset, etnisesti suomalaiset vai jollakin muulla tavoin rajattu ryhmä. Esimerkeissä 87–88 *suomalaiset* hahmottuvat ainakin Suomessa töitä tekeviksi ja asuviksi. Esimerkissä 90 *me suomalaiset* hahmottuu etnisesti suomalaisiksi; joiksikin, jotka ”kuuluvat” Suomeen. Esimerkissä 91 *suomalaiset* vaikuttavat olevan ryhmä, joka on aina asunut Suomessa, koska *ei olla muihin maihin menty häiriköimään edes*. Esimerkeissä 92–94 *suomalaiset* hahmottuvat ennen kaikkea niiksi, jotka maksavat veroja Suomeen. Nimitys *suomalaiset* siis rajaa erilaisia ”suomalaisuuksia”, mutta yhteistä kaikille on, että ne ovat vastakohta *maahanmuuttajille*.

6 Toimintoja ja rooleja

Käsittelen seuraavaksi muutamia aineistossani eniten esiintyviä toimintoja ja analysoin, millaisissa rooleissa maahanmuuttajat ja muut ryhmät niissä esitetään. Harmikseni tä-

män tutkielman puitteissa ei ole mahdollista kuvata tyhjentävästi kaikkia aineistoni verbejä ja toimintoja, niinpä olen valinnut tarkasteluuni ne, jotka ovat aineistolleni tyyppisimpiä.

Aluksi kuvaan semanttisten roolien teoriaa ja pohdin agenttiivisuutta jatkumoluonteisena käsitteenä. Esittelen myös satuihin perustuvat myyttiset roolit, jotka ovat eräs tapa kuvata toimintoihin osallistuvia olioita. Tämä jälkeen analysoin maahanmuuttajiin liittyviä toimintoja ja rooleja aineistostani, minkä jälkeen pohdin aineistosta esiin puskavaa hyötyajattelua, joka ilmenee erityisesti sellaisten verbien yhteydessä kuin *tarvita* ja *hyödyttää*, ja miten maahanmuuttajat nähdään tässä ajattelussa välineellisenä arvona. Luvun lopuksi vedän havaintojani yhteen ja pohdin niiden linkittymistä keskusteluun laajemmin.

6.1 Semanttiset roolit ja agenttiivisuus jatkumoluonteisena käsitteenä

Verbit ovat valenssillisiä, eli niillä on kyky saada oheensa tietty määrä tietynlaisia seuraalaisia eli täydennyksiä. Kullakin täydennyksellä on oma roolinsa suhteessa verbin tarkoittamaan tapahtumaan tai tilaan. Yleistyksiä näistä verbi- tai verbiryhmäkohtaisista rooleista ovat **semanttiset roolit**. (VISK § 446.) Kuten Saeed (2009: 152) huomauttaa, näillä rooleilla on semantiikassa monia muitakin nimityksiä, ja hän itse päättää kutsua niitä temaattisiksi rooleiksi. Saeed (mts. 153–154) listaa temaattisiksi rooleiksi AGENTIN, PATIENTIN, TEEMAN, KOKIJAN, HYÖTYJÄN, VÄLINEEN, LOKAATION, KOHTEEN, LÄHTEEN ja ÄRSYKKEEN roolit. Lisäksi Saeed (2009: 155–156) mainitsee, että jotkin tutkijat puhuvat myös AKTORIN roolista AGENTIN yläkäsitteenä, sekä toisinaan puhutaan VOIMASTA VÄLINEEN asemesta ja VASTAANOTTAJASTA yhtenä KOHTEEN tyyppinä.

Laitinen (1988: 160–161) listaa pelkästään yleensä ihmiselle kuuluvat AGENTIIVIN, KOKIJAN, OMISTAJAN ja HYÖTYJÄN roolit sekä myös elottomiinkin olioihin liittyvät KOHTEEN, VÄLINEEN ja NEUTRAALIN roolit. AGENTIIVI on elollinen, aloitteellinen ja intentionaalinen teon tai toiminnan aikaansaaja, joka on siis valinnut tietoisesti toimintansa ja kontrolloi sitä. Sen selvin roolivastakohta on KOHDE, jolla ei yleensä ole valinnanvaraa siihen kohdistuvaan toimintaan nähden. (Laitinen 1988: 161.) Roolit poikkeavat siis hieman Saeedin luettelemista ja niitä on vähemmän, mutta pääidea on sama. Oleellisinta lienee tässä kohdassa täsmentää, että Saeedin luo-

kittelun PATIENTTI vastaa Laitisen KOHDETTA (kun Saaedin KOHDE (GOAL) on siis jonkinlainen vastaanottaja).

Semanttiset (temaattiset) roolit ovat monissa kielissä saaneet myös muodollisia, kieliopillisia hahmoja (Laitinen 1988: 161). Sekä suomessa (Laitinen mp.) että englannissa (Saeed 2009: 158) on havaittavissa tendenssi, että AGENTIT⁷ ovat subjekteja ja PATIENTIT objekteja.

Saeed (2009: 162–163) nostaa myös esiin temaattisiin rooleihin liittyvät määrittelyn ongelmat. Hän (mts. 164) viittaakin Downtyn (1991) näkemykseen, jossa roolit eivät ole tarkkoja kategorioita, vaan prototyyppisiä, ja jäsenyys voi olla eriasteista. Laitinenkin (mp.) huomauttaa, etteivät roolien kriteerit, erottelu ja lukumäärä ole lopullisesti ratkaistu totuus. Laitinen viittaa Comrien (1989: 59) tekemään ehdotukseen, että selvästi erillisten roolien sijaan puhuttaisiin jatkumosta, jonka eri kohtia semanttiset roolit edustavat. Comrie (mp.) kuvaa, että jatkumoa voi pitää kontrollin jatkumona: eri kohdat jatkumolla kuvaavat eriasteista kontrollia tapahtumiin.

Dowty (1991: 571–572) on siis sitä mieltä, että roolityypit eivät ole tarkkarajaisia kategorioita, vaan ennemminkin prototyyppisiä. Ja koska argumenteilla voi olla vaihteleva määrä jäsenominaisuuksia, tarvitsemme Downtyn (mp.) mukaan oikeastaan vain kaksi roolityyppiä kuvamaan argumenttien valintaa. Dowty (mp.) kutsuu näitä kahta roolityyppiä PROTOAGENTIKSI ja PROTOPATIENTIKSI. Piirteet, joilla näitä kahta roolityyppiä voi kuvailla, Dowty (mas. 572) esittää näin:

Protoagentti:

- a. tahdonalainen osallistuminen toimintaan
- b. tunteva ja/tai aistiva olento
- c. aiheuttaa tapahtuman tai olotilanmuutoksen toisessa osallistujassa
- d. omavoimainen liike suhteessa toisen osallistujan paikkaan
- e. (on olemassa verbin ilmaisemasta toiminnasta riippumatta)

Protopatientti:

- a. kokee olotilanmuutoksen
- b. kasvava teema
- c. toisen osallistujan vaikutuksen alainen
- d. liike riippuvainen toisesta osallistujasta
- e. (ei ole olemassa verbin ilmaisemasta toiminnasta riippumatta, tai ollenkaan)

⁷ Lienee aiheellista huomauttaa, että termit AGENTTI ja AGENTIIVI tarkoittavat samaa, mutta nimitys vaihtelee lähteestä riippuen. Käytän itse tässä tutkielmassa AGENTTIA, mutta siellä täällä vilahtaa myös muoto AGENTIIVI, kun lainaan lähdeä, jossa sitä on käytetty.

Eli, kuten Kolehmainen (2010: 13) avaa ja ISK:n esimerkkien avulla havainnollistaa, agentti on tyypillisesti elollinen osallistuja, joka osallistuu tahdonalaisesti toimintaan (*Isä ja äiti laittavat yhdessä ruokaa*), tai olento, joka pystyy tuntemaan ja aistimaan (*Rakastatko sinä minua?*). Toisaalta myöskin elottomat oliot voivat olla agenttiivisia ja toimia aiheuttajana (*Tuuli kaatoi puun*). Prototyypiseen agenttiin kuuluu myös kyky liikkua omavoimaisesti tai puhuja voi myös hahmottaa sen omavoimaiseen liikkeeseen pystyväksi olioksi (*Aallot vyöryivät rantaan*). (Mp.)

Protopatientin tarkoite sen sijaan kokee joko olotilan- tai paikanmuutoksen, jonka agentti aiheuttaa (*Dora vei minut kirjastoon*). Kasvava teema (Dowty'n *incremental theme*) on patientin piirre, joka tarkoittaa ”verbin ilmaisevan toiminnan vaikutusasteen määrän kasvavaa heijastumista patientin tarkoitteeseen” (*Leikkasin nurmikko*). (Kolehmainen 2010: 13.) Kasvava teema on siis patientin piirre, jolla ilmaistaan sitä, miten toiminnan edetessä patientille tapahtuu (asteittain, vaiheittain) jotakin (isompi ja isompi osa nurmikosta on leikattu toiminnan edetessä). Patientti on myös tyypillisesti toisen osallistujan vaikutuksen alainen eikä tyypillisesti kykene omavoimaiseen liikkeeseen (mp.). Viimeisin kohta, jonka Dowty esittää suluissa, kuvaa sitä, miten protoagentti ja -patientti ovat toistensa vastakohtia myös siinä, voivatko ne olla olemassa verbin ilmaisevasta toiminnasta riippumatta. Esimerkiksi lauseen *John tarvitsee uuden auton* agentti *John* on olemassa, *auto* ei.

Dowty (2009: 572–573) esittää, että kaikki proto-ominaisuuksista voivat esiintyä yksistään (paitsi olemassa olo lienee aina välttämättä mukana, jos jokin kohdista a-d toteutuu). Lisäksi Dowty (mas. 577) huomauttaa, että eri ominaisuusyhdistelmät vastaavat tuttuja roolityyppejä: esim. tahdonalaisuus + tunteet + muutoksen aiheuttaminen + liike = AGENTTI. KOKIJA taas on tunteet ilman volitionaalisuutta tai kausatiivisuutta ja VÄLINE kausatiivisuus ja liike ilman volitionaalisuutta tai tunnekykyä.

Näkisinkin, että ainakin oman tutkimukseni tarpeisiin on järkevää soveltaa agenttiivisuutta jatkumoluonteisena käsitteenä niin, että jatkumon päissä ovat protoagentti ja protopatientti. Näin tapahtumiin osallistuvat oliot voi hahmottaa sijoittuvan eri kohdille jatkumoa; enemmän tai vähemmän agenttiivisiksi ja näin ollen eri määrin vastuullisiksi toimijoiksi. Eli tarkan roolin määrittämisen sijaan on oman tutkimukseni kannalta hedelmällisempää tarkastella toimintoihin osallistuvien olioiden agenttiivisuuden tai patienttimaisuuden astetta: kuinka agenttiivisena – kuinka aloitteellisena, intentionaalisena ja elollisena – kukin olio kussakin toiminnossa esitetään. Toki jotkin myös perinteii-

semmistä semanttisista rooleista, kuten HYÖTYJÄN rooli, osoittautuvat joissakin kohdin hyödyllisiksi analysoidessani aineistoni toimintoja ja rooleja.

Vielä eräs kiinnostava näkökulma rooleihin on ns. **myyttiset roolit**, joita Laitinen (1988: 167) kuvaa Proppin analyysimallin mukaan. Proppin analyysimallissa kansansatujen päähenkilöiden luokittelu on tuottanut seitsemän yleistä toimintaroolia: ROISTO, LAHJOITTAJA, AUTTAJA, ETSITTY HENKILÖ, LIIKKEELLELÄHETTÄJÄ, SANKARI ja VALESANKARI. Laitinen (mp.) tulee tulokseen, että hänen analysoimissaan ansioäitien keskusteluissa jotkin näistä myyttisistä rooleista tuntuvat kuvaavan kotiäitien maailmankuvaa paremmin kuin lingvistien määrittelemät semanttiset roolit. Näin siksi, että näihin satujen paljastamiin rooleihin liittyy arvovaraus: pelkän AGENTIIVIN sijasta on hyviä AGENTIIVEJA, kuten SANKARI ja AUTTAJA, sekä pahoja AGENTIIVEJA, kuten ROISTO. Laitinen (mas. 180) lisää näihin satujen rooleihin vielä UHRIN roolin, jonka hän kokee tarpeelliseksi tutkimansa diskurssin maailmankuvissa – oikeaan praktisia arvoja toteuttavaan maailmaan kun kuuluu usein myös uhreja, toisin kuin onnellisen lopun saaviin satuihin.

Maahanmuuttokeskusteluun liittyy vahvoja arvoja sekä vahvasti hyviksi tai pahoiksi kuvattavia ja hahmotettavia toimijoita. Näin ollen näistä myyttisistä rooleista etenkin ROISTO, SANKARI, VALESANKARI ja UHRI tuntuvat sopivan mainiosti kuvaamaan tiettyjä toimintoihin osallistujia. En uppoudu kovin syvälle näihin satujen rooleihin, vaan pysyttelen pääasiassa lingvistisissä (proto-)rooleissa, mutta käytän näitä tukena sellaisissa kohdin, joissa ne tuovat analyysiin relevantin lisänäkökulman.

Myös Lee (1992: 6–7) puhuu näkökulmasta puhuessaan kausatiivisuudesta ja siitä, miten agenttiivisina tapahtumaan osallistuvat oliot esitetään. Esimerkiksi se, kielenetääkö tilanne agenttiivisena vai ei-agenttiivisena tapahtumana, riippuu usein näkökulmasta ja tulkinnasta, ei niinkään tilanteen ”objektiivisesta” ominaisuudesta (mts. 7). Näin ollen näkökulma liittyy myös roolien ja toimintojen valintaan.

6.2 Maahanmuuttajat toiminnoissa ja rooleissa

Tässä alaluvussa kuvaan aineistoni keskeisiä toimintoja, joissa maahanmuuttajat ovat osallisina, sekä heidän ja muiden toimijoiden rooleja näissä toiminnoissa. Ensin analysoin maahanmuuttajien maahantuloa kuvaavia verbejä, jotka ovat pääasiassa joko siirtymis- tai kuljettamisverbejä. Siirtymisverbien kuvaavien toimintojen kohdalla maahanmuuttaja on agenttiivinen maahantulija, kuljettamisverbien kohdalla taas patientti-

mainen kuljettamisen kohde. Näiden jälkeen kuvaan elämis- ja elättämisverbejä, joiden kuvaamien toimintojen kohdalla on samalla tavalla hahmotettavissa kahtiajako: toisaalta maahanmuuttaja elää ja toisaalta häntä elätetään. Tätä seuraa kuvaus toiminnoista, jotka liitetään tyypillisesti muslimeihin: rikokset, väkivalta ja levottomuudet. Lopuksi pohdin maahanmuuttajaryhmien rooleja sellaisissa automatiivis-passiivisissa tapahtumissa, joita kuvaavat verbit *työllistyä*, *sopeutua*, *kotoutua* ja *integroitua*. Roolien kuvaamisessa hyödynnän edellä esittelemiäni roolisemanttisia kuvausmalleja.

6.2.1 Maahantulo: siirtymis- ja kuljettamisverbit

Aineistossani yksi suurin verbien merkitysryhmä on maahanmuuttajien maahantuloa kuvaavat verbit. Maahanmuuttajat myös näyttäytyvät (näytetään) agenttiivisimpina silloin, kun kyse on siirtymisverbeistä, kuten *saapua*, *tulla* tai *tunkeutua*.

- 95) Oikea maahanmuuttaja **ei tule** Suomeen sosiaaliturva hyväksi käyttämään. Oikea maahanmuuttaja **tulee** Suomen jossakin on jo työpaikka valmiina ja asunto. (K5)
- 96) He **tulevat** Suomeen pelkästään asunnon ja sossuetujen vuoksi. (K1)
- 97) Ei vaan silloin kun somalit **tunkeutuivat** Suomeen. Ja juutuivat... (K5)

Maahan tuleminen on oleellinen, ellei oleellisin, osa 'maahanmuuttajuutta' – eihän koko ryhmää olisi ilman tätä liikettä. Näin ollen *tulla*-verbin esiintyminen *maahanmuuttajien* yhteydessä ei liene millään tavalla yllättävää. Kiinnostavaa on se, että tämä tuleminen jää yhdeksi harvoista toiminnoista, joissa maahanmuuttajat esitetään aloitteellisina, omavoimaisina ja elollisina toimijoina.

Esimerkissä 95 kuvataan, mitä *oikea maahanmuuttaja ei* tee: ei tule hyväksikäyttämään sosiaaliturvaa. Näin implisiittisesti rakennetaan se, joka tulee hyväksikäyttämään sosiaaliturvaa: tällainen saa ROISTON roolin, kun työpaikkaan tuleva *maahanmuuttaja* on ennemminkin SANKARI – tai jollei ihan SANKARI niin ainakin hyvä hahmo.

Esimerkin 97 etenemisverbi *tunkeutua* (verbinimitys Pajunen 2001: 208) ei ole ollenkaan niin neutraali kuvaamaan tulemistä kuin verbi *tulla*. *Tunkeutua*-verbi näyttää toiminnan sellaisena, että tulemistä on koitettu estää, mutta siinä on epäonnistuttu ja tulijat, eli *somalit*, ovat tulleet väkisin.

Esimerkeissä 95–97 maahanmuuttajaryhmät (geneerinen *maahanmuuttaja*, *he*, *somalit*) ovat nominatiivisubjekteja. *Saapuminen* ja *tuleminen* esitetään toisinaan myös eksistentiaalilauseella, jolloin ryhmät ovat e-subjekteja:

- 98) Huoltosuhde huononee kun **tänne saapuu 10 henkisiä muslimiperheitä**. (K2)
- 99) Ei voi olla oikein että **Suomeen tulee ns. elintasopakolaisia** jotka saavat vimpanpäälle kalustetut hyvät asunnot ja neljä tonnia kuussa siitä kun makaavat sohvalla! (K5)
- 100) **Suomeen on tullut pakolaisia** vuodesta 1940 lähtien, ja heidän työllisyytensä on varmasti ollut yli 90 % parin vuoden jälkeen. (K2)

Esimerkissä 98 verbinä on *saapua* ja esimerkeissä 99–100 *tulla*. Vaikka eksistentiaalilauseen prototyyppinen verbi onkin *olla*, myös muut intransitiiviverbit ovat mahdollisia. Tyypillisesti eksistentiaalilauseen verbi on eksistentiaalinen, eli esimerkiksi olemaan tulemista ilmaiseva, kuten *tulla*. (VISK § 893.) *Tulla*-verbi suosiikin (*olla*-verbin ohella) muita verbejä enemmän partitiivisubjektia (VISK § 459).

Esimerkeissä 98–100 *muslimiperheet*, *elintasopakolaiset* ja *pakolaiset* eivät näyttyädy niin agenttiivisina kuin edellisissä esimerkeissä 95–97. Kolehmainen (2010: 15) toteaa, että hänen analysoimiensa sääverbien yhteydessä eksistentiaalilauseiden partitiivissa ilmaistut osallistajat sijoittuvat agenttimaisuuden ja patienttimaisuuden välimaastoon: niitä eivät koske toisaalta mitkään protoagentin ja toisaalta myöskään mitkään protopatientin piirteet. Myös oman aineistoni esimerkit 98–100 voi hahmottaa kuuluvan agentin ja patientin välimaastoon. Kuten Kolehmainen (2010: 23) toteaa, vaikka eksistentiaalilauseen verbi ilmaisisi perusmerkityksessään toimintaa, tämä piirre jää e-lauseessa taka-alalle: liikeverbi ei ilmaise niinkään liikettä, vaan osallistujan ”tilassa olemisen tapaa”. Tai oikeastaan *tulla*- ja *saapua*-verbien kohdalla ilmaistaan siis olemaan tulemista: maahanmuuttajat tuntuvat ilmestyvän jostakin.

Eksistentiaalilauseen muottiin kuuluu myös, että lause alkaa paikanilmauksella (VISK § 893). Esimerkeille 98–100 onkin myös yhteistä se, että ne alkavat paikanilmauksella *Suomi* tai *tänne*. Paikanilmaus on siis teemapaikassa: se esitetään ensin ja tärkeämpänä. Näkökulma on siis täällä Suomessa, josta katsotaan tänne tulevia maahanmuuttajavirtoja. Näkökulma tulee toki ilmi verbistäkin: kuten Pajunen (2001: 207) toteaa, verbi *saapua* fokusoi päätepidettä, joka on tässä siis Suomi. Samaan tapaan näkökulma on mukana verbissä *tulla*, joka on deiktinen liikeverbi, jolla koodataan liikettä suhteessa

puhujan näkökulmaan (mts. 209). Tämä näkökulma on selvä myös esimerkeissä 95–97, joissa *tullaan ja tunkeudutaan Suomeen*.

Kaikkein useimmin maahanmuuttajat ovat kuitenkin (myös) maahantuloa ilmaisevien verbien yhteydessä objekteina, kuljettamisverbien kohteina. Tällöin he ovat selkeästi PATIENTTEJA: heitä *raahataan, haalitaan, haetaan ja tuodaan*.

- 101) Ei tuokaan mikään hyvä idea ole, sillä suomalaisiltakin puuttuu täällä työpaikkoja. Siten ei ole mitään järkeä **raahata uusia työttömiä** ulkomailta. (K3)
- 102) Joten onko järkeä **haalialia tänne sellaista väkeä** joka ei halua kotoutua??? (K2)
- 103) Paras tapa paikata työvoimapulaa on **tuoda maahan humanitaarisia maahanmuuttajia** elelemään sosiaaliturvalla. (K2)
- 104) Se että nopeasti velkaantuvaan maahan **haalitaan sopeutumiskyvyttömiä ihmisiä** muualta maailmasta loisisaan sosiaaliturvalla kehdosta hautaan ei ole millään järkisyillä perusteltavissa. (K4)
- 105) Samaa ei voi sanoa läheskään kaikista **elintasoturisteista joita tänne päästetään tai haetaan**. (K2)

Esimerkeissä 101–105 kaikki maahanmuuttajien omavoimaisuus, aloitteellisuus ja jopa elollisuus on poissa. Heidät esitetään siirreltävänä, raahattavana ja haalittavana massana. Kiinnostavaa on myös, miten missään esimerkeistä 101–105 toimijaa tai toimijoita ei ole eksplisiittisesti ilmaistu: esimerkeissä 101–102 on käytetty nollapersoonaa ja esimerkeissä 104–105 passiivia. Toimija on siis häivytetty – ehkä siksi, koska kirjoittaja ei sitä itsekään tiedä, tai siksi, ettei kirjoittaja halua tuoda sitä esiin. Tärkeämpää esimerkeissä tuntuukin olevan toiminta (*raahaaminen, haaliminen*) sekä sen kohde (*uudet työttömät, humanitaariset maahanmuuttajat* jne.) kuin toiminnan toteuttaja.

Nollapersoonalauseessa sanottu koskee vähintään puhujaa tai kuulijaa, ja samalla se kuitenkin yleistetään (VISK § 1347). Esimerkeissä 101 ja 102 voisikin hahmottaa, että sanottu koskee esimerkiksi puhujan meitä: *meidän ei ole järkeä raahata, onko meidän järkeä haalia*. Toisaalta voidaan puhua myös yleisesti: yleisesti ei ole järkeä.

Esimerkeissä 104 ja 105 on siis käytetty yksipersoonaista passiivia. Yksipersoonaisella passiivilauseella kuvataan tilanteita, joissa on tekijä tai muu keskeinen vastaava osallistuja, mutta sen identiteetti jää kuitenkin auki – passiivilause on siis vähemmän yksityiskohtainen kuvaus tilanteesta kuin aktiivilause (VISK § 1315). Esimerkeissä 104

ja 105 onkin selkeää, että *haalimisen, päästämisen ja hakemisen* toteuttaa jokin toimija, mutta sitä ei spesifioida.

Esimerkissä 105 on kiinnostavaa myös kahden verbin rinnastus *päästetään tai haetaan*. Kirjoittaja esittää yhtä aikaa mahdolliseksi kummankinlaisen tilanteen: sekä sen, että *elintasoturisti* tulee aktiivisesti itse ja hänet *päästetään* tulemaan, ja sen, että tämä on aloitteeton *hakemisen* kohde. *Päästää*-verbi esiintyy myös seuraavissa esimerkeissä:

- 106) sitä paitsi **meil on velvollisuus päästää** muslimit ja afrikkalaiset suomeen kun ne sotii siel kotimaissaan (K3)
- 107) Kyse on siitä, että **nykyinen huono politiikka päästää** maahan paljon sellaisia ihmisiä, joita ei kiinnosta työ tai opiskelu vaan loisiminen ja rikosten tehtaileminen. (K1)

Esimerkissä 106 sanotaan, että *meillä on velvollisuus päästää muslimit ja afrikkalaiset suomeen* ja esimerkissä 107 *nykyinen huono politiikka päästää maahan paljon sellaisia ihmisiä, joita --*. Näissäkin esimerkeissä maahanmuuttajat (*muslimit ja afrikkalaiset; ihmiset, joita ei kiinnosta työ tai opiskelu vaan loisiminen ja rikosten tehtaileminen*) ovat PATIENTIN roolissa, mutta lauseissa on myös eksplisiitit AGENTIT: *me ja huono politiikka*. Näissä esimerkeissä toimijaa ei siis ole häivytetty, joskin metonyyminen *huono politiikka* kätkee sen, ketkä ihmistoimijat ovat ”päästämisen” takana.

Hart (2011: 279–280) toteaa, että hänen tarkastelemassaan maahanmuuttovastaisessa diskurssissa on yleistä kuvata lupaa ja päästämistä (esim. *let-* ja *allow-*verbeillä). Kuva rakennetaan niin, että entiteetti, joka on ennen pidetty ulkopuolella, päästetään nyt tulemaan, kun este on poistettu (mp.). Tällaisen kuvan rakentavat myös aineistoni esimerkit 105, 106 ja 107.

6.2.2 Eläminen: *elää vai olla elätettävänä*

Toinen toimintatyyppi, jossa maahanmuuttajat näytetään toisinaan agenttiivisina, on elämistä kuvaavat verbit, kuten *elää*.

- 108) Tästä olen jyrkästi eri mieltä. Tietyissä kulttuureissa menestys tarkoittaa sitä että **voi elää toisten kustannuksella** työtä tekemättä. Näiden kulttuurien edustajia on runsaasti saapunut myös Suomeen, toiset viime vuosina, toiset satoja vuosia sitten. (K2)
- 109) kaikki eivät todellakaan sotaa pakoon ole lähteneet vaan tullee paapottavaksi. ja kehtaavat vielä naureskella kun **saavat elää mukavasti suomalaisten rahoilla**. (K1)

Esimerkissä 108 *voidaan elää toisten kustannuksella* ja esimerkissä 109 *saadaan elää suomalaisten rahoilla*. Eläminen (toisten kustannuksella tai ei) ei ole kovin aktiivista toimintaa, vaan olemista. Esimerkeissä 108 ja 109 (implisiittinen) eläjä hahmottuu kuitenkin enemmän agenttiiviseksi kuin patientiksi, asettuen kuitenkin jonnekin roolien välimaastoon. Esimerkissä 108 on nollasubjekti ja esimerkissä 109 anaforinen nolla, mutta kummassakaan ei ole vaikea tulkita, että tekijä on muualta Suomeen tuleva, eli maahanmuuttaja.

Oleellista esimerkeissä 108 ja 109 on se, kuinka suurella tahdolla ja päämääräisellä toiminnalla toimijan ajatellaan olevan tilanteessa, jossa *elää toisten kustannuksella* tai *suomalaisten rahoilla*. Ainakin tällä ”eläjällä” voi katsoa olevan HYÖTYJÄN rooli. Lisäksi, jos toiminta katsotaan suunnitelluksi, niin hänellä on ROISTON rooli – kuluttaahan tämä toisten rahoja. Suomalaiset sen sijaan esitetään UHRIN roolissa: niinä, joiden rahoilla ja kustannuksella eletään.

Molemmissa esimerkeissä 108 ja 109 on modaaliverbi, esimerkissä 108 *voida* ja esimerkissä 109 *saada*, jotka ovat molemmat tässä merkityksessä ’on mahdollista’. Tilanne kuvataan niin, että maahanmuuttajat ovat saaneet järjestettyä itsensä tilanteeseen, jossa heidän on mahdollista *elää toisten kustannuksella* ja *suomalaisten rahoilla*.

Toisten kustannuksella eläminen esitetään myös verbeillä *makoilla* ja *loisia*.

110) Täällä jo valmiina työttöminä olevat **muukalaiset senkuin vain makoilevat**. (K2)

111) Tästä voidaan nähdä, että **muslimi loisii** jopa omassa maassaan. (K2)

Makaamisverbi *makoilla* koodaa makuuasennossa olemista (Pajunen 2001: 115), mutta tässä esimerkissä 110 sitä käytetään ennemminkin metaforisesti. Kirjoittaja ei väitä, että *muukalaiset* ovat ainoastaan makuuasennossa, vaan hän käyttää verbiä *makoilla* vastakohtana jonkin – oletettavasti töiden – tekemiselle. Verbin *loisia* Pajunen (2001: 117) listaa negatiivisen arvovarauksen sisältäväksi elämisverbiksi. Maahanmuuttajien eläminen kuvataan siis negatiiviseen sävyyn.

Toisten kustannuksella eläminen sekä *makoilu* ja *loisiminen* ovat teemoja, jotka nousevat keskustelussa esiin ja joita paheksutaan. Nehän liittyvät työttömyyteen, jota käsittelin määritteiden kohdalla (alaluku 4.2) ja joka on yksi yleisimpiä ja keskeisiä maahanmuuttokeskusteluun liittyviä teemoja. Lisäksi *makoilun* ja *loisimisen* paheksumisen voisi ajatella liittyvän siihen, miten maahanmuuttajilta odotetaan kiitollisuutta ja

arvostusta nauttimaan oikeuksia vastaan (Blommaert & Verschueren 1988: 84). Maahanmuuttajien tuottamaton oleilu esitetään huomattavasti pöyristyttävämpänä kuin esimerkiksi syntyperäisten suomalaisten, koska maahanmuuttajilta odotetaan kiitollisuutta ja arvostusta uutta kotimaataan kohtaan.

Edellisiä patienttimaisempina maahanmuuttajat näyttäytyvät ollessaan toiminnan kohteita verbin *elättää* yhteydessä.

- 112) **Kestääkö kansantaloutemme elättää** uusia ja jo olevia mamukkeja. (K3)
- 113) Suomella oli velvollisuus ottaa Valjakkala vastaan. Sen sijaan **meillä ei ole** mitään **velvollisuutta elättää** esim. veronmaksajien rahoilla loisivia ja rikoksia tehtailevia somaleja. (K4)
- 114) Jos maahanmuuttaja työllistyy Suomessa joku suomalainen jää työttömäksi. Jos maahanmuuttaja ei työllisty, **suomalaisten pitää elättää hänet**. (K1)

Esimerkissä 112 kysytään, *kestääkö kansantaloutemme elättää mamukkeja?* Interrogatiivilauseen elättämisen kohteena on *mamukit* ja elättäjänä, AGENTTINA, personifioitu *kansantaloutemme*. Esimerkissä 113 elättämisen kohteena taas on *somalit* ja elättäjänä *me* ja esimerkissä 114 kohteena *hän* eli *maahanmuuttaja* ja elättäjänä *suomalaiset*.

Esimerkissä 113 kielletään meidän (kirjoittajan sisäryhmä) velvollisuus elättämisen: *meillä ei ole mitään velvollisuutta elättää*. Kirjoittaja haluaa kumota sen velvoitteen, joka tuntuu tulleen epäreilusti ja ilman syytä, mutta johon *me*-ryhmä on lähtenyt mukaan.

Esimerkissä 114 nesessiiviverbi *pitää* kuvaa elättämisen pakkoa: *suomalaisten pitää elättää hänet* [=maahanmuuttaja]. Esimerkissä siis pakko kohdistuu *suomalaiseen* ja *maahanmuuttaja* on pakon velvoittaman toiminnan kohde. Kuten Laitinen (1992: 191) toteaa, indikatiivimuotoisen dynaamisen nesessiiviverbin semantiikkaan kuuluu tieto siitä, että valtapeli on jo käyty: subjektin tarkoitteena oleva olio on alistunut tai suostunut toteuttamaan infinitiivin sisältöä. Esimerkin subjektin tarkoite näyttääkin alistuneelta kohtaloonsa, josta ei voi enää neuvotella.

Esimerkistä 114 hahmottuva valtapeli on kiinnostava: maahanmuuttaja on toiminnan kohde, PATIENTTI, jota ei esitetä vastuullisena tai tahdonalaisena toimijana. Inhimillisinä toimijoina ovat suomalaiset, joilla kuitenkin ei enää kuvatussa tilanteessa ole neuvottelunvaraa omasta tilanteestaan, vaan heihin kohdistuva velvollisuus on välttämättömyyden: heidän on elätettävä ja koulutettava maahanmuuttaja. Kuka tai mikä on siis aiheuttanut tämän pakon? Voiko itsemääräämisoikeutensa menettäneellä ja tahdottomalla

PATIENTILLA, maahanmuuttajalla, olla samaan aikaan sellainen valta, jota vastaan tietoinen suomalainen ei voi taistella?

Elättämisen lisäksi esiintyy myös sellainen verbi kuin *paapoa*, joka rakentaa enemmän tilannetta, jossa maahanmuuttajat tarvitsevat tai vaativat holhoamista ja opastamista.

- 115) Pistaa vaan vihaksi kun katselen kuinka **pakolaisavun virkailijat paapovat ja neuvovat uusia "Suomalaisia"**, kiva asunto on pakolaiskeskuksessa pedattuna ja laitettuna, jaakaapissa ruuat valmiina ja tulkki ja muut avut toimii, ja sitten kamppa pullahtaa tayteen kavereita Kongosta jotka kertoilevat kuinka kivaa on ja toivottavasti kohta muutkin sukulaiset onnistuvat Suomeen tulossa. (K4)

Esimerkissä 115 *pakolaisavun virkailijat paapovat ja neuvovat uusia "Suomalaisia"*. *Uudet "Suomalaiset"* (eli maahanmuuttajat) ovat paapomisen kohteina, PATIENTTEINA. Toiminta ja rooli on samanlainen kuin mitä nimityksellä *holhokki* rakennetaan (ks. alaluku 4.1.5): maahanmuuttajat ovat holhoamisen tarpeessa olevia, eivät täysin itsenäiseen toimintaan kykeneviä olioita.

Verbi *elättää* esiintyy kerran muodossa *elättää itsensä*:

- 116) Niitä **mamuja jotka** käyvät töissä, maksavat veroja ja **elättävät itsensä** ei tyypillisesti syrjitä ryhmänä eikä yksilöinä. (K5)

Esimerkissä 116 *mamut* ovat agenttiivisia: he *käyvät töissä, maksavat veroja ja elättävät itsensä*. Toiminta on kuvattu restriktiivisellä relatiivilauseella, eli tällaiset maahanmuuttajat erotetaan muista. Näin siis AGENTIN roolissa kuvattu maahanmuuttaja on "hyvä", aktiivinen yhteiskunnan jäsen, kun taas PATIENTIN roolissa kuvattu maahanmuuttaja on "huono", yhteiskunnan elätti.

6.2.3 Rikokset, väkivalta, levottomuudet

Kuten jo alaluvussa 4.1.2 nostin esille, ryhmän *muslimit* kanssa esiintyy usein sellaisia kollokaatioita kuin *rikollisuus* ja *levottomuudet*. (Tästä myös Blommaert & Verschueren 1998: 67.) *Muslimeille* siis määrittyä ihan omat toimintansa: rikokset, laittomuudet ja levottomuudet. Pääosa toiminnoista, joissa *muslimit* esitetään agenttiivisina tai osallisina, liittyy näihin, ja toisaalta pääosa rikoksia ja levottomuuksia kuvaavista toiminnoista esiintyy *muslimeiden* yhteydessä. Nämä toiminnot esitetään usein myös määritteiden

avulla ja relatiivilausemäärittelyissä, joita kuvasin aiemmin. Nyt kuvaan muita rakenteita, joissa muslimit ja rikollisuus esiintyvät yhdessä.

Agenttiivisia *muslimit* ja *muslimimaista tulleet* ovat seuraavissa esimerkeissä:

- 117) Tästä kaikesta huolimatta muslimit eivät osoita pienintäkään kunnioitusta länsimaalaista yhteiskuntaa kohtaan, vaan he **lietsovat sitä vastaan vihaa** moskeijoissaan, **yrittävät kumota sen lait, tekevät kymmeniä/satoja kertoja enemmän rikoksia** kuin kantaväestö ja **eristäytyvät** gettoihinsa. (K2)
- 118) Tilastoista ja tutkimuksista käy ilmi, että suurin osa muslimeista kannattaa shariaa, iso osa (yli 50%) on työttömänä, ja muslimimaista tulleet **tekevät kymmeniä ja jopa satoja kertoja enemmän rikoksia** kuin kantaväestö. (K2)

Esimerkissä 117 *muslimit lietsovat vihaa, yrittävät kumota lait, tekevät kymmeniä/satoja kertoja enemmän rikoksia* ja *eristäytyvät*. Esimerkissä 118 *muslimimaista tulleet* niinkään *tekevät kymmeniä ja jopa satoja kertoja enemmän rikoksia*.

Rikosten tekemistä ei aina ilmaista näin suoraan, vaan rakenne on monimutkaisempi.

- 119) pitää ottaa huomioon myös rikoksista ja niihin liittyvistä oikeudenkäynneistä aiheutuneet kulut, joita mamut niiisiin paljon aiheuttavat. (K4)
- 120) **somaleilla on erittäin korkea risti syyllistyä rikoksiin**, kuten rikostilastoista käy ilmi. (K4)

Esimerkeissä 119 ja 120 tekijyyttä ei ole ilmaistu yksinkertaisesti subjekti+predikaattirakenteella, vaan monimutkaisemmin. Esimerkissä 119 puhutaan *rikoksista ja oikeudenkäynneistä aiheutuneista kuluista, joita mamut aiheuttavat* ja esimerkissä 120 puhutaan *somaleiden korkeasta riskistä syyllistyä rikoksiin*.

Toisinaan lauseen subjektina on inhimillisten toimijoiden sijasta *rikollisuus*:

- 121) Todellisuudessa Saksan kaupungit ovat täynnä **muslimien** gettoja, ja **maahanmuuttajien rikollisuus rehoittaa**. (K2)

Esimerkin 121 jälkimmäisen lauseen subjektina on elotontarkoitteinen *maahanmuuttajien rikollisuus*, joka *rehottaa*, ja jonka takana hahmotetaan inhimilliset toimijat. Metaforinen *rehottaa* luo kuvaa hallitsemattomasta, epätoivotusta ja nopeasti etenevästä leviämisestä; jonkinlaisesta rikkaruohojen hallitsemattomasta leviämisestä.

Myös seuraavassa esimerkissä on monimutkaisemmat seuraus- ja toimijasuhdet:

- 122) Tyytymättömyys lisääntyy molemmin puolin ja nämä **musmamukit saavat rahoitusta islamilaisista maista jotta saadaan aikaan levottomuuksia** ja omia omituisuuksiin liittyviä asioita, esim pyllistelyt päivittäin, sianlihan syöntikielto päiväkoteihin ja eri uskontojen ei kunnioittaminen. (K3)

Esimerkissä 122 on kausaaliketju, jolla ilmaistaan, että *musmamukit saavat rahoitusta islamilaisista maista jotta saadaan aikaan levottomuuksia*. Muslimeihin yhdistetään levottomuus ja muita ”omituisuuksiin liittyviä asioita”, joita kuvataan rahoitettavan islamilaisista maista.

Näissä rikoksia ja levottomuuden aiheuttamista kuvaavissa toiminnoissa *maahanmuuttajilla ja muslimeilla* on selkeä ROISTON rooli. He rakentuvat jopa hyvin prototyypisiksi ROISTOIKSI: rikollisiksi ja väkivaltaisiksi. Myös van Dijk (2000: 48) tulee maahanmuuttajia koskevia uutisia analysoidessaan tulokseen, että maahanmuuttajat representoidaan stereotyyppisesti normien ja lakien rikkojiksi; erilaisiksi ja poikkeaviksi sekä uhaksi *meille*. Uhan tuntu ja pelko näkyvät selkeästi seuraavassa esimerkissä:

- 123) Minä tunnen vihaa niitä kohtaan **jotka uhkaavat minua, perhettäni, sukuani, kaveritani, ja omaisuuttani**. Lisäksi tunnen vihaa niitä kohtaan **jotka uhkaavat isänmaani, ja niitä arvoja jotka tunnen omikseni** - vapaus, yhdenmukaisuus ja tasa-arvo. (K3)

Esimerkissä 123 puhutaan siis *niistä, jotka uhkaavat*. Vaikka kirjoittaja ei spesifioi, keitä ovat nämä *ne*, voi maahanmuuttokeskustelun kontekstissa ja esimerkiksi *isänmaan* ja omien arvojen esiintymisen yhteydessä tulkita, että kirjoittaja viittaa *niillä* maahanmuuttajiin, joilla on esimerkiksi erilaiset arvot.

6.2.4 Johdospassiivi *työllistyä*

Kuten jo aiemmin olen todennut, nousee työnteko toistuvasti esiin keskusteluissa. Niinpä aineistossa esiintyy suhteellisen usein myös töihin menon ja töiden saamisen kuvaamista ilmaiseva verbi *työllistyä*, joka on johdos transitiiiviverbistä *työllistää*. Merkittävä osa tällaisista *U*-vartaloisista verbeistä onkin verbikantaisia johdoksia. Tällaisen *U*-vartaloisen verbin voi katsoa muodostavan passiivin silloin, kun verbi on selvä johdos transitiiiviverbistä. Tällöin johdosta voidaan pitää tunnusmerkkisenä, ja passiivi on tunnusmerkkinen verbirakenne. (VISK § 1344.) Aineistossani tällaisia johdospassiiveja ovat verbin *työllistyä* lisäksi verbit *integroitua*, *sopeutua* ja *kotoutua*.

Tällainen johdospassiivissa käytetty verbi ilmaisee, että subjektitarkoitetta kohtaa verbin ilmaisema muutos, joka tapahtuu joko itsestään tai jonkin ilmiön tai ihmisen aikaansaamana (VISK § 1344). Näin siis esimerkiksi seuraavan esimerkin 124 lauseen *jos maahanmuuttaja työllistyy*, subjekti *maahanmuuttaja* on patienttimainen, työllistämisen (tai työllistymisen) kohde.

- 124) Jos maahanmuuttaja **työllistyy** Suomessa joku suomalainen jää työttömäksi. (K1)
- 125) Jos tosissasi luulet, että afrikkalainen tai palestiinalainen (Lähi-Itä, afgat, iran, irak jne) 0-tasoinen **työllistyy** olet väärässä. (K1)
- 126) Suurin osa Suomeen tulevista maahanmuuttajista ei **työllisty** vuosienkaan kuluessa, ja osa ei koskaan. (K2)
- 127) Kaikki maahanmuuttajat **työllistyvät** oikein hyvin. Ainakin historian valossa. (K2)

Kaikissa esimerkeissä 124–127 on verbinä *työllistyä*. Työn saanti tai töihin meno ilmaistaan aineistossa useimmin juuri *työllistyä*-verbillä, eikä *maahanmuuttaja* koskaan esimerkiksi *mene töihin*, *hanki töitä* tai *saa töitä* sen enempää kuin mikään taho myöskään *työllistäisi maahanmuuttajaa*. Töihin meno ja töiden saaminen on siis jonkinlainen automatiivinen tapahtuma, jonka aiheuttaja on piilotettu ja jonka kohde *maahanmuuttaja* on. *Maahanmuuttaja* siis käy ei-tahdonalaisesti ja oma-aloitteettomasti läpi muutoksen, jonka seurauksena muuttuu työtä tekemättömästä työtä tekeväksi.

Työllistyä-verbin kuvaamassa tapahtumassa *maahanmuuttajalla* on myös HYÖTYJÄN rooli: hän saa työpaikan.

Verbin *työllistyä* lisäksi aineistossa siis esiintyvät myös sellaiset verbit kuin *integroitua*, *sopeutua* ja *kotoutua*, joiden merkitykset ovat keskenään läheiset.

- 128) Niin merkel sanoi myös että mamujen(eräs ryhmä)olisi pitänyt tehdä lujemmin töitä **integroituakseen** saksan yhsteiskuntaan. (K2)
- 129) Siinähan se homman ydin on,kun itse **ei haluta sopeutua**,niin eihän siinä mikään rahamäärä auta. (K2)
- 130) Kotoutumisasiä on hyvin yksinkertainen: ne **kotoutuvat** jotka haluavat. Joten onko järkeä haalia tänne sellaista väkeä joka **ei halua kotoutua**??? Ihan aivokuollutta touhua. (K2)

Esimerkissä 128 *mamujen* olisi pitänyt tehdä töitä *integroituakseen*, esimerkissä 129 puhutaan siitä, miten *ei haluta sopeutua* ja esimerkissä 130 siitä, ketkä haluavat *kotoutua*.

Esimerkin 128 *integroituakseen* on refleksiivinen: *mamujen* olisi pitänyt tehdä töitä 'integroidakseen itsensä' yhteiskuntaan. Myös Blommaert ja Verschueren (1998: 112–113) puhuvat *integreren*-verbistä, jota käytetään usein refleksiivisesti (engl. *integrate themselves*). He kuvaavat *integroida*-verbiä prosessiverbiksi, joka kuvaa patientin muuttumisen yhdestä tilasta toiseen: ei-integroidusta integroiduksi, siirtymisen ulkopuolelta sisäpuolelle. Oleellista *integroida*-verbin kohdalla on, että AGENTIT ovat sisäpuolella oleva natiivien enemmistö ja PATIENTIT ulkopuolella oleva maahanmuuttajien vähemmistö. Sisäpuolella olevat siis ovat ne, jotka *integroivat* ulkopuolella olevat, eivätkä ulkopuolella olevat ole omavoimaisia toimijoita eikä heillä ole edes tietoa siitä, missä menee "ulkopuolen" ja "sisäpuolen" raja. (Mp.) Kun verbi muutetaan refleksiiviseksi, muotoon *integroitua*, siirretään vastuu natiiveilta maahanmuuttajille itselleen, minkä Blommaert ja Verschueren (mp.) kuvaavat epäreiluksi, sillä miten maahanmuuttaja voi olla vastuussa prosessista, jota kontrolloi "sisäpuolella" oleva natiivi.

Esimerkkien 129 ja 130 *sopeutua* ja *kotoutua* ovat samalla tavalla refleksiivisiä: 'kotouttaa itsensä' ja 'sopeuttaa itsensä' – taas vastuu prosessista siirretään maahanmuuttajille itselleen. Lisäksi esimerkeissä verbien kanssa esiintyy kieltomuodossa mentaaliverbi *haluta*: *ei haluta sopeutua* ja *ei halua kotoutua*. Näin prosessista tehdään vielä pelkästään maahanmuuttajan omasta halusta riippuvainen: *ne kotoutuvat jotka haluavat; jos ei itse haluta sopeutua, niin eihän siinä mikään rahamäärä auta*. Sisäpuolen AGENTTIEN kontrolloima prosessi onkin yhtäkkiä prosessi, joka riippuu vain ulkopuolen PATIENTTIEN haluamisesta: jos prosessi ei onnistu, syy on se, etteivät PATIENTIT *halunneet* sitä.

Ero *työllistyä*-verbin ja *integroitua*-, *sopeutua*- ja *kotoutua*-verbien välillä tuntuu olevan siis, että *työllistyä* esittää enemmän automatiivis-passiivisen prosessin, kun taas *integroitua*, *sopeutua* ja *kotoutua* ovat refleksiivisempiä. *Työllistyä*-verbille löytyy esimerkiksi sellaisia parafraaseja kuin *mennä töihin*, *hakea töitä* ja *hankkia töitä*, jolloin subjektilla on huomattavasti agenttiivisempi rooli.

6.3 Tarvitseminen ja hyödyttäminen: maahanmuuttajat välineellisenä arvona

Eräs aineistolleni tyypillinen piirre on maahanmuuttajista puhuminen heidän tarpeellisuutensa ja hyödyllisyytensä näkökulmasta. Tässä käytetään verbejä *tarvita*, *hyödyttää* ja *hyötyä* sekä predikaatiivirakennetta *olla hyötyä*.

Maahanmuuttajista puhutaan siis ensinnäkin *tarvita*-verbin yhteydessä. Lisäksi usein niin, että verbi on kysymys- tai kieltolauseessa: kysytään, mihin maahanmuuttajia tarvitaan, tai todetaan, ettei maahanmuuttajia tarvita. *Tarvita*-verbi onkin kieltohakuinen (VISK § 1637).

- 131) Olisko sulla ehdotuksia mistä Suomeen saisi työperäisiä maahanmuuttajia? Ja **mihin heitä tarvitaan** kun maassa on puoli miljoonaa työtöntä? (K2)
- 132) Suomi huijaa myös itseään: **Suomi tarvitsee maahanmuuttajia**... He tulevat työhön.... Väki vanhenee ja huoltosuhde huononee... **Mihin heitä tarvitaan?** Mihin työhön? Ei siistijän palkalla perhettä elätetä? (K2)

Esimerkeissä 131 ja 132 kysytään molemmissa: *mihin heitä* [=maahanmuuttajia] *tarvitaan?* Kysymyksellä haastetaan vastapuolta, ja samaan aikaan vastataan jo itse kysymykseen: ei heitä tarvita, koska *maassa on jo puoli miljoonaa työtöntä* ja koska *ei siistijän palkalla perhettä elätetä*. Esimerkin 132 kirjoittaja myös sanoo, että kun Suomi sanoo tarvitsevansa maahanmuuttajia, *Suomi huijaa itseään*; eli ei heitä oikeasti tarvita.

Seuraavassa esimerkissä *tarvita*-verbi taas on kieltolauseessa:

- 133) Saksa nousi monien sotien jälkeen uuteen kukoistukseen. **Silloin mamuja tarvittiin liukuhihnoille**. -- **Nyt mamuja ei enään tarvita** liukuhihnoilla. Koulutustaso on surkea ja siksi he ovat työttöminä.
(--)
Suomi ei tarvitse sosiaaliturvaloisijoita asuntoineen vaan reippaita hyvän työmoraalin omaavia ihmisiä. (K2)

Esimerkissä 133 *mamuja* ja *sosiaaliturvaloisijoita* *ei tarvita*. Esimerkissä kuvaillaan ensin Saksan aiempi tilanne: *silloin mamuja tarvittiin*, eli kuvataan tilanne, jolloin *mamut* ovat olleet tarpeellisia. Sen jälkeen kuvataan nykytilanne, jossa *mamuille* ei enää ole tarvetta: *nyt mamuja ei enään tarvita*. Esimerkin kommentissa toistetaan vielä myöhemmin: *Suomi ei tarvitse sosiaaliturvaloisijoita*.

Tarvitsemisen lisäksi puhutaan siitä, miten maahanmuuttajat eivät *hyödytä* ja heistä *ei ole hyötyä*, sekä kysytään, *mitä hyötyä* heistä on.

134) **Onhan näillä holhokeilla ollut aikaa jo yli 20 vuotta hyödyttää** Suomen yhteiskuntaa omalla panoksella. Vielä eivät kuitenkaan ole tehneet näin. (K2)

135) Työssäkävivistä maahanmuuttajistakaan **ei ole mitään hyötyä**. (K1)

136) Niin, "tekeminen" on avainsana. **Mitä hyötyä on niistä** jotka eivät tee? (K2)

Esimerkeissä 134–136 puhutaan siis siitä, miten maahanmuuttajista ei ole hyötyä. Maahanmuuttajat nähdään vain jonkinlaisena välineellisenä arvona ja hyödyttömänä massana, joka ei ole kovin agenttiivinen, eikä sen tahdonalaisuutta tai omavoimaisuuttakaan tuoda millään tavalla esiin.

Esimerkeille on yhteistä hyötyajattelu: maahanmuuttajaryhmien arvo mitataan sillä, onko heille tarvetta ja onko heistä hyötyä Suomessa. Taas kerran näkökulma on Suomessa ja suomalaisissa sekä meidän edussamme – siitä, mitä *maahanmuuttaja* tarvitsee, ei puhuta.

Keskinen et al. (2009: 14) puhuvatkin siitä, miten monia yhteiskunnallisia kysymyksiä tarkastellaan nykyään ensisijaisesti taloudellisesta näkökulmasta ja hyötyajattelu tuntuu olevan hyväksyttävä tapa puhua myös ihmisistä. Tällaisessa keskustelussa maahanmuuttajat nähdään nimenomaan usein pelkästään kustannuksena ja etenkin pakolaisia ja turvapaikanhakijoita pidetään ainoastaan taloudellisena rasitteena (mp.).

Hyötyajattelussa mitataan siis nimenomaan vain taloudellista hyötyä tai haittaa. Esimerkeissä 134–136 kyseenalaistettiin tai kiellettiin maahanmuuttajien hyöty, mutta myös silloin, kun heistä ajatellaan olevan hyötyä, puhutaan usein vain taloudellisista hyödyistä.

137) Työttömät ovatkin juuri yksi syy miksi **maahanmuutto Suomea** niin paljon **hyödyttää**. Kun väkimäärä kasvaa, kasvaa myös palvelujen, investointien ja tavaroiden kysyntä. (K2)

Esimerkissä 137 sanotaan, että *maahanmuutto hyödyttää Suomea*. Perusteluna on: *kun väkimäärä kasvaa, kasvaa myös palvelujen, investointien ja tavaroiden kysyntä*. Eli kun puhutaan maahanmuuton hyödyistä Suomelle, puhutaan juuri taloudellisista hyödyistä.

Toisinaan hyödyistä puhuttaessa taas on kuitenkin vaikeampi hahmottaa, millaista hyötyä kirjoittaja tarkoittaa.

- 138) Ei Suomeen tuoda "holhokkeja". Ne **700 vuosittaista pakolaista** jotka sopimuksen mukaan Suomeen otetaan, **tulevat** varmasti aikanaan **hyödyttämään** yhteiskuntaa omalla panoksellaan. (K2)
- 139) Kun siihen maahanmuuttoon kuuluisi, että noudattaa lakeja, kunnioittaa maata, maan tapoja (kuten naisten tasa-arvoisuus) ja kulttuuria, ei vaadi erityiskohtelua ja antaa panoksensa hyvän ja toimivan yhteiskunnan toimivuuden eteen, niin **voisi hyötyä ollakin**. (K1)

Esimerkissä 138 sanotaan, että *700 vuosittaista pakolaista tulevat hyödyttämään yhteiskuntaa omalla panoksellaan*. Se jää kuitenkin sanomatta, millaisista hyödyistä on kyse. Esimerkissä 139 kirjoittaja luettelee, mitä kaikkea kuuluu siihen, että maahanmuuttajasta *voisi hyötyä ollakin: noudattaa lakeja, kunnioittaa maata, maan tapoja ja kulttuuria, ei vaadi erityiskohtelua ja antaa panoksensa hyvän ja toimivan yhteiskunnan toimivuuden eteen*. Taloudellisten hyötyjen lisäksi tarkastellaan siis välillä myös muita hyötyjä, mutta suppeasti.

Keskinen et al. (2009: 15) kysyvätkin, miksei taloudellisen näkökulman lisäksi lasketa arvoa niille muille hyödyille, joita Suomeen muuttaneista on. Näitä ovat esimerkiksi valmiutemme kohdata kulttuurieroja tai ymmärtää rasismin eri ilmenemismuotoja. Lisäksi Suomeen tulijat mm. muistuttavat meitä siitä, miten maailma ympärillämme on muuttunut ja muualla tapahtuvat asiat koskevat väistämättä myös meitä. (Mp.) Lisäksi voisi pohtia esimerkiksi kansainvälisen verkostoitumisen ja kielitaidon mahdollisia hyötyjä. Näitä hyötyjä ei pohdita ollenkaan aineistossani, vaan maahanmuuttajat välineenä ja aineksena näkevä hyötyajattelu on lisäksi niin kapea, että se ulottuu lähes pelkästään taloudellisiin hyötyihin ja haittoihin.

Maahanmuuttajilla nähdään siis olevan vain välineellistä arvoa, jota mitataan taloudellisten hyötyjen kautta: he ovat jotakin ei-inhimillistä ainesta, jota voidaan käyttää yhteiskunnan taloudelliseen hyvinvointiin, tai jos ei voida, niin he ovat ainoastaan rahallinen rasite. Tällaisessa käsitteistystavassa kaikki maahanmuuttajien inhimilliset piirteet sekä omavoimaisuus ja toimintakyky on piilotettu.

6.4 Yhteenvetoa

Tässä alaluvussa vedän yhteen havaintojani semanttisista rooleista ja toiminnoista sekä pohdin niiden linkittymistä laajempiin keskustelun kokonaisuuksiin.

Kaikkea yllä käsittelemääni tuntuu yhdistävän yksi seikka: taloudellinen näkökulma. Nämä myös linkittyvät läheisesti tarkastelemiini nimityksiin, määritteisiin ja restriktiivisten relatiivilauseiden rakentamiseen.

Toistuvia toiminta- ja verbityyppejä ovat aineistossani siis maahanmuuttajien maahantuloa ja elämistä kuvaavat verbit; rikoksia, laittomuuksia ja levottomuuksia kuvaavat verbit ja toiminnot sekä *työllistyä*-verbi ja muut U-johdosverbit. Näiden lisäksi toistuvaa on maahanmuuttajista puhuminen tarvitsemis- ja hyötynäkökulmasta. Maahanmuuttajat kuvataan agenttiivisina useimmiten saapumisverbien yhteydessä, toisten kustannuksella elämisen yhteydessä ja rikosten yhteydessä. Useimmin maahanmuuttajat ovat kuitenkin patiettimaisia, esimerkiksi maahan tullessaan usein tuomisen kohteina, elämisessäkin elättämisen kohteina ja työn saannin kohdalla työllistymisen kohteina. Hyötyajattelussa maahanmuuttajat nähdään välineenä, hyödyttäjänä tai haittaajana, jonka arvoa mitataan vain taloudellisesti.

Se tapa, jolla useita toimintoja kuvataan, ja se, millaisissa rooleissa eri toimijat esitetään, linkittyvät laajemmin koko käytävän keskustelun tematiikkaan. Toistuva ja jatkuva teema aineistoni keskusteluissa tuntuu olevan maahanmuuton vastustajien pyrkimys paljastaa ”totuus” – tai siis se, minkä he itse hahmottavat totuudeksi. Maahanmuuton vastustajien mielestä maahanmuuttajat naamioituvat viattomiksi avuntarvitsijoiksi ja naiivit ja epärationaaliset (nais-)ihmiset eivät näe tämän naamion taakse, vaan pitävät roistomaisia maahanmuuttajia uhreina ja paapomisen tarpeessa olevina, vaikka nämä oikeasti ovat vain helpon elämän perässä ja haluavat tehdä rikoksia.

Vastustajien kommentissaan kuvaamiin maahanmuuttajiin voisi siis soveltaa myyttisten roolien VALESANKARIN roolia: kirjoittaja tuntuu haluavan paljastaa, että se, joka ”tuodaan” Suomeen ei olekaan hyvä vaan paha. Toisaalta VALESANKARIN rooli ei kuvaa täysin onnistuneesti sitä, millaisessa roolissa maahanmuuttajat esitetään, niinpä lisään rooleihin vielä VALEUHRIN roolin, jolla kuvaan tässä nyt henkilöä, joka ei ole oikea UHRI vaan on naamioitunut sellaiseksi. Maahanmuuton vastustajat siis haluavat paljastaa UHREINA pidetyt maahanmuuttajat VALEUHREIKSI.

Vastustajien tavoitteena on siis herätellä. He myös näkevät suomalaiset UHRIN roolissa; joinain, joita käytetään häikäilemättä hyväksi ilman, että he olisivat voineet tilanteelle mitään. Nyt suomalaiset halutaan pois UHRIN roolista ja heidän olisi taisteltava itsensä SANKAREIKSI. Onko niin, kuten Sarhima (2006: 447) toteaa oman tutkimuksensa kohdalla, että ”UHRISTA SANKARIKSI muuntuu vain se, joka lopulta

uskaltaa”? Myös van Dijk (2000: 48) huomaa, että maahanmuuttajauutisissa *me* ryhmänä tai kansakuntana esitetään usein uhrin roolissa.

7 Lopuksi

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut maahanmuuttokeskustelua erilaisista näkökulmista. Aluksi tarkastelin niitä tapoja, joilla maahanmuuttajaryhmää ja -ryhmiä nimetään aineistossani: millaisia erilaisia nimeämisen tapoja on, mitä eri nimityksillä tehdään, millaiset ryhmät eri nimitykset rajaavat ja rakentavat sekä millaisia kehyksiä, asenteita ja mielikuvia milläkin nimityksellä aktivoidaan. Nimitykset olen jakanut viiteen eri ryhmään: *maahanmuuttaja* ja sen muunnelmat, etnonymit, ulkomaalaisuuteen ja toiseuteen viittaavat, pakolaistermit sekä kreatiiviset ja metaforiset ilmaukset. Nimitysten jälkeen tarkastelin sitä, millaisia määritteitä nimitykset aineistossani saavat; tärkeimmiksi nousi työn tekoon ja tekemättömyyteen liittyvät määritteet sekä yleisesti maahanmuuttajan ”huonoutta” ja ”hyvyyttä” korostavat määritteet. Viimeisessä luvun 4 alaluvussa käsitteelin sitä, miten työnteko ja tekemättömyys sekä esimerkiksi rikokset ja levottomuudet rakennetaan ryhmien ominaisuuksiksi *ihmiset, jotka* -tyyppisillä restriktiivisillä relaatiivilauseilla.

Luvussa 5 käsitteelin muiden kuin maahanmuuttajaryhmien nimeämistä. Huomasin, että maahanmuuttodiskurssin osapuolet, puolustajat ja vastustajat, nimeävät toisiaan ensinnäkin poliittisten puolueiden ja näkemysten perusteella: vastustajat nimetään *persuiksi* ja puolustajat mm. *vihervasureiksi*. Näiden lisäksi vastustajia nimetään esimerkiksi *vihaajiksi, rasisteiksi ja junteiksi* – rakennetaan kuvaa vihaavista (yleensä miespuolisista) rasisteista, joilla ei ole tarpeeksi tietoa asioista. Puolustajia taas nimetään esimerkiksi *kiihkoilijoiksi, mamuhyysäriämmiksi ja kukkahattutädeiksi*, joilla rakennetaan kuvaa naiiveista, kiihkomielisistä ja todellisuudesta irti olevista naisista. Halventavat, pejoratiiviset kategorianimitykset siis kutsuvat toisiaan keskusteluun. Huomionarvoista on myös se, miten väittely muotoutuu myös miehet vastaan naiset -asetelmaksi.

Näiden jälkeen loin lyhyen katsauksen siihen, millaisia muita ryhmiä maahanmuutosta keskustelu nostaa esiin. Keskusteluun tulee esimerkiksi politiikkaan liittyviä toimijoita, kuten *päätäjät* ja *poliitikot*, sellaisia personifioituja metonymisiä ryhmiä kuin *Suomi* ja *länsimaat* sekä maahanmuuttajien vertailukohdaksi *suomalaiset*.

Toimintoja ja rooleja -luvussa pääsin tarkastelemaan aineistolleni tyypillisiä toimintoja sekä maahanmuuttajien ja muiden ryhmien rooleja niissä. Tarkastelin maahan-tuloa, elämistä, työllistymistä ja integroitumista sekä rikoksia kuvaavia toimintoja ja verbejä. Lisäksi pohdin aineistolleni tyypillistä hyötyajattelua.

Kautta koko tämä tutkielman nousevat esiin sellaiset teemat kuin työnteko ja ta-loudellinen hyötynäkökulma. Esimerkiksi toisten hyväksikäyttö – loisiminen – nousee esiin eri tasoilla läpi tutkielman: se tulee esille nimityksessä *loinen*, määritteessä *loisiva* ja toiminnassa *loisia*. Työnteko ja työttömyys ilmaistaan lisäksi määritteillä *työtä tekevä* tai *työtön* sekä töihin menoa kuvataan verbillä *työllistyä*.

Myös politiikka nousee esiin siellä täällä. Se näkyy erityisesti siinä, miten keskus-telun osapuolet nimittävät toisiaan esimerkiksi *persuiksi* ja *vihervasureiksi*. Lisäksi ai-neistossani esiintyy sellaisia ryhmiä kuin *poliitikot* ja *päättäjät* – maahanmuutosta kes-kustelu tuo mukanaan poliittisia toimijoita. Poliitikoihin ja päättäjiin suhtaudutaan ne-gatiivisesti, mutta jopa yllättävää on, ettei heitä haukuta sen enempää. Paljon suurempaa halventamista saavat osakseen maahanmuuton puolustajat, kuten *kukkahattutädit*, *vihervemakot* ja *mamuhuysäriämmät*. Näiden nimitysten kohdalla on kuitenkin oleellista huomata, että vaikka käsittelin niitä keskustelun osapuolten kohdalla, niin niillä voidaan myös viitata – ja selvästi myös viitataan – korkeissa viroissa olleisiin ja asioista päättä-neisiin tai keskustelleisiin henkilöihin. Myös siis *mamuhuysäriämmä* voi kuulua ryh-miin *päättäjät* tai *poliitikot*.

Oleellista tässä tutkielmassa on myös yleistäminen, geneeristäminen, jota tapah-tuu, kun puhutaan ryhmistä homogeenisinä ryhminä. Koko ryhmän ajatellaan toimivan samalla tavalla tai olevan samanlaisia. Yksittäisen henkilön tekemiset tai ominaisuudet yleistetään koskemaan koko ryhmää ja toisaalta ryhmän tyypillisiksi havaitut ominai-suudet hahmotetaan koskemaan jokaista ryhmän jäsentä. Geneeristäminen liittyy usein ulkoryhmä-ajatteluun, ja sisäryhmä/ulkoryhmä-jaottelu, jako *meihin* ja *heihin* tai *teihin*, näkyy esimerkeissä läpi tutkielman.

Liebkind (1996: 202) on todennut, että Suomessa julkisuudessa esiintyvät kieltei-set asenteet ulkomaalaisia kohtaan noudattavat samaa kaavaa kuin muuallakin Euroo-passa; niissä näkyvät kaikki ne yleiset ulkomaalaisiin kohdistuvat syytökset, jotka ovat tyypillisiä taloudellisen laman aikana. Liebkind (mp.) viittaa vuoden 1983 Euroopan neuvoston parlamenttikokouksen luettelemaan syytöksiin [suositus no. 968], jotka tuo-mittiin epäoikeudenmukaisina ja muukalaisvihamielisyyttä lietsovina. Näitä ovat:

- a. *taloudelliset syytökset*: ulkomaalaisten väitetään vievän omille kansalaisille kuuluvia työpaikkoja
 - b. *sosiaaliset syytökset*: ulkomaalaisia ja heidän perheitään syytetään sellaisten omien kansalaisten rahoittamien sosiaalietujen ja asuntojen saamisesta, jotka kuuluisivat oman maan kansalaisille
 - c. *moraaliset syytökset*: ulkomaalaisia syytetään väkivallan ja rikollisuuden lisääntymisestä
 - d. *koulutukselliset syytökset*: ulkomaalaisten lasten väitetään estävän normaalin koulutyön etenemisen.
- (Liebkind 1996: 202)

Yllä olevista syytöksistä etenkin kohdat a–c toistuvat omassa aineistossani tiheään. Nämä nousevat esiin niin nimityksissä, määritteissä kuin toiminnoissa ja rooleissa, joita olen tässä tutkielmassa analysoinut.

Euroopan neuvoston parlamenttikokous on luetellut yllä olevat syytteet jo vuonna 1983, ja vuonna 1996 Liebkind on todennut että Suomessa julkisuudessa esiintyvät kielteiset asenteet heijastavat näitä samoja syytteitä. Kuten tässä tutkielmassa tulee ilmi, samat syytökset ja asenteet esiintyvät maahanmuuttoaiheisissa keskusteluissa tälläkin hetkellä. Analysoimani pieni otos Suomi24-sivuston keskustelufoorumilta noudattelee siis samaa kaavaa, kuin mitä laajempi eurooppalainen maahanmuuttodiskurssi on kulkenut jo kauan.

Huomion arvoista on, ettei d-kohdan syytöksiä, *koulutuksellisia syytöksiä*, näy esitettävän aineistossani. Vaikuttaako esimerkiksi suomalainen peruskoulujärjestelmä tähän? Tai se, että Suomessa maahanmuuttajien määrä on vielä varsin pieni moniin muihin Euroopan maihin verrattuna, joten etenkin pääkaupunkiseudun ulkopuolella heitä ei niin paljoa koululuokissa näy?

Sen lisäksi, että maahanmuuton vastustajat toistavat samoja syytöksiä, ovat ryhmän rakentamisen ja kuvaamisen tavat yhteydessä näihin. Maahanmuuton vastustajat tuovat negatiiviset asenteensa ja vihansa eksplisiittisesti esiin, mutta huomattavaa on, että maahanmuuttajien käsitteistäminen on usein hyvin samanlaista sekä puolustajien että vastustajien kommentoissa. Myös Blommaert ja Verschueren (1998: 13) osoittavat tutkimuksessaan, että itseään suvaitsevana pitävän enemmistön kieli ja retoriikka ilmentää pohjimmiltaan hyvin samanlaista suvaitsemattomuutta, kuin mitä äärioikeistolaisilla radikaaleilla rasisti- ja nationalistiryhmillä on tapana ilmaista eksplisiittisesti.

Tässä tutkielmassa tulee esiin se, että vaikka puolustajien puheenvuoroista puuttuvat mm. kaikki räikeästi negatiivista konnotaatiota kantavat nimitykset ja määritteet,

negatiivissävyiset siirtymis- tai elämisverbit sekä rikoksista ja levottomuuksista puhuminen maahanmuuttajien yhteydessä, hahmottuu ns. neutraalimman puheen takana samanlaisia hahmotus- ja käsitteistystapoja kuin vastustajillakin. Maahanmuuttajia verrataan suomalaisiin ja asetetaan näiden vastakohtaksi, ryhmiä valitaan nimetä maantieteellisen alkuperän perusteella, etnonymyjä käytetään stereotyyppeinä, ryhmät rakennetaan homogeenisiksi ulkoryhmiksi, maahanmuuttajat esitetään usein patienttimaisina toiminnan kohteita ja heistä puhutaan taloudellisen hyödyn näkökulmasta. Mielestäni vihamielisten syytösten tarkastelun lisäksi on tärkeää – ellei jopa tärkeämpää – pureutua juuri niihin ensisilmäyksellä neutraaleilta ja objektiivisilta näyttäviin tapoihin puhua ilmiöistä, ihmisistä ja maailmasta.

Maahanmuuttodiskurssin tutkimisessa riittää työnsarkaa. Jo pelkästään tämän oman aineistoni kohdalla olisi riittänyt roimasti lisää tutkittavaa. Jouduin rajaamaan tämän tutkielman ulkopuolelle esimerkiksi tarkastelun siitä, miten eri ryhmiä luonnehditaan. Lisäksi eräs oleellinen asia, jota aineistoni keskusteluista olisi ollut kiinnostavaa tutkia, on niiden argumentointi ja retoriikka: miten keskustelijat argumentoivat, millaisia ovat argumentit ja argumentointistrategiat.

Maahanmuuttokeskustelun retoriikan tutkiminen onkin se, jota tässä innokkaimmin ehdotan jatkotutkimusaiheeksi. Koska keskustelua maahanmuutosta käydään hyvin monella kanavalla ja foorumilla sekä siitä keskustelevat hyvin erilaiset ihmiset eri asiantuntijapositioneista, eri taustoista, eri näkökulmista ja erilaisin tavoittein, ei aineistoa tällaiselle tutkimukselle ole vaikea saada. Hedelmällisintä varmaankin olisi pureutua erilaisiin maahanmuuttodiskurssin esiintymismuotoihin: sekä asiantuntija- että maallikko-puheenvuoroihin, sekä virallisiin kannanottoihin että juuri tämän tutkielman analyysin kohteena oleviin jokapäiväisiin verkkokeskusteluihin.

Suomen monikulttuurisuudessa ja -muotoisuudessa tarvitsemme ilmiöön liittyvää tutkimusta, myös lingvististä sellaista. Ajattelen, että on tärkeää tuoda näkyväksi – ja mahdollisuuksien mukaan myös purkaa – niitä käsitteistyyksiä, joilla kuvaamme maahanmuuttoa, sekä niihin liittyviä ideologioita ja asenteita, joita huomaamattamme uusinnamme kielenkäytössä. Kuten jo tämän tutkielman alkupuolella totesin, kieli ei pelkästään heijasta todellisuutta, vaan se myös rakentaa sitä. Millaisen maahanmuuton todellisuuden me haluamme rakentaa?

Lähteet

Aineistolähteet

- K1 = Keskusteluketju ”Päätäkää jo kummin päin se on!”
<http://keskustelu.suomi24.fi/node/11684851> [viitattu 12.9.2014]
- K2 = Keskusteluketju ”Saksa epäonnistunut täysin monikulttuurisena maana”:
<http://keskustelu.suomi24.fi/node/11524402> [viitattu 12.9.2014]
- K3 = Keskusteluketju ”Jättäkää mamut jo rauhaan!!!”
<http://keskustelu.suomi24.fi/node/11669159> [viitattu 12.9.2014]
- K4 = Keskusteluketju ”Mamun hinta.”
<http://keskustelu.suomi24.fi/node/11746132> [viitattu 12.9.2014]
- K5 = Keskusteluketju ”Maahanmuuttovastainen aika suomessa alkanut!”
<http://keskustelu.suomi24.fi/node/11898455> [viitattu 12.9.2014]

Kirjallisuus- ja verkkolähteet

- ANTTILA, MIRKA 2009: ”Että somalin ainoa ominaisuus on se, että hän on somali.”
Kuvailu ja nimeäminen maahanmuuttajahaastatteluissa. Pro gradu -tutkielma,
suomen kieli. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- BEAUVOIR, SIMONE DE 1980 [1949]: *Toinen sukupuoli* [Ranskankielisestä teoksesta
Le deuxième sexe I et II lyhentäen suomentanut Annikki Suni.] Helsinki: Kir-
jayhtymä
- BLOMMAERT, JAN – JEF VERSCHUEREN 1998: *Debating diversity. Analysing the
discourse of tolerance*. London: Routledge.
- BLOMQUIST, OUTI 1992: ”Äkkiä mustat olivat Valkealassa.” Pakolaiskeskustelun
lingvististä analyysia. Pro gradu -tutkielma, suomen kieli. Helsinki: Helsingin
yliopisto.
- 1996: Mustien on määrä viipyä Valkealassa enintään kuukauden. Pakolaiset
suomalaisissa sanomalehdissä. – Jyrki Kalliokoski (toim.), *Teksti ja ideologia.
Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*. Kieli 9 s. 131–150. Helsinki: Helsingin
yliopiston suomen kielen laitos.
- COMRIE, BERNARD 1989 [1981]: *Language Universals and Linguistic Typology*.
2nd edition. Oxford: Blackwell.

- CONDOR, SUSAN – CHARLES ANTAKI 1997: Social Cognition and Discourse. – Teun van Dijk (ed.), *Discourse as Structure and Process. Discourse studies 1. A Multidisciplinary Introduction* pp. 320–347. London: Sage.
- DIJK, TEUN VAN 1987: *Communicating racism. Ethnic prejudice in thought and talk*. London: Sage.
- 1993a: Principles of critical discourse analysis. *Discourse & Society* 4 (2) pp. 249–283.
- 1993b: *Elite discourse and racism*. London: Sage.
- 1996: *Discourse, racism and ideology*. La Laguna: RCEI Ediciones.
- 2000: New (s) racism: A discourse analytical approach. – Simon Cottle (ed.), *Ethnic minorities and the media* pp. 33–49.
- DOWTY, DAVID 1991: Thematic proroles and argument selection. – *Language Vol. 67* pp. 547–619.
- EVANS, VYVYAN – MELANIE GREEN 2006: *Cognitive Linguistics. An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- fi.wiktionary.org
- HART, CHRISTOPHER 2011: Force-interactive patterns in immigration discourse: A Cognitive Linguistic approach to CDA. *Discourse & Society* 22 (3) pp. 269–286.
- HIMANEN, MARKUS – JUKKA KÖNÖNEN 2010: *Maahanmuuttopoliittinen sanasto*. Helsinki: Like.
- KAISTINEN, ESSI 2013: Helsingin Sanomien maahanmuuttajadiskurssi marraskuun 2009, 2010 ja 2011 uutis- ja reportaasiteksteissä. Pro gradu -tutkielma, suomen kieli. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- KALLIOKOSKI, JYRKI 1996: Johdanto. – Jyrki Kalliokoski (toim.), *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*. Kieli 9 s. 8–36. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- 2005: Moniäänisyys ja koherenssi suomea toisena kielenä kirjoittavien teksteissä. – Markku Haakana & Jyrki Kalliokoski (toim.), *Referointi ja moniäänisyys* s. 224–257. Helsinki: SKS.
- KESKINEN, SUVI 2009: Pelkkiä ongelmia? Maahanmuutto poliittisen keskustelun kohteena. – Suvi Keskinen, Anna Rastas & Salla Tuori (toim.), *En ole rasisti mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä* s. 33–45. Tampere: Vastapaino.
- KESKINEN, SUVI – ANNA RASTAS – SALLA TUORI 2009: Johdanto. – Suvi Keskinen, Anna Rastas & Salla Tuori (toim.), *En ole rasisti mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä* s. 7–21. Tampere: Vastapaino.

- KOLEHMAINEN, LEENA 2010: Sääverbien syntaksia ja semantiikkaa: semanttiset roolit, osallistujien vaihteleva käsitteistäminen ja sääverbien vaihteleva valenssi. – *Virittäjä 1* s. 5–38.
- KOSKI, MAUNO 1993: Kansa. – Sirkka Saarinen & Jorma Luutonen (toim.), *Systeemi ja poikkeama. Juhlakirja Alho Alhoniemen 60-vuotispäiväksi 14.5.1993* s. 236–258. Turku: Turun yliopisto.
- KS = Kielitoimiston sanakirja. 2014. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 35. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. URN:NBN:fi:kotus-201433, ISSN 2323-3370. Verkkojulkaisu HTML. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 11.11.2014 [viitattu 8.12.2014].
- KUKKAMÄKI, PAULA 2007: Maahanmuuttaja televisiohaastattelussa. Ryhmän määrittelyminen ja pronomini viittaus identiteetin muodostajina. Pro gradu -tutkielma, suomen kieli. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- KUUSISTO, PEKKA 2000: *Ethnicity in print. Implicit linguistic manifestations of the construction of ethnicity in British and Finnish newspapers*. Helsinki: University of Helsinki.
- LAITINEN, LEA 1988: Naiset ja roolit. Koti- ja ansioäitien keskustelu 1987. – Lea Laitinen (toim.), *Isosuinen nainen. Tutkielmia naisesta ja kielestä* s. 159-184. Helsinki: Yliopistopaino.
- 1992: *Välttämättömyys ja persoona. Suomen murteiden nesessiivisten rakenteiden semantiikkaa ja kielioppia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LAKOFF, GEORGE – MARK JOHNSON 1980: *Metaphors we live by*. Chicago: The University of Chicago Press.
- LAKOFF, GEORGE 1987: *Women, Fire, and Dangerous Things. What Categories Reveal about the Mind*. Chicago: The University of Chicago Press.
- LANGACKER, RONALD 2008: *Cognitive grammar: A Basic Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- LEE, DAVID 1992: *Competing Discourses. Perspective and Ideology in Language*. Harlow: Longman.
- LEINO, PENTTI 1993: *Polysemia: kielen moniselitteisyys. Suomen kielen kognitiivista kielioppia I. Kieli 7*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- LEPOLA, OUTI 2000: *Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi. Monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa*. Helsinki: SKS.
- LIEBKIND, KARMELA 1988: *Me ja muukalaiset – Ryhmäraajat ihmisten suhteissa*. Helsinki: Gaudeamus.

- 1996: Ennakkoluulot ja niiden uhrit. – Taina Dahlgren, Juhani Kortteinen, K. J. Lång, Merja Pentikäinen & Martin Schein (toim.), *Vähemmistöt ja niiden syrjintä Suomessa* s. 199–226. Helsinki: Yliopistopaino.
- MAAMIES, SARI 1995: Neekeri ja musta. – Maija Länsimäki (toim.), *Sana kiertää. Kirjoituksia suomen kielestä* s. 330–332. Helsinki: Painatuskeskus.
- MARTIKAINEN, TUOMAS – PASI SAUKKONEN – MINNA SÄÄVÄLÄ 2013: Johdanto. – Tuomas Martikainen, Pasi Saukkonen & Minna Säävälä (toim.), *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta* s. 13–19. Helsinki: Gaudeamus.
- MARTINS BRANCO CORREIA LOPES, JENNIFER 2013: A discourse analytical study of anti-immigrant language and covert racism in British news media. Dissertation, anthropology & sociology. London: University of London.
- MATTILA, ILKKA 2009: Kuka on kukkahattutäti? Helsingin Sanomat 10.9.2009. Artikkelin verkkoversio:
<http://www.hs.fi/artikkeli/Kuka+on+kukahattut%C3%A4ti/1135249222490>
 [viitattu 16.4.2014]
- MÄNTYNEN, ANNE 2014: Diskurssintutkimuksen näkökulma genreihin ja teksteihin. Tekstintutkimuksen nykytuulia -kurssin luentodiat 1.4.2014.
- MÄNTYNEN, ANNE – TIINA ONIKKI 1997: Neekeri ei ole neutraali. *Virittäjä* 4 s. 620–621.
- NÚÑEZ-PERUCHA, BEGOÑA 2011: Critical Discourse Analysis and Cognitive Linguistics as tools for ideological research. A diachronic analysis of feminism. – Christopher Hart (ed.), *Critical Discourse Studies in Context and Cognition* pp. 97–117
- PAJUNEN, ANNELI 2001: *Argumenttirakenne. Asiantilojen luokitus ja verbien käyttäytyminen suomen kielessä*. Helsinki: SKS.
- PERELMAN, CHAÏM 1996 [1977]: *Retoriikan valtakunta [L'empire rhétorique. Rhétorique et argumentation]*. Tampere: Vastapaino.
- PIETIKÄINEN, SARI – ANNE MÄNTYNEN 2009: *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- PÄLLI, PEKKA 2003: *Ihmisyhmä diskurssissa ja diskurssina*. Tampere: Tampere University Press.
- SAEED, JOHN I. 2009 [1997]: *Semantics*. 3rd Edition. Malden: Wiley-Blackwell.
- SALONEN, NATALIA 2013: Kehitysapu ja toiseus. Diskurssianalyttinen tutkimus keskustelupalstojen kehitysapukeskustelusta. Pro gradu -tutkielma, yhteiskuntapolitiikka. Helsinki: Helsingin yliopisto.

- SARHIMAA, ANNELI 2006: Konnia, klovneja, uhreja, sankareita. – Taru Nordlund, Tiina Onikki-Rantajääskö & Toni Suutari (toim.), *Kohtauspaikkana kieli. Näkökulmia persoonaan, muutoksiin ja valintoihin* s. 426–447. Helsinki: SKS.
- SILVERSTEIN, PAUL 2005: Immigrant Racialization and the New Savage Slot: Race, Migration, and Immigration in the New Europe. *Annual Review of Anthropology* Vol. 34 pp. 363–384.
- SOMARI, MARJO 2012: Somalien representointi Helsingin Sanomien uutisoinnissa – 1990-luvun somalishokista 2010-luvun integraatioon? Pro gradu -tutkielma, viestintä. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- TEMPAKKA, TIIA – LIISA VIIRIMÄKI 1995: Ryssä mikä ryssä. Tutkielma pääkaupunkiseutulaisten tuntemista ulkomaalaisten nimityksistä. Pro gradu -tutkielma, suomen kieli. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- TERVONEN, SATU 2000: Ruma ryssä ja rento jenkki. Tutkielma etnonymien konnotaatioista. Pro gradu -tutkielma, suomen kieli. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- TRASK, LARRY 1997: Guide to Punctuation. Department of Informatics, University of Sussex. Saatavissa <http://www.sussex.ac.uk/informatics/punctuation/toc>. Viitattu 18.12.2014.
- UKKONEN, HELI 2008: Rasismi ja Toiseuden ongelma – Maahanmuuttaja-aiheisen internet keskustelun antropologista tarkastelua. Pro gradu -tutkielma, kulttuuriantropologia. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- VIKGREN, HELI 2003: Hunnuista ei tietoaakaan. Ulkomaalaisuuden ilmaiseminen lehdistäastattelussa. Pro gradu -tutkielma, suomen kieli. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- VISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Verkko-versio, viitattu 2.9.2014. Saatavissa: <http://scripta.kotus.fi/visk> URN:ISBN:978-952-5446-35-7
- VITIKKA, ELINA 2014: Vihapuhetta vai ei? Reseptioanalyysia vihapuheen kielestä ja kontekstista. Pro gradu -tutkielma, suomen kieli. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- VÄISÄNEN, SINI 2011: Nuivien Suomi. Maahanmuuttokriitikoiden käsityksiä maahanmuutosta ja suomalaisuudesta. Pro gradu -tutkielma, sosiologia. Turku: Turun yliopisto.

www.migri.fi

www.pakolaisneuvonta.fi

www.suomi24.fi

www.urbaanisanakirja.com

www.urbandictionary.com

YLE UUTISET 2.9.2014 = HAKAHUHTA, ARI 2014: Persu-sana pysyy pannassa eduskuntasalin puheissa. Yle uutiset 2.9.2014. Uutisen verkkoversio: http://yle.fi/uutiset/persu-sana_pysyy_pannassa_eduskuntasalin_puheissa/7448157 [viitattu 25.11.2014]

YLIKOSKI, PETRI 1988: Kuinka argumentti voi epäonnistua. – Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa (toim.), *Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot* s. 158-175. Helsinki: Gaudeamus.